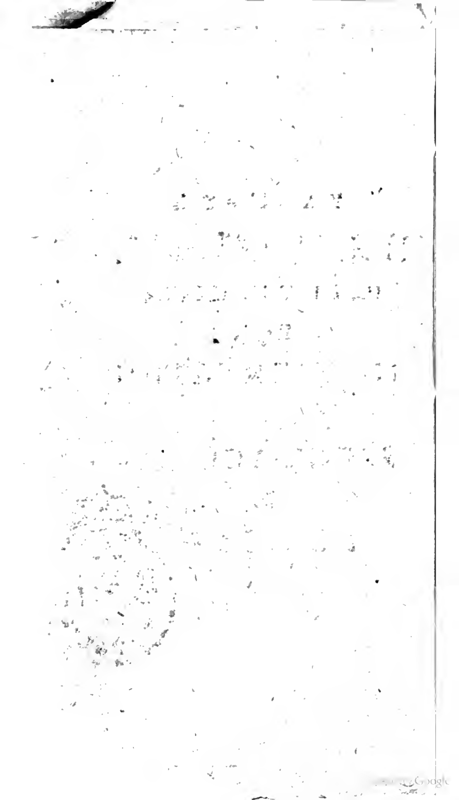

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XX
A
8
NAPOLI

BARNABÆ BRISSONII, IC. ET CONSILIARII Regii,

COMMENTARIUS de SPECTACULIS &, FERIIS.

BARNABÆ

BRISSONII

IC. ET CONSILIARII
Regii,

COMMENTARIUS

In l. Dominico, De spectaculis, in C. Theod.
&,
l. Omnes dies, Cod. De feriis.

INDE SUMPTA OCCASIONE, DE PRISCIS DIERUM APPELLATIONIBUS, AC præcipuis Christianorum festivitatibus, necnon de vetustis baptismi ritibus, & spectaculorum abrogata licentia, judicialibusque præterea feriis, multa scitu ac cognitione digna tractantur.

Editio nova.

GOUDÆ,
Ex Officina LUCÆ KLOPPENBURG, 1697.

Viro Clarissimo

Th. JANSONIO ab ALMELOVEEN.

Historiarum & Eloquentiæ Professori in Academia Gelro-Zutphanica dignissimo

S. P. D.

Ipsa, quæ & in societate humana res nostras potissimum debet moderari, & apud eos, qui non de hominum vulgo censentur, primum locum tenere oportet, æquitas & justitia ultro postulasset, te nunc, ad fastigium

prȩclarissimi muneris, quod pectus tuum exercet curis & meditationibus gravioribus, quibus animi Juvenum in litterarum studiis erunt formandi & promovenda eorum salus, minime intempestivis alloquiis interpellare: Nisi antiquioris nostræ necessitudinis fiducia excitatus primus esse voluissem, qui tuo nomini publico testimonio hanc dignitatem adscriberem; Ubi quæ felicissimum eventum sunt habitura tibi ut & Academiæ ad cujus cathedrā nunc vocatus es, à summo

numi-

numine liceat precari: Is enim erat voti ardor, ut vix essem, qui me intra obnixioris silentii limites continerem, ea festinatio, ut haud leviter peccasse mihi viderer, si quæ cum optima gratia primo prestantur officia, ultimo præstita, pro neglectis haberentur. Sed & leniendæ erant in hoc arduo molimine tanta sollicitudine præclusa vestra præcordia, ut eo liberior ad prestantissimum illud vivendi genus daretur accessus: Quod fieri facillime posse hac medicina fortasse non male

augurabar, quando, quod occupatis, quibus nonnunquam pro otio eſt negotiorum mutatio, ſæpius prodeſſe ſolet, academicas curas lectione harum chartarum diſtingueres, atque in earum fronte conſpiceres acceſſione tui nominis ſuperbientem Briſſonium, cui quidem natales ſuos debet hic liber, digniſſimus qui jam olim prodiit ex tanti viri copioſiſſimo penu, tibi tamen, quod quadam quaſi παλιγγενεσία renatus, ex ignobili ſepultura rapiatur ad hanc lucem. Produxit hunc

quon-

quondam excellentissimorum ingeniorum ferax Gallia auctorem, educavit, tenerrime fovit & ad summam meritorum laudem elatum fuit complexa: Nam & sub Henrico tertio primum fisci patronus, indeque sacri consistorii assessor, & postremo amplissimi ordinis præses non longo intervallo renunciatus fuit. Quin se quidem, auctor est Sammarthanus, ab ipso Rege audivisse *nullum in orbe Christiano Principem esse, qui haberet quem Brissonio suo in litterarum gloria opponeret;*

Qua causa & ipsum misit in Anglia Legatum, & cum Juris Gallici codicem suo nomine inscribendum componere meditaretur hunc unum inter tot viros doctos parem judicaverit, cujus humeris onus illud imponeretur. Egregia, quæ communi bono vulgata sunt, reliquit suæ virtutis & ingenii monumenta. Immortale illud *de Veterum formulis opus*, *de Regio Persarum principatu*, *de ritu nuptiarum* & præter alia hunc quoq; præsentem, mole quamvis exiguum, pulcherrimum tamen & o-

time natum fœtum, in quo pro more doctissimorum superioris ætatis Jure consultorum, *Hottomanni, Gothofredi, Forcatuli, Ranchini, Rævardi* partem ex Romanis Legibus sibi tractandam desumsit, ut luculentior commentarius majorem lucem fœneraretur illis Imperatorum edictis, quorum & usus & vocabulorum vis, & historia nisi paulo operosius illustrata à vulgo vix intelligi potuisset. Codicis Theodosiani hæc lex est *l.* 15. *tit.* 5. *l.* 5. quæ plurima continet ex penitiori anti-

quitate deducta vestigia, cũ reliquis ejusdem codicis Legibus anno post natum Salvatorem CCCCXXXV. v. Kal. Mart. quamvis *Iac. Gothofredus* III. annis post factum censet, scilicet consulatu ejus sexto decimo Constantinopoli auspiciis *Theodosii Iunioris* composita: Et ex constitutionibus, edictis, rescriptis, epistolis Christianorum Principum una, quæ & genium Imperatoris, & mores plebis istius temporis jam corruptos, & multam religionis partem & res gestas istius seculi facit cognoscere.

cere. Commendat quidem se totus propter multam iuris scientiam, & reconditos ecclesiasticorum rituum, omnisq; Litteraturæ thesauros codex, non parum illustratus à plurimis, qui circa hæc tempora vixere, auctoribus, *Cassiodoro, Boëthio, Sidonio Apollinari, Zosomeno*, sicut & eosdem vicissim multum illustrans. Quæ ratio autem impulerit Cæsarem has leges condendi, videri potest apud *Zonaram, Rufinum, Eusebium Socratem, Orosium, Cedrenum*. Scilicet ab idolis Gentium &

rabie Arianorum quamvis ex parte liberatus jam erat Romanus orbis: Conceperant tamen jam ipsi, qui purioris religionis Sacris initiati erant ex paganorum conversatione fœdissimam labem, conquesti sunt fere de hoc omnes qui vixere patres, eamq; avertere quotquot erant Christiani nominis Cæsares conati sunt. Non tamen abolita erant publica spectacula, damnata quantum concionibus Cypriani & Tertulliani, atque etiam turpissimorum nominum notis insignita;

fug-

suggessit hoc unum illud *August.* exemplum, cum ita tur de se ipso; *Veniebamus nos etiam aliquando ad spectacula, ludibriaq; sacrilegiorum* Levi mutatione pro sacra Ludorum: *Spectabamus arreptitios, audiebamus Symphoniacos, ludis turpissimis oblectabamur, qui Diis Deabusq; exhibebantur lib. 2 de Civ: D. c. 4.* Illa vero intra limites suos coërcere, eaque à Gentilium superstitione, & ritibus religiosis apud majores usitatis liberare & corrigere, non plane auferre & destruere consultum duxere: Hoc enim

enim semper inter regnandi artes posuere illi, qui callidis consiliis vel populo imperitarunt, vel Romanam Rempublicam invasere Ludos & Spectacula diebus festis subditis largire, ut tam festiva delectatione mulcerentur eorum animi, & ex concessa venia favorem suorum dominorum agnoscerent, cum interim specioso fictæ libertatis nomine ad miseram servitutem incauti trahebantur. Unde & quotannis in honorem Augustorum Primores Galliarum convenisse ad templũ Lugdunen-

dunensem, & solennes dies festos agitasse, eandemque usque ad Principatum Alexandri filii Severi durasse auctor est *Petrus de Marca diss. de primatibus* § 105. qui ludi non solum lucta, pugilatu, musica, equorum cursu constabant, sed & certamine Græcæ Latinæque facundiæ. Sed & hæc codicis constitutio occasioné præbuit viro doctissimo de multis iisque, ut cognoscantur, dignissimis antiquæ ecclesiæ ritibus differendi; quibus quidem significatur quam religiosus rerum divinarum

vinarum cultus olim fuit institutus & observatus, cum & stata festorum tempora, & gravissima Sacramenti initiationis administratio, eorumque usus ad revelanda cœlestium μυστήρια indicantur. Quamvis quandoque intermixta reperiuntur, quibus ex antiqua ecclesiæ consuetudine auctor videri voluit probare, quæ hoc tempore adhuc in Romana servantur: Estq; profecto ea utriusque ἐπιτάσεως, ut ea obsoletorum rituum farrago denuo incudi reddita cum nova facie Pontificis

ecclesiam constituat. Sic de cleri consecratione retulit *Dionys. Areopagita* quomodo ea fere apud Pontificiam ecclesiam solet usurpari: eundemq; clerum sine usu conjugii quondam; ut nunc est descripsit *Tertullianus de Mon. c. 12. Cyprianus l. 1. Ep. 11.* Sic ornatum in vet. Ecclesia frequentem fuisse ex liberalitate Principum refert præter *Optatum Milevitanum l. 1. c. 3. Augustinus l. 3. contra Cresconium c. 29.* Sic defunctorum corpora cum solennitate hymnorũ ad sepulturam perducta *Vi-*

ctor Vtic: de persec: Vandal. l. 1. & cum lucernarum ignibus, *Gregor. Nazian. in laud. fun. Constant. Niceph. Calist. l. 9. c. 50.* testantur.

Nihilq; magis usitatum apud veteres quam crucis signaculum, eo in frontibus notati fuere recens baptizati, illud in plurimis vitæ adminiculis, tropæis, signis militaribus repreſentaſſe auctores sunt *Hieron. ad Heliodorum de vita Erem: Iustin: Martyr. Basil. Magn. & Tertullianus Apoc. c. 16.* ἅπαντα, ἐν λόγῳ μὲν ἔχοντα σοφίας, ἐν ἐθελοθρησκείᾳ, Non tamen sanctissi-

mis

mis illis auctoribus, quibus ſimpliciſſima Chriſtianæ religionis inſtituta debentur adſcribenda. Licet hoc loco ex uſu adhibitæ crucis illud quoque de cæteris cognoſcere, quod fortaſſe uſurpatio illius magis ad vetuſtiora, quam quidem quibus nunc vivitur, tempora pertinuerit: Chriſtianos enim à gentibus aliquando diſtinctos fuiſſe illo ſignaculo evincit antiquiorum temporum hiſtoria. Cur ipſum Conſtantinum Imperatorẽ non modo cruces ſignis inſerere voluiſſe, verum quod

magis

magis est solas, testatur *Eusebius* καὶ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων, ὁποῖα πρότερον αὐτοῖς ἔθος ἦν τὸ μηδέν: *& aurearum imaginum cujusmódi antea solebant, nullas. Euseb. de Vita Constant. l. IV. c.* XXI. Cujus tamen vix ferendus in ecclesia viventis Dei abusus, cum paulatim & ubique fere accresceret multas à patribus detorsit querelas, quæ & istam illorum quoque fuisse sententiam aperiunt; ad Regnum Christi [illegible] illa cerimoniarum & pomparū fercula reducere esse ἐπιστρέφειν πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου atque

cervicibus

cervicibus iterũ imponere ζυγὸν ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι. Neque cujuſquam eſſe debet à ratione tam alienum ingenium, ut tantum vellet ex vetuſtiſſimorum temporum malis moribus veritatem metiri. Prophetarum & Apoſtolorum ſimplex initium hoc habet, ut eorum mores & inſtituta, cum nitantur fallere neſcio Divini Spiritus teſtimonio, tutò liceat & ſine culpa imitari: qua mente quidem *Tertullianus de præſcriptionibus* c. 31. dixit; *Id eſſe dominicum & verum,* quod

quod sit prius traditum, id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum. Multiplex causa adduci posset quare factum fuit quoq; multiplex adeo ecclesiæ Romanæ cerimoniarum jugum, si librum vel commentarios non epistolam scriberem. Platonicæ Philosophiæ (quam insano amore primi ecclesiæ doctores adeo deperibant,) doctrina plurimis religionis capitibus admixta maxime posset accusari, inde enim non parvus ex quorumvis patrum publicis libris

bris errorum manipulus foret colligendus. Multa exſtant ex Platonis ſententia de animarum, Geniorum, Dæmonum natura atque operationibus, multa de Idæis, ex quarum æternarum vi univerſi gubernationem ac ordinem penderet. Philoſophus volebat, multa de bonorum communione, de quibus *Steuchus Eugubinus de per. Ph: Galæus de Phil. Gener. & Holſtenius obſerv. ad vit. Pyth: p.* 83 legendus, quæ ad uſum doctrinæ Chriſtianæ traducta, tandem illam immane

mane quantum de fœdarunt.

Mixtum & erat, quo primo constabat ecclesia Judęorum & Gentilium genus, quod ex majorum placitis nonnulla retinuerat, quæ in primis euangelii incunabulis conniveri, cum temporis progressu majori facilitate auferri posse videbantur: cujus testem habemus *Act:* 15.19. *&* *Gal:* 2.11. utramque historiam. Cum tamen serior ætas, Episcoporum dominio & fastu tumefacta, & avita consuetudine tenacior quicquam eorum noluerit

remittere accessere pesti-
æ de optimo ecclesiam
gendi modo lites, & paſ-
n jacta de variis religionis
apitibus diſcordiarum ſe-
nina, quæ aut evellere, aut
omponere, vix abſque ve-
itatis diſpendio licebat,
præſertim tunc temporis,
um unuſquiſque quanto
magis accederet Apoſtolo-
rum tempeſtati, tanto magis
illorum quoq; auctoritatem
in ſtabiliendis erroribus,
per malas ſcripturarũ inter-
pretationes, ſibi favere arbi-
trabatur. Sed de tabula ma-
num. Nec tibi hæc ſcripta

ſunt quaſi tot bonis conſiliis, & vaſtæ eruditionis præceptis inſtructum pectus vellem erudire, ſed ad te, ut juventuti tibi concreditæ ſi forte Briſſonium commendabis, cum hac qualicunque præfatione ejus indagationibus velles committere, & tandem omnis fructus ſtudiorum juventutis ad te tanquam ad conſiliorum parentem cum Laude & meritorũ fœnere poterit redire. Vale vir Clariſſime & me

tuum ex aſſe ama

H. v. SYPESTEYN.

xvi. Kal: Maii
ciↄ Iↄc lxxxxvii.

AD L. DOMINICO, DE SPECTACULIS, in C. Theod. COMMENTARIUS.

OMINICO, *qui septimanæ totius primus est dies, & Natale, atque Epiphaniorum Christi, Paschæ etiam & quinquagesimæ diebus, quam-*

diu cæleſtis lumen lavacri imitantia novam ſancti baptiſmatis lucem veſtimenta teſtantur, quo tempore, & commemoratio Apoſtolicæ paſſionis totius Chriſtianitatis magiſtræ à cunctis jure celebratur, omni Theatrorum atque Circenſium voluptate per univerſas urbes earumdem populis denegata, totæ Chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur. Si qui etiam nunc vel Iudæi impietatis amentia, vel ſtolidæ paganitatis errore atque inſania detinentur, aliud

eſſe

supplicationum noverint
pus, aliud voluptatum.
ne quis existimet in ho-
em numinis nostri velu-
majore quadam Imperialis
icii necessitate compelli,
nisi divina religione con-
npta spectaculis operam
estat, subeundum forsi-
n sibi nostræ serenitatis of-
nsam, si minus circa nos
evotionis ostenderit, quam
olebat, nemo ambigat. Quod
unc maximè mansuetudini
ostræ ab humano genere
efertur, cum virtutibus
Dei omnipotentis ac meritis

 uni-

universis obsequium orbis impenditur. Dat. Cal. Feb. Constantinop. Theod. XI. & Valentiniano Cæs. Cons.

PER-

PERSTRINGUNTUR constitutione hac præcipui Christiani ritus festi dies, summa semper, quantum ab ultima antiquitate repetere licet, observantia ac veneratione culti, & anniversaria solennitate ab universis, quaqunque se Ecclesia diffudit, celebrari: quemadmodum Origenes lib: 8. contra Celsum, & B. Augustinus Epist. CXVIII. ad Januarium testantur. In his primus, *Dominicus dies* occurrit, qui ejusmodi nomine à primis nostræ religionis auctoribus donatus est, antiquata & abrogata ea appellatione qua gentiles hunc diem signaverant. Constat quippe *Solis diem* à paganis vocitatum. Id quod

Tribonianus ad Valentiniani, Theodosii & Arcadii constitutionem quandam addidisse videtur, quæ in *l. omnes dies*, *C. de feriis*, refertur: ut ex ejus legis cum *l. 2. eod. tit. in Cod. Theodosiano*, collatione deprehendetur. Et hac prophana appellatione hunc diem nuncupant Impp. in *l. Omnes judices*, *C. de feriis*, *l. 1. eod. tit. in Cod. Theod. l. 2. de spectaculis, in eodem Cod.* Habemus etiam hujusmodi appellationis testem non contemnendum Gregorium Turonensem lib. 3. hist. Francorum, cap. 13. apud quem ita est: *Ecce dies Solis adest. Sic enim barbaries diem Dominicum vocitare consueta est.* Maximus quoque Episcopus in sermone de Pentecoste, qui Ambrosii orationibus interseritur, *Dominicum diem ab hominibus seculi Solis diem appellari* scribit. Sed ejus nominis piam magis & religiosam, quam veram atque rationi consentaneam originem reddit. Solis enim diem inde dictam tradit,

quod

d eam sol justitiæ Christus illumi-
, Certissimum quippe est diebus
nina à septem errantibus stellis
as Græci *planetas* vocant) anti-
tus indita fuisse. Quod, & si à
litiano (Miscellan. cap. 8.) jam ante
e adnotatum est, non erit tamen
utile neque à proposito alienum,
nissis Dionis ex libr. 37. & aliquot
aucis ab illo congestis testimoniis,
lios non minus apertè id ipsum testi-
icantes veterum auctorum locos
roferre. Quorum recensendorum
nitium ab Ausonio faciam, cujus hi
sunt in Eidylliis versus: p: 55. (ed:
Varior.)

Nomina quæ septem vertentibus apta diebus
Annus habet, totidem errantes fecere pla-
netæ:
Quos indefessa volvens vertigine mundus
Signorum reliquâ jubet in statione vagari.
Primum supremumque diem radiatus habet
Sol,
Proxima fraternæ succedit Luna coronæ.
Tertius assequitur Titania lumina Mavors:
Mercurius quarti sibi vindicat astra diei.

Inlustrant quintā Iovis aurea sidera zonam:
Sexta salutiferum sequitur Venus alma parentem, (est:
Cuncta supergrediens Saturni septima lux
Octavum instaurat revolubilis orbita Solem.

Eusebius Emissenus homil. XI. de Pascha: *Mortifera*, ait, *Idololatria consuetudo in tantum homines occæcaverat, ut Solis, Lunæ, Martis, atque Mercurii, Jovis, Veneris, Saturni, & diversis elementorum ac dæmonum appellationibus dies vocitarent, & luci tenebrarum nomen imponerent.* Beda quoque in lib. de ratione temp. cap. IV. *Hebdomada septem diebus constat. Octavus autem dies idem primus est, ad quem reditur, eoque rursus hebdomada orditur. His nomina à planetis gentilitas indidit, habere se credentes à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium & linguam, à Jove temperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatem.* Idem in hymnis: *Ordo*

Ordo planetarum variat seriem feriarum.
Quippe dies à diis placuit vocitare poëtis.
Tertia Martis erat, Stilphontis quarta manebat.
Inde Jovi quintam tribuendo vocant Jovianam:
Sexta fuit Veneris, postrema Deûm genitoris:
Has diis addebant, seque his constare putabant.
Juvit temperiem Jupiter Cyllenius artem,
Pneumate Sol, una Mars sanguine, corpore Luna.
Vel dedit humorem, Venus ipsa libidinis ignem.

Nec non Isidorus Hispalensis lib. v. Etymologiarum. cap. xxx. *Dies, ait, dicti à diis, quorum nomina Romani quibusdam sideribus sacraverunt. Primum enim diem à Sole appellaverunt, qui princeps est omnium siderum, sicut & idem dies caput est cunctorum dierum. Secundum à Luna, quæ Soli & splendore & magnitudine proxima est, & ex eo mutuatur lumen. Tertium à stel-*

la Martis, qua vesper vocatur: Quartum à stella Mercurii, quam quidam candidum circulum dicunt: Quintum à stella Jovis, quam Phaëthontem ajunt. Sextum à Veneris stella, quam Luciferum adserunt, quæ inter omnia sidera plus lucis habet. Septimum à stella Saturni, quæ sexto cælo locata triginta annis fe:tur explere cursum suum. Cujus gentilium instituti eamdem ille cum Beda rationem reddit. Plane Solis & Saturni dierum Justinus Martyr secunda pro Christianis dicta apologia meminit; Καὶ τῇ, inquit, τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται: id est, *die qui Solis dicitur, omnium qui & in oppidis, & qui ruri habitant in unum conventus fit.* Et paulo rcft: Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα ἐν ᾗ ὁ Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε· Καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη· τῇ γὰρ πρὸ τῆς κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτόν· καὶ τῇ μετὰ τὴν κρονικὴν

νικὴν ἥτις ἐστὶν ἡλίου ἡμέρα, φανεὶς τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ μαθηταῖς ἐδίδαξε ταῦτα. id est, *Solis autem die communes cœtus, & concursus facimus: quandoquidem primus hic est dies, quo Deus caligine dispulsa orbem condidit. Et Jesus Christus servator noster eodem die à mortuis excitatus est. Nam eo die qui Saturni diem antecedit, in crucem eum sustulerunt: Et eo die qui Saturni diem sequitur, qui quidem Solis est dies, Apostolos suos & discipulos, quibus conspicuum se præbuit, hæc docuit.* Utriusque pariter diei Tertullianus Apologetici, cap. XVI. meminit. *Æque*, inquiens, *si diem Solis lætitiæ indulgemus alia longè ratione, quam religione Solis, secundo loco ab eis sumus qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi à Judaico more, quem ignorant.* Sed & Clemens Alexandrinus lib. VIII. Stromat. dierum Mercurii & Veneris mentionem fa-

 cit,

cit, his verbis: Οἶδεν αὐτὸς καὶ τῆς νηστείας τὰ αἰνίγματα. τῶν ἡμερῶν τούτων τῆς τετράδος καὶ τῆς παρασκευῆς. λέγω ἐπιφημίζονται γὰρ ἡ μὲν Ἑρμοῦ. ἡ δὲ Ἀφροδίτης. id est: *Novit ipse quarta & quinta feria jejunii abstrusos intellectus. Appellantur autem illa quidem, dies Mercurii, hac vero, dies Veneris.* Et lunæ hebdomadas, pro septimo quoque die lunæ, sunt qui interpretentur apud Gellium lib. xv. Noct. Attic. cap. xi. Sabbatum planè Judaicum *Saturni diem* appellat Dio, non modo libro tricesimo septimo, sed & lib. xlix. quo Hierosolyma à Caio Sossio, Syriæ & Ciliciæ præside, capta & expugnata, eo ipso religiosissimo eorum die narrat. Quem eundem casum postea Vespasiano expugnatore passam eam civitatem Xiphilinus, qui Dionem in epitomen contraxit, ita scribit: Οὕτω μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ Κρόνου ἡμέρᾳ. ἣν μάλιστα ἔτι καὶ νῦν Ἰουδαῖοι σέβουσιν ἐξώλετο. id est: *Hierosolymorum*

orum urbem expugnavit ipso Sa-ni, quem hodieque Judai reli-sè colunt, die. Quamquam La-os auctores interdum *Sabbati* men, in eo die designando u-rpasse repperio. Seneca lib xv. pist. xcv. *Accendere aliquem lucernas abba is prohibeamus.* Suetonius in iberio, cap. xxxii. *Diogenes Grammaticus disputare Sabbatis soli-tus.* Idem in Augusto c. lxxvi *Nec Judaus quidem, mi Tiberi, tam di-ligenter Sabbatis jejunium servavit, quàm ego servavi hodie.* Ovid. lib. i. v. 219. De remedio amoris:

> *Nec pluvias opta, nec te peregrina morentur*
> *Sabbata.*

Idem περιφραστικῶς eum diem sic expressit lib. i. de Arte Amandi; v. 415.

> *Quaque die redeunt rebus minus apta ge-rendis,*
> *Culta Palæstino septima festa viro.*

Juvenalis Satyra VI.

> *Observant ubi festa mero pede Sabbata reges.*

Meminit & Sabbati Justinus lib. XXXVI. Epitomes histor. Trogi Pompei. Cujus diei etymon (ut hoc obiter & per transennam admoneam) Lactantium, summum alioquin virum, ignorasse mirari satis non possum. Is enim lib. VII. Instit. Divinarum, cap. XIV. *lingua Hebraeorum hunc diem à numero septenario nomen accepisse* scribit: cum tamen vel mediocriter eruditis notum sit, à requie ita appellatum: quod post mundum sex dierum spatio consummatum, septimo die Dominus ab operibus suis requieverit. Nam ut Gregorius Nazianzenus in Oratione de Pentecoste scriptum reliquit, ἡ τοῦ σαββάτου προσηγορία, κατάπαυσιν Ἑβραϊκῶς σημαίνει. Cujus originis locupletiorem Josepho testem citare

non

a possem, qui lib. I. Antiq. Judaicarum, cap. XI. ita scribit: ὁ τὸν κόσμον ἐν ἓξ ταῖς πάσαις ἡμέραις ...ύσῃς καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ φυσὶ γενέσθαι, τῇ δὲ ἑβδόμῃ ἀναπαύσασθαι, καὶ λαβεῖν ἀπὸ τῶν ἔργων ἐκεχειρίαν, ὅθεν καὶ ἡμεῖς σχολὴν ἀπὸ τῶν πόνων κατὰ ταύτην ἄγομεν τὴν ἡμέραν προσαγορεύοντες αὐτὴν σάββατα, δηλοῖ δ᾽ ἀνάπαυσιν κατὰ τὴν Ἑβραίων διάλεκτον τὸ ὄνομα. Quod & ante eum Philone proditum erat, in lib. περὶ τῶν Χερουβὶμ, his verbis: Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ σάββατον, ἑρμηνεύεται δὲ ἀνάπαυσις, Θεοῦ φησὶν εἶναι Μωϋσῆς.

Licèt aliàs passim planioris intelligentiæ causa Sabbatum ἱερὰν ἑβδόμην vocat. Idque nec inferioris classis auctores latuit. Est enim à Zonara vera nominis hujus origo tradita, Tomo primo Annalium, ut & à Suida in verbo, σάββατον, & Isidoro lib. Etymologiarum 6. cap. XVIII. quorum verba referre nihil attinet. Sed ut Lactantii ignorantia excusatione nulla defendi potest, ita Plutarcho qui propter

eum,

cum, quem sibi rerum Judaicarum ignoratione finxerat errorem, ridiculam aliam & absurdam Sabbati notationem commentus est, facilius venia ab æquis judicibus tribuetur. Quis enim, nisi planè iniquus, à gentili & pagano homine exactam sacræ historiæ cognitionem desideret? Sic autem de Sabbati etymo, ille lib. 4. Symposiacor. cap. ult. ratiocinatur, quasi ad Bacchi cultum, hujus festivitatis ratio revocanda sit. Ait enim: Οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι. σαββάτους γὰρ νῦν ὅτι πολλοὶ τοὺς Βάκχους καλοῦσι καὶ ταύτην ἀφιᾶσι τὴν φωνὴν ὅταν ὀργιάζωσι τῷ Θεῷ. At Censorinus Judaicam hujus diei observationem mysticæ septenarii numeri observationi tribuisse videtur lib. De die natali, cap. XII. cum ita scribit: *Alter autem ille partus qui major est, majore numero continetur: septenario scilicet, quo tota humana finitur,*

, *& ut Solon scribit , & Ju-
in dierum omnium numeris se-
intur : & Hetruscorum rituales
ri videntur indicare.* Prophani
rrò scriptores fabulosa multa &
veritate aliena de Judaici populi
igine , vita , moribus , religio-
éque excogitarunt. Quale est ,
uod ab Ida monte extenso Bar-
arorum more vocabulo Judæos di-
ctos Cornelius Tacitus * lib xvi.
iistoriæ Augustæ scribit ; quem ta-
men librum (ut hoc strictim attin-
gam) pro quinto ejus auctoris li-
bro citat Tertullianus cap. xvi. A-
pologet. Unde colligi potest ali-
ter apud antiquos ejus auctoris li-
bros dispositos ac digestos fuisse ,
quàm uti nunc leguntur ; aut certè
μνημονικῷ ἁμαρτήματι , quo nonnun-
quam peritissimi quique lapsi sunt ,
Tertullianum in numero librorum
falsum. Extitisse etiam quosdam
qui *Hierosolymorum* urbem ἀπὸ τ̃ ἱε-
ρ̃ν πόλιν , nomen invenisse crede-
rent.

* *Annal.* v. 2.

rent. Josephus lib. I. de Antiq. Judaic. adversus Appionem auctor est, ubi & multa à fide historiæ abhorrentia de Judæis esse Græcorum commentis prodita docet: quorum totam historiam valde Romanis incognitam fuisse, facilè intelliget qui cum Mosis libris Justini librum XXXVI. Strabonis XVI. & Dion. XXXVII. contulerit. De Judæis planè & eorum sabbato operæpretium fuerit Rutilii Claudii versus ex Itinerarii lib. I. subjungere, ex quibus, quid ille de eorum religione senserit, liquido patet: vers. 383.

Namque loci curam querulus Judæus agebat,
Humanis animal dissociale cibis.
Vexatos frutices, pulsatas imputat algas,
Damnáque libatæ grandia clamat aquæ.
Reddimus obscœnæ convicia debita genti,
Quæ genitale caput propudiosa metit.
Radix stultitiæ, cui frigida sabbata cordi:

Sed

Sed cor frigidius relligione sua est.
tima quæque dies turpi damnata veterno,
Tanquam lassati mollis imago dei.
tera mendacis deliramenta catastæ,
Nec pueros omnes credere posse reor.
eque utinam numquam Judæa subacta fuisset
Pompeii bellis, imperioque Titi.
atius excisæ pestis contagia serpunt,
Victoresque suos natio victa premit.

Verum ille auctor non Iudaicæ modo religioni, sed & cultui nostro infestus fuisse videtur. In monachorum enim secessum, & paupertatis spontaneum studium ita ludit eodem libro: vers. 439.

Processu pelagi jam se Capraria tollit;
Squalet lucifugis insula plena viris.
Ipsi se monachos Graio cognomine dicunt,
Quod soli nullo vivere teste volunt.
Munera fortunæ, metuunt dum damna, verentur:
Quisquam sponte miser, ne miser esse queat:
Quænam perversi rabies tam stulta cerebri
Dum mala formides, nec bona posse pati?

Sive

Sive suas repetunt ex fato ergastula pœnas,
Tristia seu nigro viscera felle tument.
Sic nimiæ bilis morbum assignavit Homerus
Bellerophontæis sollicitudinibus.
Nam juveni offenso sævi post tela doloris,
Dicitur humanum displicuisse genus.

Sed ad propositum tandem aliquando redeamus. Dierum supra relatas gentiliumque communi sermone usurpatas appellationes Christianæ fidei adsertores abolere, earumque loco alias religioni nostræ magis convenientes substituere conati sunt. Solis certe diem *dominicum* vocarunt : Cujus appellationis origo si à capite arcessenda sit, quos potius quam Apostolos ipsos auctores laudare debeam, non video. Etenim Apocalyp. cap. 1. vers. 10. hæc verba leguntur : ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν κυριακῇ ἡμέρᾳ. Reliquos verò dies *feriarum* nomine nuncuparunt, discretis ac distinctis pro numeri ordine earum appellationibus. Unde Beda in hymnis :

Nostro

Nostro more dies feriæ sunt nomen habentes.

Et post;

Et primam, quartam feriam sextamque vocantes,

Sabbati ab antiqua mutuamus lege vocamen:

Mercurii Venerisque dies hos prisca vocabat

Aetas: falsorum venerans portenta deorum.

Saturnique, patrem quem credidit esse Deorum.

Harum vero appellationum Silvestrum Pontificem auctorē Beda ciet. Quod ut in dubium vocare omnino non ausim, ita compertum habeo, τῆς τετράδος πέμπτης καὶ ἕκτης. καὶ παρασκευῆς nominibus, in hebdomadæ diebus exprimendis usos eos qui Silvestrum longo intervallo antecesserunt. Sic Ignatius Antiochenæ Ecclesiæ tertius post Petrum Episcopus, in Epistola ad Philipp. quartam feriam τετράδα, sextam autem παρασκευὴν nominat. Auctor etiam

etiam lib. Reſponſionum ad orthodoxos : ἐρωτήσει ξʹ. ἀπόδειξις, inquit, τὸ μὴ τετράδι ἀλλὰ τῇ πέμπτῃ παραδιδόναι τὸν Χριστόν. Et Clemens Alexandrinus, quem conſtat Severi & Antonini filii ejus temporibus floruiſſe, quem vulgo diem Mercurii τετράδα, quem Veneris ἡμέραν παρασκευῆς, lib. 7. Stromat. vocat. *Paraſceues* quoque vocabulo in die Veneris ſignificanda uſus eſt Tertul. lib. 4. adverſus Marcionem. Permanſiſſe verò & ad poſteros eorum eaſdem appellationes manaſſe, nunc oſtendam. Socrates namque lib. hiſt. Eccleſiaſt. VII. cap. XXI. de Theodoſio juniore : Καρτερὸς δὲ οὕτως ἦν ὡς καὶ κρύος καὶ καῦμα γενναίως ὑπομένειν· νηστεύειν τε πολλὰ καὶ μάλιστα τὰς τετράδας, καὶ τὰς παρασκευὰς ἡμέρας· Quam poſtremam clauſulam Caſſiodorus lib. XI. hiſt. Tripartitæ, cap. XVII. ita reddidit : *Plerunque jejunabat, & maximè quarta feria & ſexta, ſtudio Chriſtianita-*

tis,

Idem Socrates lib. v. cap xxii. ης δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ τετράδι καὶ τῇ μένῃ παρασκευῇ γραφαί τε ἀναγινώσκονται, καὶ οἱ διδάσκαλοι ταῦτα ἑρμηνεύουσι. qui vulgo, *dies Iovis*, ἡμέρα πέμπτη eodem appellatur lib. vii. p. xi. παρασκευῆς quoque, & ῆς τοῦ σαββάτου vocabula usurpavit ozomenus, lib. vii. histor. Eccl. cap. xix. Beatus verò Augunus, Jovis diem, *quintam sabti* appellat Epistola cxviii. ad nuarium. quo modo & B. Hieonymus *diem* vulgò *Martis* dictam, *ertiam Sabbati* nominat, in Epitahio Paulæ matris ad finem. Eademque loquendi figura Eusebius ib. viii. histor. Ecclesiasticæ secundum quorundam editionem, ἡμέραν τετράδα τοῦ σαββάτου dicit. *Sabbati* plane nomen ex Judæorum lingua retentum est, Saturnoque desiit dies hic adscribi, & ita cum Ambrosio lib. iv. de sacramentis, cap. ult. reliquos omnes loqui invenias.

venias. Verum ut ad Dominicum diem redeamus, qui nobis totius diverticuli ansam præbuit, non dubium est quin is peculiari hac *Dominici diei* nota inde signatus sit, quòd in eo Dominus noster Jesus Christus à mortuis excitatus sit. Quapropter Ignatius ad hujus diei cultum Magnesianos excitans, eo illum ornat elogio, ut subjiciendum id mihi videatur; sed Latinis potius ex vulgari translatione, in qua quid reprehendam non habeo, sumptis, quàm Græcis verbis, quo lectoribus peræque omnibus consulatur. *Dominicum*, ait, *diem omnis Christi amans festum celebret, diem resurrectionis, Regalem, omnium dierum supremum, quem exspectans propheta, dicebat: In finem pro octava in quo & vita nostra exorta est, & mortis in Christo victoria facta.* Eum quoque diem ἁγίαν ἡμέραν vocat Dionysius, Corinthi Episcopus, apud Euseb.

ıv. histor. Eccle. cap. xxvıı.
e Justinus Martyr cultus, qui
diei impenditur, duplicem ra-
em reddit, ad finem Apolo-
pro Christianis secundæ: quòd
rum eo die tenebris discussis,
a orbem recens conditum dif-
it: Et quod eodem Christus
exerit. Ebionæos etiam, li-
udaicæ legi in plerisque adhæ-
s, Christianis tamen consen-
n Dominicorum dierum ob-
itia, Eusebius lib. ııı. hi-
Ecclesiasticæ, cap. xxvıı.
, *εἰς μνήμην* (ut ille loquitur)
ρίου ἀναστάσεως. Beatus quoque
tinus in Epist. cxıx. ad Ja-
m, & in lib. ıı. de pec-
riginali, contra Pelagium,
in hebdomadarum recursibus o-
i resurrectione Domini decla-
esse, & ex illo cœpisse habere
atem suam tradit. Necnon
nus Episcopus sermone de
oste, qui inter Ambrosianos
B Ser-

Sermones est sexagesimus primus: *Dominica*, ait, *nobis ideo venerabilis & solemnis est, quia in ea Salvator velut sol oriens, discussis infernorum tenebris, luce resurrectionis emicuit.* Eadem Isidorus lib. VI. Etymolog. cap. XVIII. Augustini ex Epist. ad Januarium à me jam prolatis verbis tradit. In fidem verò & indicium resurrectionis Dominicæ stantes, atque erecto ad cælum vultu, non pronos & in genua procidentes, eo die majores nostros orasse mihi compertum est. Docet hoc, eáque quam dixit, ratione institutum tradit Justinus Martyr in lib. Responsionum ad Orthodoxos, cap. CXV. Atque adeo nefas habitum *eo die de geniculis adorare*, Tertullianus in lib. De corona militis prodidit. Idem suis temporibus observatum B. Hieronymus adversus Luciferianos, & B. Augustinus, Epist. CXIX. ad Januarium, & Isidor. lib.

lib. 1. de Eccleſ. offic. c. xxxiii. conteſtantur. Maximus quoque Taurinenſis (ni fallor) Epiſcopus in eo ſermone de Pentecoſte, ex quo jam ante teſtimonium protuli; *Dominicis diebus non ad exorandum Deum genibus ſuccidiſſe Chriſtianos, ſed erectos & feriatos reſurrectionem Domini celebraſſe*, diſertè ſcribit. Nec non Rabanus Maurus, qui ab hinc octingentis annis vixit, lib. 2. De inſtit cleric. cap. 42. *Unde etiam*, ait, *in Dominico die ſtantes oramus, quod eſt ſignum futuræ Reſurrectionis.* In urbem ſanè eo die ex agris frequentem populum Juſtini temporibus precum cauſa conveniſſe, & ab omni opere quieviſſe, ex ejus Apologeticis orationibus patet. Ac eo quoque die jejunium vel ab ipſis naſcentis Eccleſiæ exordiis eſt inhibitum, utpote *triſtitiam omnem læti ejus diei feſtivitate reſpuente*, quemadmodum Tertullianus in lib. De co-

rona militis tradit. Quare & sexagesimo quarto capite Canonum, qui *Apostolici* vocantur, clericis sub depositionis pœna Dominico die jejunare interdicitur. Itaque cum instituta ab Ecclesia jejunia Eustathius Sebastensis episcopus reprobaret, novàque induceret, Gangrensi Concilio dogma in hanc sententiam proditum est: *Si quis tanquam hoc continentiæ convenire judicans, aut in ejus diei contemptum, die Dominico jejunaverit, anathema esto.* Quod decretum ex ejus Concilii capite XVIII. Gratianus transcripsit in Cano. *Si quis tanquam, distinct.* x. Manichæos etiam ob istius diei jejunia jure damnatos pronunciat Ambrosius Epist. lib. x. Episto. LXXXII. Jam ut ad politicas sanctiones descendamus, exstant de cultu huic diei impendendo duæ constitutiones: Ambæ Constantini ad Helpidium, eodem quidem anno, nimirum

Crispo

Crispo II. & Constantino Coss. propositæ: Ceterum diversis mensibus. Prior Nonis Martii; posterior, v. Non. Julii. Illa quidem relata est in l. Omnes, C. de feriis, in hæc verba: *Omnes Judices, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia, venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturæ liberè licentérque inserviant; quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur: ne occasione momenti pereat commoditas cælesti provisione concessa.* Posterior verò ejus Imperatoris constitutio habetur in l. 1. de feriis, in Cod. Theod. his verbis: *Sicut indignissimum videbatur diem Solis venerationis suæ celebrem, altercantibus jurgiis & noxiis partium contentionibus occupari; ita gratum & jocundum est eo die quæ sunt maximè votiva compleri. Atque ideo emancipandi & manumittendi die fe-*

sto cuncti licentiam habeant, & super his rebus acta non prohibeantur. Quibus conjungenda sunt quæ de eo Imperatore Eusebius lib. De vita ipsius quarto scribit: cujus verba uti sunt à Musculo Latinè reddita, paucis dumtaxat mutatis, in quibus auctoris mentem non satis expressit, subjiciam: *Omnes*, ait, *Imperio populi Romani subditos diebus servatori nuncupatis, feriari præcipiebat. Similiter ut & eos quæ sunt Sabbati, venerarentur, propter memoriam (ut mihi videtur) eorum quæ in illis à communi Servatore gesta memorantur. Salutarem quidem diem, qui lucis & Solis agnominem esse contingit, à militaribus viris studiosè coli docens illis quidem, qui divinæ fuerant fidei facti participes, Ecclesiam Dei liberè ac sedulò frequentandi, ut & preces absque ullo impedimento facerent, otium ac copiam dedit. Aliis verò, qui nondum divinam fuerant consecutis*

tuti doctrinam, ſecundaria lege mandavit, ut Dominicis diebus in ſuburbiis in nudum ac purum campum meditatam precem ex uno ſymbolo cuncti ſimul Deo *deſtinarent.* Sed & Præſidibus provinciarum legem de ejus diei obſervatione ab eo dictatam eſſe, poſtea ſcribit. Ceterum Conſtantini ductus exemplo Theodoſius, emancipandi quoque ac manumittendi diebus Dominicis licentiam, ceteris cauſis vel litibus quieſcentibus tribuit: ut ex l. 2. Cod. de feriis apparet. Sed hanc diei venerationem negligi aut intermitti (ut credibile eſt) Leo Imperator cernens, prædeceſſorum ſuorum veſtigiis inſiſtens, hunc quoque diem feriatum eſſe & ab omni legis actione liberum conſtitutione ſua ſanxit. Sic enim in libello qui Collectanea quædam ex Eccleſiaſtica Theodori hiſt. continet, ſcriptum eſt: Λέων ἐνομοθέτησε τὴν κυριακὴν παρὰ πᾶσιν ἀργεῖσθαι.

ἀπρακτὸν τε εἶναι καὶ σεβάσμιον. Quod ab eo Imperatore constitutum esse Nicephorus quoque lib. xv. hist. Ecclesiast. cap. xx. refert. Eaque est (nisi me animus fallit) Leonis constitutio, quæ in *l. ult. Cod. de feriis*, memoratur his verbis: *Dominicum diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, ut cunctis excusetur, nulla quemquam urgeat admonitio, nulla fidejussionis flagitetur exactio, taceat apparitio, advocatio delitescat. Sit ille dies à cognitione alienus; praconis horrida vox silescat, respirent à controversiis litigantes, & habeant fœderis intervallum. Ad sese simul veniant adversarii*, & quæ sequuntur. Nec verò minorem huic diei reverentiam exhibendam Clotharius & Theodoricus reges censuere, qui eo in totum ab operibus rusticis subditos suos abstinere voluerunt. Alemannorum namque legibus, ut ex

ex earum tit. XXXIX. patet, Clotharius in hunc modum cavit: *Die Dominico nemo opera servilia præsumat facere, quia hoc lex prohibuit & sacra scriptura in omnibus contradicit. Si quis servus in hoc vitio inventus fuerit, vapulet fustibus: Liber autem corripiatur usque ad tertiam vicem. Si autem post tertiam correptionem in hoc vitio inventus fuerit, & Deo vacare die Dominico neglexerit, & opera servilia fecerit, tunc tertiam partem de hereditate perdat. Si autem super hac inventus fuerit, ut diei Dominico honorem non impendat, & opera servilia fecerit, tunc coactus, & convictus coram Comite, ubi tunc Dux ordinaverit, in servitium tradatur, & quia noluit Deo vacare, in sempiternum servus permaneat.* Baioariis verò Theodoricus ita edixit: *Si quis die Dominico operam servilem fecerit, liber homo, id est, si bovem junxerit, & cum curru ambula-*

balaverit, dextrum bovem perdat. Si autem ficcaverit fœnum, vel collegerit, aut messem ficcaverit, aut collegerit, vel aliquod opus servile fecerit die Dominico, corripiatur semel vel bis, & si non emendaverit, rumpatur dorsum ejus L. *percussionibus.* & cætera. In vetusta etiam quadam manuscripta Canonum Ecclesiasticorum à majoribus nostris proditorum Rhapsodia, caput de hac re offendi, quod ita habet : *Inter catera admonitionis nostra officia satis illud nobis necessarium visum est, ut populis fidelibus terribiliter denuncietur, ut diem Dominicum, in quo auctor vita resurrexit à mortuis, honorabiliter colant. Nam si pagani ob memoriam & reverentiam Deorum suorum dies colere, & Judai more carnali Sabbatum carnaliter observare satagunt; quanto magis Christiana religionis devotio ob memoriam Dominica resurrectionis eundem diem venerabiliter*

ter atque honorabiliter colere debet? Sed & Matisconensis Synodi secundæ, cap. 1. de hoc die observando, ita patres caverunt: *Custodite diem Dominicam, quæ nos denuò peperit & à peccatis omnibus liberavit. Nullus vestrûm litium fomitibus vacet, nullus actiones exerceat, nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ jugum cervicibus jumentorum imponere cogat. Estote omnes in hymnis & laudibus Dei animo corporéque intenti. Si quis vestrûm proximam habeat Ecclesiam, properet ad eandem, & ibi Dominica die seipsum precibus lachrymisque afficiat. Sint oculi manusque vestræ toto illo die ad Deum expansa: Ipse est enim dies requietionis perpetuus, ipse nobis per septimæ diei umbram insinuatus noscitur in lege & prophetis. Justum igitur est, ut hanc diem unanimiter celebremus, per quam facti sumus quod non fuimus: Fuimus enim ante servi pec-*

cati, sed per hanc facti sumus filii justitiæ. Exhibeamus *Domino liberam servitutem, cujus nos novimus pietate de ergastulis liberatos erroris: non quia Dominus noster à nobis expetit, ut corporali abstinentia diem Dominicam celebremus, sed quærit obedientiam, per quam nos calcatis terrenis actibus, ad cœlum usque misericorditer provehat. Si quis itaque vestrûm hanc salubrem exhortationem parvi penderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps sacerdotali quoque iræ implacabiliter subjacere. Si causidicus fuerit, irreparabiliter causam mittet; si rusticus aut servus, gravioribus fustium ictibus verberabitur; si clericus aut monachus, mensibus sex à consortio suspendetur fratrum. Hæc namque omnia, & placabilem erga nos Dei animum reddunt, & plagas morborum, & sterilitatem amovent, atque repellunt.* Gregorius Turonensis

nensis libro x. historia, capite 29. *Sanctus, ait, hic dies qui in principio lucem conditam primus vidit, ac Dominicæ resurrectionis testis factus emicuit. Ideóque omni fide observari debet, ne fiat in eo omne opus publicum.* Quibus consentanea Beda, in libello De ordinatione feriarum Paschalium per Theophilum Episcopum Cæsariensem ac reliquorum Episcoporum Synodum facta, tradit, his verbis: *Quem credimus factum fuisse in mundo primum, nisi Dominicam diem? Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. responderunt Episcopi: Secundum scripturæ authoritatem factum est vespere & mane dies primus; deinde, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, in quo septimo requievit Deus ab omnibus operibus suis, quem diem sabbatum appellavit. Ergo cum novissimam diem signet sabbatum, quis potest esse primus nisi Dominicus dies? Ibidem-*

que hunc diem multis benedictionibus à Deo sanctificatum Episcopi probant. Nam & in ipso tenebras remotas lucémque apparuisse, & eo die de terra Ægypti, velut de tenebris peccatorum quasi per fontem baptismi per mare rubrum Israëliticum populum liberatum, eodem die cælestem cibum manna hominibus datum: Primum quoque hunc diem cum novissimo die observari Mosen ad populum mandasse, ac postremo eo die resurgere à mortuis Dominum dignatum esse, ideóque hunc tot ac tantis benedictionibus sanctificatum diem priscos nostros patres impensiori cultu prosecutos esse mirum nemini videri debet, qui nobis & lucis & vitæ æternæ primordia inchoaverit. Quæ etiam compendiose Isidor. lib. de Ecclesi. offic. I. cap. 24. & ab eo mutuatus Rabanus Maurus lib. de institution. clericorum II. cap. 42. ita perstringit: *Apparet autem hunc diem etiam in scripturis sanctis esse*

solemnem. Ipse enim est dies primus seculi : in ipso formata sunt Elementa mundi : in ipso creati sunt Angeli , in ipso quoque à mortuis resurrexit Christus : in ipso Spiritus sanctus super Apostolos descendit : Manna in eo die in eremo primùm de cælo datum est.

Sed ad Imperatores nostros revertamur. Aiunt illi : ATQUE NATALI]

Hunc diem in religiosissimis numerarunt & meliore lapillo notarunt prisci nostræ religionis antistites. B. Chrysostomus in Oratio. de B. Philogonio : *Appetit enim festum omnium festorum maxime venerandum adorandumque : quod si quis appellet omnium festorum metropolim , haud quaquam aberret. quod autem hoc est ? Christi juxta carnem nativitas. Ab hoc enim illustratio Dei, festum videlicet Epiphaniorum ac sacrum Pascha , Ascensio & Pentecoste originem ac fundamentum*

tum ducunt : nisi enim secundum carnem natus esset Christus, nequaquam baptisatus esset. nam id est festum Theophaniorum : nequaquam fuisset crucifixus; nam hoc est festum Paschæ: Nequaquam misisset spiritum sanctum, quod est festum Pentecostes. Itaque ab hoc ceu fonte quopiam hi diversi amnes orti. Nota sunt nobis hæc festa, verum non ob hoc tantum par est hunc diem cæteris anteponi, sed etiam ob id quod id, quod in hoc natum est cæteris omnibus est venerabilius. B. Ambrosius Serm. 16. *Benè quodammodo sanctam hanc diem natalis domini Solē novum vulgus appellat, & tanta sui auctoritate id confirmat, ut Judæi etiam atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter nobis complectendum est, quia oriente salvatore non solum humani generis salus, sed etiam Solis ipsius claritas innovatur.* Possent & alia præclara hujus diei encomia ex veterum Theologorum scriptis proferri, sed superiora duo sufficere mihi visa sunt. Itaque mirum non est

hunc

hunc diem inter feriatos & à judiciaria contentione strepitumque forensi vacuos ab Impp. statui in l. 2. & l. Omnes dies, Cod de feriis.

Sequitur, ATQUE EPIPHANIORUM CHRISTI.] Est hic quoque dies ex eorum numero, quos publica religio jam olim consecravit. Ammia. Marcell. lib. 21. cap. 2. in fine. *Et ut hae*, ait, *interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Januario, (Christiani) Epiphaniam dictitant, progressus in eorum Ecclesiam solenniter numine adorato discessit.* Ob Christi autem numen manifestatum celebritatem hanc institutam, ipsa hominis origo satis declarat. Verum qua in re aut primum aut potissimum se Christi potentia patefecerit, quæque ejus apparitio huic celebritati locum dederit, non satis video inter antiquos convenire. Ambrosius enim de die

sancto

ſancto Epiphaniæ Sermo. 21: *Pleroſque, ait, in Epiphania die ha-ctenus à domino memorabilia facta eſſe commemorare ſcribit, ut rogatus ad nuptias aquæ ſubſtantiam in vini ſpeciem commutarit, ac liquorem fontium in meliorem uſum ſui benedictione transtulerit: quo mirabili ſigno divinitatis ſuæ primum ille virtutem declaraverit. Nonnullos verò in ea die, à Joanne eum baptiſatum in Jordane teſtari: Ejuſque baptiſmi memoriam hac Epiphania celebritate conſignatam.* Idem Sermo. 22. utramque opinionem refert, & conciliare nititur, quaſi aliud de alio ſignum contineatur. *Nam & cum baptizatus eſt dominus,* inquit, *& myſterium lavacri inſtituit, & humanum genus velut vilem aquam in æternam ſubſtantiam divinitatis ſapore convertit. Similiter & cum hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum: utrumque operatus eſt: & ſpeciem magis neceſſariam nu-*

ptiis

ptiis præstitit, & demonstravit corpora hominum per lavacrum sancti Spiritus esse replenda substantiis. Idem Sermo. 18. ordine factum docet, ut post natalem Domini confestim festivitas hæc sequeretur. Idque ita rationem exegisse, ut post ejus diei quo natus est commemorationem alterius diei quo renatus est, quoque eum pater colendum gentibus manifestavit, commemoratio consequenter subjungeretur. Clarius verò & crassiori (quod ajunt) Minerva hoc exponit Maximus Episcopus in sermone quodam Ambrosianis sermonibus interserto. *Epiphania*, ait, *hodie procuramus gaudia. Quærat aliquis quid interpretetur hoc verbum, scilicet quia ἐπιφαίνειν Græcè, Latinè dicitur apparere: Ergo quia tunc primum apparuit Salvator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata est. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quod in mundo-*

mundo ante non fuerit, cum mundus per ipsum factus sit; sed quod tunc primum signis atque miraculis credentium cordibus Deus Christus illuxerit, & in tenebrosas conscientias hominum fidei splendor advenerit. Signum autem quod operatus fuit, ut divinitatem suam hominibus declararet, & humanis mentibus tanquam novus & inopinatus appareret, fuisse aquæ in vinum mutationem tradit. At Greg. Nazianz. ad baptismi Christi recordationem festivitatem hanc referendam censebat, ut ex ejus oratione quæ εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανιῶν, inscribitur, perspicuè colligimus. Unde Leo Epist. 62. ad Episcopos per Siciliam constitutos, quosdam existimasse scribit *Epiphaniæ festivitatem idcirco privilegium habere baptismatis debuisse, quod in eadem die Dominus ad baptismum Joannis accessisset.* Quam tamen sententiam improbat, illius baptismi aliam

aliam fuisse gratiam dicens, nec ad eandem pertinuisse virtutem. Isidorus verò lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 26. tribus ex causis solennitatem hanc *Epiphaniorum* nomen invenisse scribit: sive, quia tunc in baptismo suo Christus populis ostensus fuerit; sive quod eo die sideris ortu Magis sit proditus; sive quod primo signo per aquam vino facto, multis sit manifestatus. Quam triplicem hujus festivitatis rationem Pontius Paulinus his versibus conclusit, lib. de natali Felicis 9.

Ut veneranda dies cunctis, qua virgine natus
Pro cunctis hominem sumpsit Deus, utque deinde
Qua puerum stella duce mystica dona ferentes
Dupliciter videre Magi; seu qua magis illum
Jordanis trepidans lavit tingente Joanne,
Sacrantem cunctas recreandis gentibus undas.

Sive

Sive dies eadem magni illo sit sacra signo
Quo primum Deus egit opus, cum flumine verso
Permutavit aquas praedulcis nectare vini.

Isidorus porro ibidem, ex Cassiano adjicit, apud Graecos nativitatem Domini & Epiphaniorum solennitatem non bifariè, ut in occiduis provinciis, sed unius diei festivitate celebratam. Quibus addenda sunt quae idem auctor lib. VI. Etymolog. cap. XVIII. scribit. Epiphaniorum utique diem sine strepitu judiciali forensique contentione observari Imp. Theod. praecipit in l. 2. Cod. de feriis. Rursusque eum diem feriatum esse habendum Impp. Valentin. Theod. & Arcad. constitutio edicit, quae in l. Omnes dies. Cod. eodem tit. refertur.

Sequitur, PASCHAE ETIAM.]

Omnium Christianae religionis celeberrimum augustissimumque habitum ab antiquis Paschalem diem observavi: quem illi praecipua quadam

dam veneratione in memoriam Dominicæ resurrectionis semper sunt prosecuti. Beatus quidem certe Chrysostomus homilia VII. De resurrectione Domini: *Licet*, ait, *omnes solennitates quæ in Ecclesiis pro Dei honore celebrantur, sancta sint atque venerabiles, tamen hodierna dominica resurrectionis dies præcipuam quandam ac peculiarem festivitatem habet.* Greg. Nazianzenus in sermone de hac festivitate: Αὕτη, inquit, ἑορτῶν ἡμῖν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων, τοσοῦτον ὑπεραίρουσα πάσας οὐ τὰς ἀνθρωπίνας μόνον, καὶ χαμαὶ ἐρχομένας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτῷ τελουμένας, ὅσον ἀστέρας ἥλιος. Inter cætera verò festivitatis hujus solennia, noctem ejus pervigilio transmitti consuevisse, sciendum est. Tertullianus in lib. 2. ad uxorem: *Quis*, ait, (de gentili marito loquitur) *nocturnis convocationibus, si ita oportuerit à latere suo eximi libenter feret? Quis denique solennibus Pascha abnoctantem*

securus

securus sustinebit? Quod & Eusebius hist. Ecclesiast. lib. VI. cap. XX. apertè indicat, de Narcisso agens: κατὰ τὴν μεγάλην, inquit, ποτὲ τοῦ πάσχα διαπαννυχίζουσιν, τοὔλαιον φασὶ τοῖς διακόνοις ἐπιλείπειν. i. ut Rufinus vertit: *Accidit aliquando in die solenni vigiliarum Pascha oleum deesse luminaribus.* Idem ejusdem lib. cap. 34. de Philip. Imp. τοῦτον κατέχει λόγος χριστιανὸν ὄντα, ἐν ἡμέρᾳ τῆς ὑστάτης τοῦ πάσχα παννυχίδος, τῶν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας εὐχῶν τῷ πλήθει μετασχεῖν ἐθελῆσαι. Quæ verba ita Rufinus vertit: *De hoc traditum nobis est quod Christianus fuerit, & in die Pascha, id est, in ipsis vigiliis, cum interesse noluisset & communicare mysteriis* (sic enim legendum est) *ab episcopo loci non priùs esse permissum, nisi confiteretur peccata sua, & inter pœnitentes staret.* De hoc etiam pervigilio accipienda sunt hæc ejusdem Eusebii verba: καὶ τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς παννυχίδας, quæ lib. 3. hist. leguntur. Lactantius lib. 7. Instit. divinarum, cap. 19. *Es*

19. *Et hæc est nox quæ à nobis propter adventum Regis ac Dei nostri pervigilio celebratur. Cujus noctis duplex ratio est, & quòd in ea vitam tum recepit, cum passus est: & postea orbis terræ regnum recepturus est.* quæ verba ex eo nonnullis additis Isidor. lib. 6. Etymolog. cap. 17. transcripsisse videtur. Huc pertinet quod de nocte diem festum Paschæ præcedente luminibus & flammis coruscante, Greg: Nazianzenus in sermo. de Pascha ita scribit: Καλὴ μὲν ἦν ἡ χθὲς ἡμῖν λαμπροφορία καὶ φωταγωγία, ἣν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ συνεστησάμεθα, πᾶν γένος ἀνθρώπων μικροῦ καὶ ἀξία πᾶσα δαψιλεῖ τῷ πυρὶ τὴν νύκτα καταφωτίζοντες, καὶ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀντίτυπος. Idem in oratione funebri in patrem, noctem quoque eam Paschalem vigiliis transactam, & luminum splendore illustratam, ostendit his verbis: Ὁ καιρὸς ἦν τὸ ἅγιον πάσχα καὶ περιβόητον, ἡ βασίλισσα τῶν ἡμερῶν ἡμέρα· καὶ ἡ λαμπροφόρος νύξ λύουσα τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας, καθ' ἣν ἡμεῖς ὑπὸ πλείονι φωτὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν αὐτῶν ἑορτάζομεν.

Gregorius quoque Nyssenius in oratione de festo Paschæ hoc idem perspicuè comprobat, cujus verba, si Latinè quàm Græcè loquentem audire quis malit, sunt ejusmodi: *Quod oculis cernitur lumen, nocte nobis per lampadas in nube ignis præferebatur. Sermo autem per totam noctem aures nostras circunsonans in Psalmis, hymnis, cantionibusque spiritualibus, tanquam flumen quoddam gaudii per aures in omnium influens: nos optima spe replevit. Quoniam hac igitur lucida nox commixta lampadum luminibus cum matutinis radiis Solis, unum continuum nullarum interpositione tenebrarum diremptum diem effecit*, &c. De hac etiam Paschali nocte versus Ausonii proferam, quibus Christum sic affatur:

Ad temet properant vigilatu convenientes.
Nox lucem revehet funalibus anteferendam:
Nox lumen pariens credentibus indubitatum:
Nox flammis operum meditatrix syderiorum.

Socra-

Socrates quoque hist. Ecclesiast. lib. 7. cap. 5. cum de Sabbato tractat, magnam ad eum confluxisse in festo Paschæ multitudinem τὴν ἐξ ἔθους παννυχίδα ποιούντων narrat. De hac autem nocte Matisconensis secundi Concilii canon primus accipiendus est, in quo ita est: *Noctem quoque ipsam quæ nos superna & luci inaccessibili reddidit, spiritualibus exigamus excubiis, nec dormiamus in ea quemadmodum dormitant, qui nomine duntaxat Christiani esse noscuntur; sed oremus & vigilemus operibus sacris, ut digni habeamur in regno coheredes fieri Salvatoris.* Hinc facilius intelligetur, quod B. Hieronymus Vigilantium scribit ideo vigilias & pernoctationes in basilicis martyrum existimasse respuendas, ne Pascha crebrius celebrari videretur. Planè Procopius lib. 2. de bello Persico, Christianos festum Paschæ diem magna festivitate celebravisse, & primo ejus die jejunos toto die, immo &

in multam noctem perſtitiſſe commemorat. Unde Auſon. in Carmine de Dominica reſurrectione:

Sancta, ſalutiferi redeunt ſolennia Chriſti:
Et devota pii celebrant jejunia myſtæ.

At die ipſo Paſchæ jejunia dirempta, idem alio verſu Eidyllii ſecūdi docet:
Tu menſis dirimis jejunia relligioſa.
Ideoque Pontius Paulinus Epiſt. ad Amandum, ſolennitatem Paſchalem revocaſſe dies Prandiorum dicit. Nimirum quia olim non ad meridiem uſque (ut fit hodie) ſed ad veſperam uſque jejunia obſervabantur. Quod ille auctor non uno loco indicat, veluti Epiſtola eadem, cum ait: *Nam cum in diebus quadrageſimæ adveniſſet, & cum ut clericum fraterno excepiſſemus affectu; quotidiana jejunia non refugit, & pauperem menſulam veſpertinus conviva non horruit.* Idem lib. 3. Epiſt. ultim. ad Severum: *Fraternitatemque monacham, veſpertinis*

tinis post jejunia cibis avidam duplici ministerio fermentatis utribus aut soluto ventre distentat. Idem alia ad eundem Severum Epistola: *Videant ergo nos non mane ebrii, sed vesperè jejuni.* Idem lib. 7. Natalis Felicis:

Nostri eum morem, ut jejunare solemus
Ante diem, & sero libatis vespere sacris,
Quisque suas remeare domos: tunc ergo solutis
Cœtibus à templo Domino, postquam data festis
Corporibus requies, sumpta dape cœpimus hymnos
Exultare Deo, & Psalmis producere noctem.

Hûc etiam pertinet quod Aurelianensis 4. Synodi, cap. 2. quadragesimali toto tempore monachis non nisi Dominico die prandere permittitur: Item quod Turonicæ Synodi 2. cap. 18. à Pascha ad quinquagesimam, quod quidem tempus à jejuniis vacuum est, prandium monachis, solis Rogationum diebus exceptis,

ceptis, parari præcipitur. Jam verò Paſchales ferias quo honore Chriſtiani principes coluerint, præter eam in cujus interpretatione verſamur conſtitutionem, etiam ex aliquot aliis eorum Conſtitutionibus intelligimus, quas operæpretium duxi ſecundum ordinis & temporis, quo emiſſæ, propoſitæ datæque ſunt rationem, ſubjicere. Ac primum Imp. Valentiniani, Valentis & Gratiani conſtitutio 3. Non. Maii Lupicino & Joviano (ſic enim non in codicis modo Theodoſ. exemplari, ſed & apud Socratem lib. 4. hiſtor. Eccleſ. cap. 10. poſterioris Conſulis nomen effertur, licèt à Marcellino, Caſſiodoro & Mariano Scoto *Jovinus* nuncupetur, qui perperam *Jovinianus* lib. 7. hiſt. tripart. cap. 22. dicitur) Coſſ. id eſt, anno à Chriſto nato 366. data in Cod. Theodoſ. refertur ſub tit. de indulgentiis crimin. in hæc verba: *Ob diem Paſcha quem intimo corde celebramus omnibus quos reatus adſtringit, carcer*

cer inclusit, claustra dissolvimus. Attamen sacrilegus in majestate reus, in mortuos veneficus, sive maleficus adulter, raptor, homicida, communione istius muneris separentur. Iidemque principes anno sequenti, secundo priorum duorum Consulatu, aliam constitutionem ediderunt, quæ in eodem Codicis Theodos. titulo legitur. Ea sic habet: *Pascha celebritas postulat, ut quoscunque nunc ægra exspectatio quæstionis pœnaque formido sollicitat, absolvamus. Decretis tamen veterum mos gerendus est: nec temere homicidii crimen, adulterii fœditatem, majestatis injuriam, maleficiorum scelus, insidias venenorum, raptusque violentiam sinamus evadere.* Propter quas ea constitutione comprehensas exceptiones Imper. Gratianus, Valentinianus, & Theod. in l. Paschalis, eod. tit. aiunt, *Paschalis lætitiæ diem ne illa quidem temere sinere ingenia quæ flagitia fecerunt.* Aliam deinde Impp. Gratian. Valentin. & Theo-

dosius, Richomere & Clearcho Coss. qui anno salutis reparatæ 383. Consulatum gessere, constitutionem ad Martianum vicarium emiserunt, quæ in eodem tit. de indulgent. crimin. exstat his verbis: *Religio anniversaria observationis hortatur, ut omnes omnino periculo carceris, metúque pœnarum eximi jubeamus, qui leviore crimine rei sunt postulati. Unde apparet eos excipi quos atrox cupiditas in scelera compulit sæviora, in quibus est primum crimen & maximum majestatis, deinde homicidii, veneficiique ac maleficiorum, stupri atque adulterii, parique immanitate sacrilegii, sepulchríque violati, raptus, monetæque adulterata figuratio.* At anno post, i. Arcadio & Bautone (vel ut Cassiodorus, *Baudone*, ut Socrat. lib. 5. hist. Eccles. cap 12. cum Mariano Scoto, *Baudone*) Coss. deinceps non expectanda indulgentiæ suæ rescripta ad laxandas vinctis ob Paschalem festivitatem carcerum fores, constituerunt. Sed ubi primum

Pascha-

Paſchalis dies extitiſſet, omnium confeſtim vincula ſolvi; nullumque carcere teneri incluſum: quemadmodum ex l. Nemo, de Epiſcop. audient. in Cod. Juſtinian. & l. Nemo, de indulgent. crim. in Cod. Theod. apparet. Non tamen id beneficii omnibus generaliter & indiſtinctè reis indulgent. Ab iis enim ſecernunt eos, quibus dimiſſis lætitia communis contaminaretur. *Quis enim* (inquiunt) *ſacrilego diebus ſanctis indulgeat? quis adultero vel inceſti reo tempore caſtitatis ignoſcat? Quis non raptorem in ſumma quiete & gaudio communi perſequatur inſtantius? Nullam accipiat requiem vinculorum, qui quieſcere ſepultos quadam ſceleris immanitate non ſinit: patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulterator que* (ſic enim melius in codice Theodoſiano quam in Juſtiniano legitur, *moneta*) *homicida quod fecit ſemper exſpectet: reus etiam majeſtatis de Domino, adverſum quem talia molitus eſt,*

veniam sperare non debet. Postmodum Timasio & Promoto Coss. id est, anno salutis instauratæ 389. edita ab Imper. Valentiniano, Theodosio & Arcadio constitutio est, qua sanctos Paschæ dies, qui septeno numero vel præcedunt vel sequuntur, feriatos manere constituerunt. Et eò amplius, in quindecim Paschalibus diebus compulsionem & annonariæ functionis, omniúmque publicorum ac privatornm debitorum differri exactionem: ut plenius in l. omnes dies, Cod. de feriis continetur. Secuta est tribus post annis Arcadio A. II. & Rufino Coss. alia constitutio quæ in l. actus, Cod. de feriis refertur, qua actus omnes sive publicos, sive privatos diebus quindecim Paschalibus conquiescere iidem imperatores sanxerunt: Ita tamen ut mancipandi & manumittendi libera cuique eo tempore esset potestas. His verò constitutionibus aptè Gregorii Nysseni verba adjungentur, ex oratione

tione tertia de resurrectione Christi, quæ hoc Latinè sonant: *Nullus à Deo ægritudine pressus & obnoxius est, quin per hujus festi* (de Pascha loquitur) *magnificentiam, mali sui remißionem sentiat, atque levamen. Hoc die nexi solvuntur, debitor dimittitur, servus bono & humano preconio atque edicto ecclesia manumittitur.* Porrò superiora decreta, quæ judiciarias quæstiones omnes à Paschalibus diebus submoverunt, Honorio & Theodosio visum est una exceptione temperare atque moderari. Provinciarum namque præsides in quæstionibus latronum, & maximè Isaurorum, nullum remittere tempus, ne Paschali quidem die excepto, voluerunt: l. provinciarum præsides, C. de feriis. Quod nemini mirum videbitur, qui quanto odio quantáque invidia publica infamis, quo vicinas sibi provincias infestabat, latrocinii ergô Isauri laborarint, reputabit. Latrociniis enim infamata jam inde à priscis temporibus ea gens

fuit Dion. lib. 55. Ἴσαυροί τε, ait, ἐκ λῃστείας ἀρξάμενοι καὶ ἐς πολέμου δεινότητα προήχθησαν. Namque ut Ammianus Marcellinus lib. 14. scribit, *usitatum iis erat sæpe pacari, sæpeque inopinis excursibus cuncta miscere.* Cumque ex latrociniis occultis parta impunitas adolescentem in pejus audaciam aleret, ad bella gravia multoties proruperunt: Strabo, lib. 12. geograph. Ἰσαυρία, ait, κώμας δύο ἔχουσα ὁμωνύμους, τὴν μὲν παλαιὰν καλουμένην Εὐερκῆ· ὑπήκοοι δ' ἦσαν ταύταις καὶ ἄλλαι κῶμαι συχναὶ λῃστῶν δ' ἅπασαι κατοικίαι. παρέσχον δὲ καὶ Ῥωμαίοις πράγματα καὶ τῷ Ἰσαυρικῷ προσαγορευθέντι Πουβλίῳ Σερβιλίῳ, ὃν ἡμεῖς εἴδομεν, ὃς καὶ ταῦτα ὑπέταξε Ῥωμαίοις, καὶ τὰ πολλὰ τῶν πειρατῶν ἐρύματα, ἐξεῖλετο τὰ ἐπὶ θαλάττῃ. Id est: *Isauria duos pagos habet ejusdem nominis: veterem quidem ex his vocatum Euercem. His & alii frequentes pagi subjacebant latronum planè sedes & domicilia. Exhibuerunt autem negotia Romanis & Publio Servilio qui inde cognomen Isaurici reportavit, quem nos vidimus, quia ea loca Romanis subdidit, & multa piratarum*

propugnacula ad mare sita expugnata evertit. Eutropius lib. 6. *Ad Ciliciam & Pamphyliam missus est Publ. Servilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciæ urbes clarissimas expugnavit & cepit.* Et mox *Isauros quoque aggressus, in deditionem coegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanis in Isauriam iter fecit. Revertens triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.* Hoc & Florus testatur in Epitoma lib. 14. Livii. Sed & Marcell. lib. 13. *Isauriam antea mœnium potentem, olim subversam & rebellatricem intercinam ægrè vestigia pristinæ claritudinis monstrare admodum pauca,* ait. *Eam verò bello Piratico catervis mixtam prædonum à Servilio Proconsule missam sub jugum.* Narrat & Trebellius Pollio sub Gallieno Trebellianum quendam factum in Isauria principem, ipsis Isauris sibi ducem quærentibus: quem cum alii *archipiratam* vocassent, ipse se Imperatorem appellavit. Monetam etiam cudi jus-

ſit, palatium in arce Iſauria conſtituit; qui cum ſe in intima Iſaurorum loca munitus difficultatibus locorum & montibus contuliſſet, aliquandiu apud Cilicas imperavit. Hic tandem à Gallieni duce nomine *Cauſiſoleo* victus, & occiſus eſt. Nec tamen poſtea Iſauri metu ne in eos ſæviret Gallienus, ad æqualitatem perduci quavis humanitate potuerunt. Denique poſt Trebellianum pro Barbaris habiti ſunt, & cum in medio Romani nominis ſolo regio eorum eſſet, novo tamen genere cuſtodiarum quaſi limes incluſa eſt, locis defenſa, non hominibus. Non enim erant ſtatura decori, non virtute graves, non inſtructi armis, non conſiliis prudentes, ſed hoc ſolo ſecuti, quod in editis poſiti, adiri nequirent. Eos quidam Claudianus Imperator ad hoc perduxerat ut à ſuis ſemotos locis in Cilicia collocaret, daturus uni ex amiciſſimis omnem Iſaurorum poſſeſſionem, ne quid ex ea poſtea rebellionis oriretur. At

Probus

Probus Imperator (ut ex Flavio Vopisco didici) cum Orientem petiisset, in itinere potentissimo quodam latrone Palfurio capto & interfecto, omnem Isauriam liberavit, populisque ac urbibus Romanis legibus destitutis, Barbarorum qui apud Isauros erant, vel per terrorem, vel per voluntatem, loca ingressus est; quæ cum peragrasset, hoc dixit; *facilius esse ab illis locis latrones arcere, quam tollere*: veteranisque omnia illa quæ anguste adeuntur loca privata donavit: addens, ut eorum filii ab anno octavo decimo, mares duntaxat, ad militiam mitterentur, ut ne latrocinari, quàm militare discerent. At Gallo imperante perduelles spiritus irrequietis motibus erigentes è latebris suis prosiliere, & oram maritimam populati in Lycaoniam se contulerunt: quam historiam Marcellin. libro 14. exequitur. Et aliâs quoque sæpe, ut ex Zonara & Suida in voce βρόχιος, & aliis intelligimus, publicam pacem

latro-

latrociniis suis turbarunt. Merito igitur in eos etiam diebus festis insurgere Præsides provinciarum jubentur; utpote qui nulla pœnarum vacatione frui debeant. Cujus rei alia commodior ratio proferri non posset, quàm quæ à Marco Tullio redditur, cur accusatio Cælii ipsis festis diebus ludisque publicis, quibus lites & judicia interquiescebant, exerceretur. Verba illius hæc sunt: *Si quis, judices, fortè nunc adsit ignarus legum, judiciorum, consuetudinis nostræ; miretur profectò quæ sit tanta atrocitas hujusce causæ, quod diebus festis ludisque publicis omnibus forensibus intermissis, unum hoc judicium exerceatur; nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto civitas stare non possit. Idem cum audiat legem quæ de seditiosis sceleratisque civibus, qui armati senatum obsederunt, magistratibusque vim intulerunt, Rempublicam quoque oppugnarunt, quotidiè quæri jubeat, legem non imploret; crimen quod versatur in judicio requi-*

rat.

rat. A quo non abhorret quod Prosper in Epigrammatis ita canit:

Nulla dies actus hominum non damnat iniquos;
Conveniunt omni tempora justitiæ.

Sed ut hostium publicæ tranquillitatis supplicia ac pœnas differri vetantes Imperatorum constitutiones laudandæ sunt, ita nunquam satis damnabitur Levigildi Arriani Gothorum regis quavis barbara feritate superior immanitas, qui Hermigildum filium suum ob fidei catholicæ inexpugnabilem confessionem ipso Paschæ die securi percuti jussit. quemadmodum à Freculpho lib. ultim. Chronicorum cap. 25 & Beda in lib. de Temp. ratio. refertur. Cæterum de constituendo Paschalis festivitatis die summa olim Episcoporum dissensione certatum est. Verùm (ut Beda in lib. de sex ætatibus tradit) Pio Romæ Episcopatum tenente, Hadriano imperante, Hermes librum scripsit, in

in quo *Pascha die dominico celebrandum* docuit. Victor deinde duodecimus Urbis Romæ Episcopus, latè datis libellis constituit, *Pascha similiter die Dominico celebrari.* Eleutherus verò à decima quarta luna primi mensis usque in vicesimam primam: cujus decretis favens Theophilus Cæsareæ Palestinæ Episcopus scripsit adversus eos, qui decima quarta luna cum Judæis Pascha celebrabant, cum cæteris Palæstinæ Episcopis synodicam epistolam. Idem Beda Hippolytum Episcopum decemnalem paschæ circulum reperisse scribit, Eusebioque qui super eodem die decemnovennalem circulum composuit, occasionem dedisse: Dionysium denique temporibus Justiniani *paschales circulos* scripsisse: aliosque quamplurimos, quos ibidem recenset, quoad ea res vulgo innotuit, scriptis suis hanc quæstionem illustrasse commemorat. Quæ si quis plenius copiosiusque scire, & Episcoporum de hac re contentiones

accu-

accuratius intelligere volet, ei legendi sunt Eusebius lib. 3. histor. Ecclesiast. & lib. 3. de vita Constantini, Ambros. Epist. 83. lib. 10. Socrates lib. 5. hist. Eccles. cap 22. Beda in Chronicis, Isidorus lib. 6. Etymologiar cap. 17. Planè propter diei hujus incertum, ne qua vel ignorantia vel præsumptione diversitas in ejus celebritate incurreret, futurus Paschalis dies Episcopis denunciari ac significari solebat, ut ex Leonis Epistola 96. ad Episcopos Galliarum & Hispaniarum missa, & ex Epistola Vigilii Papæ ad Eleutherum liquet. Atque adeò Synodi Aurelianensis 4 cap. 1. cautum fuit, ut *Pascha festivitas singulis annis ab Episcopo Epiphaniorum die in Ecclesiis denunciaretur*: Carthaginensis verò concilii 3. cap. 41. & Carthaginensis 5. cap. 7. formatarum subscriptione eam omnibus intimari placuit: quod à Gratiano relatum est in Cano. *Placuit, de consecratione. distinct.* 3. Formatas autem (nam vox ea interpreta-
tionem

tionem desiderat) mos Latinus *Canonicas Epistolas* appellavit, quarum certam à Patribus Niceæ congregatis præscriptam, & ab omnibus observari jussam conceptionem ac formulam idem Gratianus exponit, exemplisque planam facit, dist. 73. Unde illucescit, quod Optatus Milevitanus Episcopus lib. 2. *formatarum commercio in una communionis catholicæ societate, totum orbem Christianum concordasse* scribit: & quod concilio Laodicensi constitutum fuit; *Ne quis etiam laicus ad peregrinandum sine formata proficisceretur*, ut habetur in Cano *Non oportet. de consecratione distinct.* 5. Hujusmodi verò Epistolæ à commendatitiis & pacificis separantur in *Cano. Ecclesiis, 63. distinct.* Porrò cur anniversarius dies celebrandæ Dominicæ resurrectionis non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus, propter Dominici diei & Lunæ obseruationem fieri B. Augustinus, Epist. 119. ad Januar. & ab eo doctus Iside-

Isidorus lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 31. declarant. Præterea cur solo verno tempore festivitas ea celebretur B. Ambrosius Exaëmer. lib. 1. cap. 4. explicat. Sed & de varietate rituum, quibus festivitas ista in ecclesiis & Orientalibus & Occidentalibus celebrabatur, fusè Socrates agit lib. 5. histor. Eccles. 22. Et Sozomenus lib. 7. cap. 19. Extremum illud erit, quod tamen prius esse debuerat, *Pascha* vocabulum non à passione Domini & verbo Græco πάσχειν (quod quibusdam videtur) descendere, sed ab Hebræo idiomate, quo transitus significatur, originem ducere: quod Gregorius Nazianzenus ita exponit: Τὸ πάσχα, ait, τοῦτο τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν. δηλοῖ δ' ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν, ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν, πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. Et mox: Τοῦ δὲ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι νομίσαντες εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνὴν, κατὰ τὴν τοῦ φ. πρὸς τὸ π, καὶ τοῦ κ.

πρὸς

πρὸς τὸ χ. μεταποίησιν πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασι. Quod & Isidorus admonuit l.6. Etymologiar.cap.17. & lib. 1.de Ecclesiast. offic.cap.32. Unde B. Ambrosius lib. 1. de Cain & Abel; *Pascha Domini, ait, transitus est, à passionibus ad exercitia virtutis. Et ideò pascha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas dominicæ passionis annunciabatur, & nunc ejus celebratur gratia.* Et tamen idem ipse in libello de mysterio Paschæ, (si modo fœtus ille Ambrosianus est) *Paschæ sacrum nomen à Domini passione descendere scribit.*

Sed reliqua constitutionis nostræ verba persequamur. ET QUINQUAGESIMÆ.] Sic appellant Pentecostes diem, qui Latinè loquentibus *quinquagesimam* sonat. Erat verò vel Isidoro li.6. Etymologiar.cap.18. teste, apud Hebræos quoque celebris hic dies, & post quinque decadas Paschæ celebrabatur. Unde & nomen sumpsit: in quo die secundum legem

panes

panes propositionis de novis frugibus offerebaut. Maximus Episcopus sermone de festo Pentecostes, hunc diem non minore lætitia, quam sanctum Paschæ diem celebrari & utrobique jejunari sabbato, vigilias celebrari, orationibus pernoctanter insisti tradit. Beatus quoque Augustinus Epist. 119. ad Januar. Pentecosten & adventum de cælo Spiritus sancti anniversaria solennitate in toto orbe Christiano à fidelibus universis celebrari scribit. Sane per totum quinquaginta dierum, qui à Pascha ad Pentecosten intercedunt, spatium, nec genua in orando flecti, nec jejunia agitari solebant. Cujus observationis ut ab Apostolis per manus traditæ auctor lib. Responsio. ad Orthodoxos, cap. 109. meminit, his verbis: Εἰ τὸ κλίνειν τὰ γόνυ ἐν ταῖς προσευχαῖς ἢ τοὺς ἑστῶτας εὔχεσθαι μᾶλλον Θεῷ τοὺς εὐχομένους παρίστησι, καὶ πλεῖον ἐφέλκεται τὴν θείαν συμπάθειαν, διὰ τί ἐν ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις καὶ ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἕως τῆς Πεντηκοστῆς γόνυ οὐ κλίνουσιν οἱ εὐχόμενοι;

Id est,

Id est, *Si genu flexo orantes, Deum sibi potius conciliant magisque propitium reddunt, quam qui stantes precantur; quid causa est quod dominicis diebus, & per eos dies qui inter Pascha & Pentecosten interpositi sunt, genua in orationibus minime flectuntur?* Quam observationem in Ecclesiam duabus de causis invectam scribit, quod videlicet duarum rerum nos perpetuò meminisse oporteat: Nostri nimirum in peccatum lapsus, & gratiæ Christi, per quam jacentes sublevati & erecti sumus. Itaque genu flexionem, quæ in sex hebdomadæ diebus usitata est, lapsus nostri signum & indicium esse scribit. Quod vero Dominica stantes oramus, Symbolum esse resurrectionis, per quam Dei gratia à peccatis & in ipsis contrita peremptaque morte liberati sumus. Ab Apostolicis autem temporibus morem istum initium duxisse adserit: testemque producit Irenæum Lugdunensis Ecclesiæ Episcopum, quem in oratione de Pa-
scha

ſcha (cujus nec ab Euſebio, nec à B. Hieronymo in libris Irenæi recenſendis mentionem fieri miror, niſi quis id ſcriptum eſſe, quod ab Euſeb. lib. 5. cap. 26. refertur, malit) etiam Pentecoſtes meminiſſe ſcribit, in qua nec genua ab orantibus curvarentur: quod eandem cum Dominica die vim, poteſtatem, ac rationem haberet. Atque hic vel unus locus (quanquam ſunt & alia multo certiora apertioráque ejus rei argumenta) ſatis abundéque ſufficeret ad eorum refellendam convincendamque opinionem, qui Juſtino Martyri, quem Irenæo paulò antiquiorem fuiſſe conſtat, illum Reſponſionum ad Orthodoxos librum tribuunt: qui ad alium quemvis potius, quam Juſtinum auctorem referendus eſt. Ex diverſo planè Irenæum quinto adverſus hæreſes libro Juſtini teſtimonio uſum, Euſebius lib. 4. hiſtor. Eccleſiaſtic. cap. 18. nec non B. Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſti-

eorum notant. Enimvero quando in Irenæi mentionem incidimus (licèt πάρεργα nostra τῶν ἔργων πλείω futura malevoli criminentur) tacitus tamen præterire non possum, Græcè ne ille an Latinè scripserit, vulgò quæri & dubitari solere. Erasmus enim nutat, &, ut fit, dum in dubio est animus, paulo momento hûc illûc impellitur. Nam quæ circunferuntur Irenæi scripta, rudia & impolita esse Græcismisque, imò verò & Solœcismis scatere non negat: & quod majus pondus habet, à B. Hieronymo Ezechielis cap. 36. enarrante, inter scriptores Græcos eum recenseri non ignorat. Levibus verò conjecturis à vera sententia, quam audacius Rhenanus amplexus est, abducitur. Equidem Græca lingua scriptos fuisse ejus libros, eos verò qui nunc extant adversus hæreses, de Græcis elegantibus Latinos factos rudes adfirmare, omnique adeo adseveratione contendere, & contra sentientes

entes sacramento provocare non dubitabo. Itaque operæpretium fuerit, quæ ejus verba Græca reperiuntur, cum Latina interpretatione, quæ pro genuinis auctoris verbis passim recepta est, conferre. Eusebius quidem lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 11. ex libro 1. Irenæi adversus hæreses, verba quæ subjeci profert, quæ in Latinis codicibus sub cap. 28. & 29. collocantur: Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ὑγίνου ἔνατον κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς διαδοχῆ (sic enim legendum, non Irenæi modò versio convincit, sed & Eusebio familiaris loquendi mos, qui ἐπισκοπῆς vocem semper absolutè usurpat) ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἔχοντος ἐδίδαξε τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ Προφητῶν κεκηρυγμένον Θεὸν, μὴ εἶναι πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνῶτα εἶναι· καὶ τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν. διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ Ποντικὸς ηὔξησε τὸ διδασκαλεῖον ἀπηρυθριασμένως βλασφημῶν.

Ea verò Latióne dicam, an barbarie addubito; sic ab interprete donata sunt: *Cerdon autem quidam ab iis qui sunt erga Simonem occasionem accipiens, cum venisset Romam sub hoc Hygino, qui nonum locum Episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum qui à lege & Prophetis annunciatus sit Deus, non esse patrem Domini nostri Christi Jesu. Hunc enim cognosci, illum autem ignorari, & alterum quidem justum, alterum autem bonum esse. Succedens autem & Marcion Ponticus, adimplevit doctrinam impurè blasphematus.* Idem Eusebius libr. 4. cap. penul. ex eodem Irenæi lib. 1. hæc verba promit: Ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλούμενοι ἐγκρατεῖς, ἀγαμίαν ἐκήρυξαν ἀθετοῦντες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος, καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντα πεποιηκότι Θεῷ ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτη-

σωτηρία, καὶ τοῦτο νῦν ἐξηυρέθη παρ' αὐτοῖς. Τατιανοῦ τινὸς πρώτως ταύτην εἰσηνέγκαντος τὴν βλασφημίαν, ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονὼς ἐφ' ὅσον μὲν συνῆν, ἐκείνῳ οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς Ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφωθεὶς ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο. αἰῶνας τινὰς ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας· γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας. τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀπολογίαν ποιησάμενος. Ea apud interpretem reperiuntur cap. 30. & 29. quæ capita imperitè ille sensus continentia divisa disjunxit. Sic autem habent: *A Saturnino & Marcione, qui vocantur Abstinentes, abstinentiam à nuptiis annunciaverunt, frustrantes antiquam plasmationem Dei, & oblique accusantes eum, qui & masculum & fœminam ad generationem hominum fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia, abstinentiam induxerunt, ingratis*

grati existentes ei qui omnia fecit Deo: contradicunt quoque ejus saluti qui primus plasmatus erat, & hoc nunc adinventum est apud eos Tatiano quodam primo hanc introducente blasphemiam, qui cum esset Justini auditor, in quantum quidem apud eum erat, nihil enarrant tale; post verum ejus martyrium absistens ab ecclesia, & præsumptione magisterii elatus & inflatus, quasi præ cæteris esse proprium characterem doctrinæ constituta: non quasdam invisibiles, similiter atque hii qui à Valentino sunt veluti fabulam enarrans: nuptiarum autem corruptelas, fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens, Adæ autem saluti ex se contradictionem faciens. Præterea alia quædam Irenæi ex eodem libro hausta (tametsi ille numerum libri non designat) verba Eusebius nobis suppeditat libri 4. cap. 11. quæ ita habent: Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ μυστα-
γω-

γωγίαν ἐπιτελοῦσι μετ' ἐπιῤῥήσεων τινῶν τοῖς τελουμένοις, καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσιν εἶναι τὸ ὑπ' αὐτῶν γινόμενον, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω συζυγιῶν· οἱ δὲ ἄγουσιν τῶν πάντων, εἰς τὴν κατελθοῦσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἄλλοι δὲ εἰς ὕδωρ, καὶ βαπτίζοντες, οὕτως ἐπιλέγουσιν· Εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων εἰς ἀλήθειαν μητέρα Ἑβραϊκὰ ὀνόματα ἐπιλέγουσι πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι τοὺς τελουμένους. Deprehendi verò eum locum apud interpretem libri primi cap. 18. his verbis conversum: *Quidam enim ex ipsis sponsale cubiculum quoddam adaptantes, & quasi mysticum conficiunt cum quibusdam prophanis dictionibus his qui sacrantur; & spirituales nuptias dicunt esse id, quod ab eis fit, secundum similitudinem supernarum conjugationum. Alii autem adducunt ad aquam, & baptizantes ita dicunt: In nomine ignoti patris omnium in veritate matris omnium, & in nomine descendentis Jesu ad unitionem & redemptionem & communionem virtutum. Alii autem & Hebraica nomina superfantur, ut*

ſtupori ſint vel perterreant eos qui ſacrantur. At ex ſecundo Irenæi contra hæreſes libro, idem Euſebius libr. 5. hiſtor. Eccleſ. cap. 7. hæc verba refert: Τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι τοῦ νεκρὸν ἐγεῖραι καθὼς ὁ Κύριος ἤγειρε, καὶ οἱ Ἀπόστολοι διὰ προσευχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλάκις διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἁγνείας, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων. Quorum verborum ſententia in Latino codice Irenæi lib. 2. cap. 7. ita reddita reperitur: *Tantum abſunt ab eo ut mortuum excitent, quemadmodum Dominus excitavit & Apoſtoli per orationem & in fraternitate ſæpiſſime propter aliquid neceſſarium ea quæ eſt in quoquo loco Eccleſia univerſa poſtulante per jejunium & ſupplicationem multam reverſus eſt ſpiritus mortuo, & donatus eſt homo orationibus ſanctorum.* Ex eodem libro ſecundo alius ab Euſebio itidem locus profertur

tur his verbis: Εἰ δὲ καὶ τὸν Κύριον φαν-
τασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φήσουσι,
ἐπὶ τὰ προφητικὰ ἀνάγοντες αὐτοὺς, ἐξ
αὐτῶν ἐπιδείξομεν, πάντα οὕτως περὶ
αὐτοῦ καὶ προειρῆσθαι καὶ γεγενῆσθαι βεβαίως.
καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ· διὸ
καὶ ἐν τῷ ἐκείνου ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτοῦ
μαθηταὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντες τὴν χάριν
ἐπιτελέσι, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν
ἀνθρώπων, καθὼς εἷς ἕκαστος αὐτῶν τὴν
δωρεὰν εἴληφε παρ' αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ δαί-
μονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς. ὥστε
πολλάκις καὶ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκείνους κα-
θαρισθέντας ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων,
καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ δὲ καὶ πρό-
γνωσιν ἔχουσι τῶν μελλόντων, καὶ ὀπτασίας,
καὶ ῥήσεις προφητικάς. Ἄλλοι δὲ τοὺς κά-
μνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ἰῶνται καὶ
ὑγιεῖς ἀποκαθιστᾶσιν· ἤδη δὲ καθὼς ἔφαμεν
καὶ νεκροὶ ἠγέρθησαν καὶ παρέμειναν ἡμῖν
ἱκανοῖς ἔτεσι. καὶ τί γάρ; οὐκ ἔστιν ἀριθ-
μὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων ὧν κατὰ παντὸς τοῦ κόσ-
μου ἡ ἐκκλησία παρὰ Θεοῦ λαβοῦσα ἐν τῷ
ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντ-
ίου Πιλάτου ἑκάστης ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν
ἐθνῶν ἐπιτελεῖ, μήτε ἐξαπατῶσα τινὰς μήτε
ἐξαργυριζομένη· ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε
παρὰ Θεοῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ. Quæ
ita sunt ab interprete Latine exposita

lib. 2. cap. 58. *Si tamen & Dominum per phantasmata hujusmodi fecisse dicunt, ad reducentes eos, ex ipsis monstrabimus, omnia sic Deo & prædicta esse & facta firmissimè, & ipsum solum esse Filium Dei; quapropter & in illius nomine, qui verè illius sunt discipuli, ab ipso accipientes gratiam; perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accipit donum ab eo. Alii enim dæmones excludunt firmissimè, & verè, ut etiam sæpissimè credant ipsi qui emundati sunt à nequissimis spiritibus, & sint in ecclesia: alii autem & præscientiam habent futurorum, & visiones & dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate, per manus impositionem curant & sanos restituunt. Jam etiam, quemadmodum diximus & mortui resurrexerunt & perseveraverunt nobiscum annis multis: Et quid autem? Non est numerum dicere gratiarum quas*

per

per universum mundum Ecclesia à Deo accipiens in nomine Christi Jesu crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opitulationem gentium perfecit : neque seducens aliquem , nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit à Deo, gratis ministrat. Ex tertii verò libri cap. 1. eodem Eusebio lib. 5. cap. 8. locum proferri animadverti , in quo ita fuisse scribit : Ὁ μὲν δὴ Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν καὶ γραφὴν ἐξήνεγκεν Εὐαγγελίου τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Γώμῃ εὐαγγελιζομένων , καὶ θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον , Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος Παύλου , τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν Βιβλίῳ κατέθετο. ἔπειτα Ἰωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου , ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀναπεσών , καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας διατρίβων.

Quæ sic interpres reddidit : *Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Euangelii, cum Pe-*

trus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam. Post verò horum excessum, Marcus discipulus & interpres Petri, & ipse quæ à Petro annunciata erant, præscripta nobis tradidit. Postea & Johannes discipulus Domini, qui & supra pectus ejus recumbebat, & ipse edidit Euangelium Ephesi Asiæ commorans. Hoc amplius ex eodem Irenæi librô locus ab Eusebio lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 6. citatur; qui, prout Latinus interpres in capita eos libros digessit, ad caput tertium pertinet. In eo ita fuisse scribit: Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν. τούτου τοῦ Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. διαδέχεται δ' αὐτὸν Ἀνάκλητος· μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελεί-

κότα τότε ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν τῇ Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει. Et aliquot paucis interpolitis versibus, hæc quæ sequuntur, ibidem Irenæum scripsisse subjicit: Τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον Εὐάρεστος, καὶ τὸν Εὐάρεστον Ἀλέξανδρος, εἶθ᾽ οὕτως ἐκτὸς τῶν ἀποστόλων καθίσταται Ξύστος, μετὰ δὲ τοῦτον Τελεσφόρος. ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν, ἔπειτα Ὑγῖνος, εἶτα Πῖος μεθ᾽ ὃν Ἀνίκητος. διαδεξαμένου τὸν Ἀνίκητον Σωτῆρος, νῦν δωδεκάτῳ τόπῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κλῆρον Ἐλεύθερος, τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διαδοχῇ ἥ τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσις, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς. Quæ Latinè in nostro vulgari Irenæo sic habentur: *Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt: Hujus Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum Epistolis meminit. Succedit autem & Anacle-*

nacletus, post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis cum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet. Non *solus enim adhuc multi supererant tunc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente dissensione non modica inter eos qui Corinthi erant fratres, facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas literas Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans eorum fidem, & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionem.* Et mox: *Huic autem Clementi succedit Euarestus, & Euaresto Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet*

Eleu-

Eleutherus; hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio & veritatis prædicatio ad nos pervenit. Reliqua verò ejus capitis verba apud eundem Eusebium lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 14. referri observavi; quæ si superioribus annectamus, penè integrum caput sumus habituri. Scripta fuisse in hunc modum ait: Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπ' ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ· ἐπιπολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος ἦν ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ἐξῆλθε τοῦ βίου. ταῦτα διδάξας ἀεὶ ἃ καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ. μαρτυροῦσιν αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεδεγμένοι τὸν τοῦ Πολυκάρπου θρόνον. πολλῷ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα Πολύκαρπον, Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος, καὶ τῶν λοιπῶν κακογνωμόνων. ὃς καὶ ἐπὶ Ἀνικήτου ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ, πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκ-

κλησ-

ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην τὴν ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειληφέναι τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι, καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' ἐπειπών, φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου, τοῦ τῆς Ἀληθείας ἐχθροῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ Πολύκαρπος Μαρκίωνί ποτε εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι, καὶ φήσαντι, Ἐπιγίνωσκε ἡμᾶς, ἀπεκρίθη, Ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ. τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρασσόντων τὴν Ἀλήθειαν· ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν, Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος. ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς Ἀληθείας, οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, δύνανται μαθεῖν. Quæ interpres ita convertit: *Et Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus, & conversatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in*

Asia, in ea quæ est Smyrnis Ecclesia, constitutus Episcopus, quem & nos vidimus in prima nostra ætate; multum enim perseveraverat, & valde senex gloriosissime & nobilissime martyrium faciens exivit de hac vita. Hic docuit semper, quæ ab Apostolis didicerat, quæ & Ecclesia tradidit, & sola sunt vera. Et testimonium his perhibent, quæ sunt in Asia Ecclesiæ omnes, & qui usque adhuc successerunt Polycarpo, qui vir multo majoris authoritatis, & fidelioris veritatis est testis quam Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt perversæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cum venisset in urbem, multos ex his quos prædiximus, hæreticos, convertit in Ecclesiam Dei, unam & solam hanc veritatem annuncians ab Apostolis percepisse se, quam ecclesia tradidit. Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoniam Johannes Domini discipulus in

Epheso

Epheso iens lavari cum vidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat cum intus esse Cerinthus inimicus veritatis. *Et ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi & dicenti :* Cognosce nos ; respondit, *Cognosco te primogenitum Sathanæ.* *Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbotenus communicarent alicui eorum qui adulteraverant veritatem, quemadmodum & Paulus ait :* Hæreticum autem hominem post unam correptionem devita ; sciens quoniam perversus est qui est talis, &c. à seipso damnatus. *Est autem Epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua & characterem fidei ejus prædicationem veritatis qui volunt & curam habent suæ salutis, possunt discere.* At ex sequenti ejusdem libri capite idem Eusebius lib. 4. cap. 15. verba hæc in medium producit :

cit : Οὐαλεντῖνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου· ἤκμασε ἐπὶ Πίου καὶ παρέμεινεν ἕως Ἀνικήτου. Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου ὃς ἦν ἔνατος ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν, καὶ ἐξομολογούμενος οὕτως διετέλεσε ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτὲ πάλιν ἐξομολογούμενος ποτὲ δὲ ἐξελεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδαξε κακῶς, καὶ ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. Hæc verò sic Anonymus ille interpres vertit : *Valentinus enim venit Romam sub Hygino: increvit verò sub Pio , & prorogavit tempus usque ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionem , & hic sub Hygino , qui fuit octavus Episcopus , in ecclesiam veniens , exomologesin faciens sic consummavit ; modo quidem latenter docens , modo verò exomologesin faciens , modo verò ab aliquibus traductus in iis quæ docebat male , & abstentus est à religiosorum hominum conventu.* Aliud insuper libri tertii fragmentum notavi apud Eusebium lib. 5. cap. 8. in quo ita κατὰ λέξιν ab Irenæo scriptum

tum refert. ὁ Θεὸς ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ αὐτὸς Κύριος σώσει ἡμᾶς, δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔνιοί φασι τῶν νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γραφήν. Ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ Ἐφέσιος, καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικὸς, ἀμφότεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι, οἷς κατακολουθήσαντες οἱ Ἐβιωναῖοι, ἐξ Ἰωσὴφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι. Et mox ab eodem scripturam refert: Πρὸ γὰρ τοῦ Ῥωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἔτι τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατεσκευασθεῖσαν βιβλιοθήκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμῆσαι, τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν ὅσαγε σπουδαῖα ὑπῆρχεν ᾐτήσατο παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν αὐτῶν μεταβεβλημένας τὰς γραφὰς, οἱ δὲ ὑπήκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι, τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτους τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο. ὁ δὲ ἰδίᾳ πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελήσας εὐλαβηθεὶς τε μή τι ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράφειν. καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων

των τῶν βιβλίων ἐποίησε, συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, καὶ συναντιβαλόντων ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἑρμηνείαν, ὁ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώσθησαν. τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γνῶναι ὅτι κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἑρμηνευμέναι αἱ γραφαὶ, καὶ οὐδέν γε θαυμαστὸν τὸν Θεὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι, ὅσγε καὶ ἐν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ Λαοῦ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἔσδρᾳ τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, τοὺς τῶν προγεγονότων, προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι Λόγους, καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ Λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. Quæ apud interpretem tribus capitibus, vicesimo tertio nimirum, vicesimo quarto, & vicesimo quinto distincta divisaque legere est. *Deus igitur homo factus est. & ipse Dominus salvabit nos, ipse dans virgini signum. Non ergo vera est quorundam interpretatio, quæ ita audent interpretari scripturam: Ecce,*

Ecce, adulescentula ventre habebit, & pariet filium, quemadmodum & Theodotion est interpretatus Ephesius, & Aquila Ponticus, utrique Judæi proselyti, quos sectati Ebionæi, ex Joseph generatum eum dicunt, tantam dispositionem Dei dissolventes quantum ad ipsos est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est Deus. Prophetatum est quidem priusquam in Babylonem fieret populi transmigratio, id est, antequam Medi & Persæ acciperent principatum. Interpretatum verò in Græco ab ipsis Judæis multum ante tempora adventus Domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne fortè morem nobis gerentes Judæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidem si cognovissent nos futuros & usuros his testimoniis, quæ sunt ex scripturis, nunquam dubitassent ipsi comburere scripturas, quæ & reliquas omnes manifestant participare vitæ, & eos qui gloriantur Dominum se esse Jacob, & po-

[illegible]
& [illegible]
[illegible]
quae [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
petita [illegible]
[illegible]
[illegible]
hac [illegible]
perf[illegible]
& [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ne fore [illegible]
quae esset in [illegible]
per interpreta[illegible]
ab invicem, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

trus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam. Post verò horum excessum, Marcus discipulus & interpres Petri, & ipse quæ à Petro annunciata erant, præscripta nobis tradidit. Postea & Johannes discipulus Domini, qui & supra pectus ejus recumbebat, & ipse edidit Euangelium Ephesi Asiæ commorans. Hoc amplius ex eodem Irenæi librô locus ab Eusebio lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 6. citatur; qui, prout Latinus interpres in capita eos libros digessit, ad caput tertium pertinet. In eo ita fuisse scribit: Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν. τούτου τοῦ Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. διαδέχεται δ' αὐτὸν Ἀνέγκλητος. μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸς ὀφθαλμοῖς ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελεί-

ποντο

ποντο τότε ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν τῇ Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει. Et aliquot paucis interpolitis versibus, hæc quæ sequuntur, ibidem Irenæum scripsisse subjicit: Τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον Εὐάρεστος, καὶ τὸν Εὐάρεστον Ἀλέξανδρος, εἶθ' οὕτως ἕκτος τῶν ἀποστόλων καθίσταται Ξύστος, μετὰ δὲ τοῦτον Τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν, ἔπειτα Ὑγῖνος, εἶτα Πίος μεθ' ὃν Ἀνίκητος. Διαδεξαμένου τὸν Ἀνίκητον Σωτῆρος, νῦν δωδεκάτῳ τόπῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κλῆρον Ἐλεύθερος. τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διαδοχῇ ἥ τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσις, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς. Quæ Latinè in nostro vulgari Irenæo sic habentur: *Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt: Hujus Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum Epistolis meminit. Succedit autem & A-*

nacle-

nacletus, post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis cum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet. Non solus enim adhuc multi supererant tunc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente dissensione non modica inter eos qui Corinthi erant fratres, facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas literas Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans eorum fidem, & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionem. Et mox: *Huic autem Clementi succedit Euarestus, & Euaresto Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleu-*

Eleutherus; hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio & veritatis prædicatio ad nos pervenit. Reliqua verò ejus capitis verba apud eundem Eusebium lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 14. referri observavi; quæ si superioribus annectamus, penè integrum caput sumus habituri. Scripta fuisse in hunc modum ait: Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπ' ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ· ἐπιπολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος ἦν ἔνδοξος καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ἐξῆλθε τοῦ βίου. ταῦτα διδάξας ἀεὶ ἃ καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ. μαρτυροῦσιν αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεδεγμένοι τὸν τοῦ Πολυκάρπου θρόνον, πολλῷ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα Πολύκαρπον, Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος, καὶ τῶν λοιπῶν κακογνωμόνων. Ὃς καὶ ἐπὶ Ἀνικήτου ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ, πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκ-

ἐκλη-

κλησίαν τοῦ Θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειληφέναι τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι, καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' ἐπειπών, Φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου, τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ Πολύκαρπος Μαρκίωνι ποτὲ εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι, καὶ φήσαντι, Ἐπιγίνωσκε ἡμᾶς, ἀπεκρίθη, Ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ. τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινι τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν· ὡς καὶ Παῦλος ἔφησε, Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος. ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας, οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, δύνανται μαθεῖν. Quæ interpres ita convertit: *Et Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus, & conversatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in*

Asia,

Asia, in ea quæ est Smyrnis Ecclesia, constitutus Episcopus, quem & nos vidimus in prima nostra ætate; multum enim perseveraverat, & valde senex gloriosissime & nobilissime martyrium faciens exivit de hac vita. Hic docuit semper, quæ ab Apostolis didicerat, quæ & Ecclesia tradidit, & sola sunt vera. Et testimonium his perhibent, quæ sunt in Asia Ecclesiæ omnes, & qui usque adhuc successerunt Polycarpo, qui vir multò majoris authoritatis, & fidelioris veritatis est testis quam Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt perversæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cum venisset in urbem, multos ex his quos prædiximus, hæreticos, convertit in Ecclesiam Dei, unam & solam hanc veritatem annuncians ab Apostolis percepisse se, quam ecclesia tradidit. Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoniam Johannes Domini discipulus in Ephes

Epheso iens lavari cum vidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat cum intus esse Cerinthus inimicus veritatis. Et ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi & dicenti : Cognosce nos; respondit, *Cognosco te primogenitum Sathanæ. Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbotenus communicarent alicui eorum qui adulteraverant veritatem, quemadmodum & Paulus ait :* Hæreticum autem hominem post unam correptionem devita; sciens quoniam perversus est qui est talis, & à seipso damnatus. *Est autem Epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua & characterem fidei ejus prædicationem veritatis qui volunt & curam habent suæ salutis, possunt discere.* At ex sequenti ejusdem libri capite idem Eusebius lib. 4. cap. 14. verba hæc in medium producit :

cit : Οὐαλεντῖνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου· ἤκμασε ἐπὶ Πίου καὶ παρέμεινεν ἕως Ἀνικήτου. Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου ὃς ἦν ἔνατος ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν, καὶ ἐξομολογούμενος οὕτως διετέλεσε. ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτὲ πάλιν ἐξομολογούμενος ποτὲ δὲ ἐξελεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδαξε κακῶς, καὶ ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. Hæc verò ſic Anonymus ille interpres vertit : *Valentinus enim venit Romam ſub Hygino: increvit verò ſub Pio, & prorogavit tempus uſque ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionem, & hic ſub Hygino, qui fuit octavus Epiſcopus, in eccleſiam veniens, exomologeſin faciens ſic conſummavit; modo quidem latenter docens, modo verò exomologeſin faciens, modo verò ab aliquibus traductus in iis quæ docebat male, & abſtentus eſt à religioſorum hominum conventu.* Aliud inſuper libri tertii fragmentum notavi apud Euſebium lib. 5. cap. 8. in quo ita κατὰ λέξιν ab Irenæo ſcriptum

tum refert. Ὁ Θεὸς οὖν ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ αὐτὸς κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον· ἀλλ' οὐχ ὡς ἔνιοί φασι τῶν νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γραφήν. Ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ Ἐφέσιος, καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικὸς, ἀμφότεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι, οἷς κατακολουθήσαντες οἱ Ἐβιωναῖοι, ἐξ Ἰωσὴφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι. Et mox ab eodem scripturam refert: Πρὸ γὰρ τοῦ Ῥωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἔτι τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαν βιβλιοθήκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμῆσαι, τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν ᾐτήσατο παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν αὐτῶν μεταβεβλημένας τὰς γραφὰς, οἱ δὲ ὑπήκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι, τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτους τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο. ὁ δὲ ἰδίαν πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελήσας εὐλαβηθεὶς τε μή τι ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράφειν. καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων

τῶν τῶν βιβλίων ἐποίησε, συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, καὶ συναντιβαλόντων ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἑρμηνείαν, ὁ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γνῶναι ὅτι κατ᾽ ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἡρμηνευμέναι αἱ γραφαί, καὶ οὐδέν γε θαυμαστὸν τὸν Θεὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι, ὅς γε καὶ ἐν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἔσδρᾳ τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, τοὺς τῶν προγεγονότων τῶν προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους, καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. Quæ apud interpretem tribus capitibus, vicesimo tertio nimirum, vicesimo quarto, & vicesimo quinto distincta divisaque legere est. *Deus igitur homo factus est. & ipse Dominus salvabit nos, ipse dans virgini signum.* Non ergo *vera est quorundam interpretatio, quæ ita audent interpretari scripturam:*

Ecce, adulescentula ventre habebit, & pariet filium, quemadmodum & Theodotion est interpretatus Ephesius, & Aquila Ponticus, utrique Judæi proselyti, quos sectati Ebionæi, ex Joseph generatum eum dicunt, tantam dispositionem Dei dissolventes quantum ad ipsos est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est Deus. Prophetatum est quidem priusquam in Babylonem fieret populi transmigratio, id est, antequam Medi & Persæ acciperent principatum. Interpretatum verò in Græco ab ipsis Judæis multum ante tempora adventus Domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne fortè morem nobis gerentes Judæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidem si cognovissent nos futuros & usuros his testimoniis, quæ sunt ex scripturis, nunquam dubitassent ipsi comburere scripturas, quæ & reliquas omnes manifestant participare vita, & eos qui gloriantur Dominum se esse Jacob, & po-

& populum & Israël exhæreditari ostendunt à gratia Dei. Prius enim quam Romam poßiderent, regnum suum, adhuc Macedonibus Asiam possidentibus, Ptolomaus Lagi filius cupiens eam bibliothecam, quæ à se fabricata esset in Alexandria, omnium hominum dignis conscriptionibus, petitas Hierosolymis in Græcum sermonem interpretatas habere eorum scripturas. Illi verò obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant perfectiores scripturarum intellectores, & utriusque loquelæ LXX. seniores miserunt, Ptolomæo facturos quod ille voluisset. Ille autem experimentum eorum sumens, volens & metuens, ne fortè consentientes eam veritatem quæ esset in scripturis, absconderent per interpretationem, separans eos ab invicem, jußit omnes eandem interpretari scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Convenientibus autem ipsis in unum apud Ptolemæum & comparantibus suas interpretationes,

Deus

Deus glorificatus est, & scriptura verè divinæ creditæ sunt, omnibus eandem, & iisdem verbis, ac iisdem nominibus, recitantibus ab initio usque ad finem, uti præsentes gentes cognoscerent; quoniam per aspirationem Dei & interpretatæ sunt scripturæ, & non esse mirabile Deum hoc in eis operatum, quando in ea captivitate populi quæ facta est à Nabuchodonosor corruptis scripturis, & post septuaginta annos Judæis descendentibus in regionem suam, & post deinde temporibus Artaxerxis Persarum Regis inspiravit Esdræ sacerdoti tribus Levi prophetarum omnes rememorare sermones, & restituere populo eam legem, quæ data esset per Moysen. Ex quinto verò Irenæi libro duos nobis locos subministrat Euseb. lib. 3. histor. Ecclesiast. cap. 17. & lib. 5. cap. 8. quorum prior ita habet:

habet: Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, καὶ ἐν πᾶσι δὲ τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κειμένου, καὶ μαρτυρούντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ' ὄψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρακότων, καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ψῆφον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων ἐμφαίνεται. Sic autem interpres transtulit: *His autem sic se habentibus & in omnibus antiquissimis & probatissimis & veteribus scripturis numero hoc posito, & testimonium perhibentibus his qui facie ad faciem Johannem viderunt, & rationem docentibus, quoniam numerus bestiæ secundum Græcorum computationem per literas quæ in eo sunt sexcentas habebit & sexaginta sex.* Alterius verò loci hæc verba ab Eusebio memorantur: Ἡμεῖς οὖν οὐκ ἀποκινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς. Εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοὔνομα αὐτοῦ, δι' ἐκείνου ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρακότος. οὐδὲ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς.

Quorum verborum loco Latina translatio ita scriptum habet : *Nos tamen non periclitabimur in eo, nec asseverantes pronunciabimus, hoc eum nomen habiturum, scientes quoniam si oporteret manifestè præsenti tempore præcontari nomen ejus, per ipsum utique editum fuisset, qui & Apocalypsin viderat. Neque enim ante multum temporis visum est, sed penè sub nostro seculo ad finem Domitiani imperii.* Hactenus ille. Sed quid fragmenta consector, & in laceris tabulis colligendis diutius immoror, cum bonam prioris, adversus hæreses Irenæi libri, partem transscriptam apud Epiphanium in libro ejusdem argumenti primo, tomo 2. habeamus? Ab ipso enim procœmio ad caput usque sextum, & eo plus libet primus Irenæi, Græcè, id est, nativo suo sermone descriptus inde restitui potest. Reliqua verò ejus libri pars à capite nono ad decimum nonum, apud

apud eundum Epiphanium transscripta eſt libr. 1. tomo 3. quo Marcioſorum hæreſim oppugnat. Verùm quia hûc transferri commodè propter verſuum multitudinem non poſſunt, quæcunque Epiphanius nobis ſuppeditat, digitum ad fontes intendiſſe contentus, deſcribendi labore ſuperſedebo. Tantum prooemii initium unius literulæ detractione corruptum referam; quod inde deceptus Epiphanii interpres dici non poteſt quam longe à ſcopo aberraverit. Sic autem orſum fuiſſe Irenæum Epiphanius recitat: ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἀποπεμπόμενοι τίνες. Quæ verba Cornarius ita malè interpretatus eſt, *quidam ad veritatem emißi.* Non dubito autem vocula ἐπὶ, cui ι deeſt, in fraudem inductum, ſic in ipſo, quod aiunt, limine impegiſſe. Legendum enim eſt ἔπι; & hoc ſignificat Irenæus. Quandoquidem veritatem quidam rejicientes vel amandantes & ablegantes. Nam eam

 eſſe

esse verbi, ἀπηπίωμαι, significationem, exemplis idoneisque testimoniis, quæ recenseri nihil attinet, demonstrat Budæus in Commentariis linguæ Græcæ. Ceterum ex Epiphanio non in elegans Homeri Cento restituetur, quem valde sinistro Apolline Interpres ille vetus convertit. Citatur & alius ab Irenæo lib. 1. cap. 5. versus: quem Homeri esse Erasmus quidem subolfecit, non tamen sedem ejus patefecit, quæ detegente me cuivis prodetur. Credo enim ex ea quam apud Homer. lib. 2. Iliad. Thersites habet, oratione ab Irenæo depromptum fuisse hoc carmen; Ὦ πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. ubi Eustathius vocabulum, πέπονες, quod integrum, uti invenerat interpres, fortasse vim ejus ac potestatem ignorans, retinuit, ἀνέκλυτοι interpretatur, id est, *dissoluti*, *molles*, *effœminati*. Posteriora verò verba tantumdem valere ait, quantum hæc, *Mulieres & non viri*. Jam verò

illa

illa adjurationis clausula, qua veluti sanctione quadam suos περὶ τῆς ὀγδοάδος libros adversus librariorum injurias erratáque Irenæus munierat, Latine quidem à B. Hieronymo, cui in Latino sermone Græcè loqui non placebat, expressa est: ab auctore tamen hisce Græcis verbis scripta fuerat, quæ sunt ab Eusebio lib. v. hist. Eccles. cap. xx. prodita. Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψάμενον τὸ βίβλιον τοῦτο κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧ ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας δὲ νεκροὺς, ἵνα ἀντιβάλλῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς, καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ.

Sophronius tamen vestigiis verborum B. Hieronymi, quem vertendum susceperat, insistens, paulò aliter hanc obtestationem extulit: qui utique diligentior ac curiosior in ipsismet Irenæi investigandis verbis esse debuerat. Ex quibus nemini jam dubium relictum iri credo, quod probare institueramus Irenæi libros Græco ser-

rum refert. ὁ Θεὸς ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ αὐτὸς κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔνιοί φασι τῶν νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γραφήν. Ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ Ἐφέσιος, καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικός, ἀμφότεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι, οἷς κατακολουθήσαντες οἱ Ἐβιωναῖοι, ἐξ Ἰωσὴφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι. Et mox ab eodem scripturam refert: Πρὸ γὰρ τοῦ Ῥωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἔτι τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατεσκευασθεῖσαν βιβλιοθήκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμῆσαι, τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν ἠτήσατο παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν αὐτῶν μεταβεβλημένας τὰς γραφάς, οἱ δὲ ὑπήκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι, τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτους τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο. ὁ δὲ ἰδίᾳ πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελήσας εὐλαβηθεὶς τε μήπη ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράφειν. καὶ τοῦτο ἐπὶ πάν-

των

τῶν τῶν βιβλίων ἐποίησε, συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, καὶ συναντιβαλόντων ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἑρμηνείαν, ὁ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γνῶναι ὅτι κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἡρμηνευμέναι αἱ γραφαί, καὶ οὐδέν γε θαυμαστὸν τὸν Θεὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι, ὅσγε καὶ ἐν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ Λαοῦ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἔσδρᾳ τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, τοὺς τῶν προγεγονότων, προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους, καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ Λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. Quæ apud interpretem tribus capitibus, vicesimo tertio nimirum, vicesimo quarto, & vicesimo quinto distincta divisaque legere est. *Deus igitur homo factus est. & ipse Dominus salvabit nos, ipse dans virgini signum. Non ergo vera est quorundam interpretatio, qua ita audent interpretari scripturam: Ecce,*

Ecce, adulescentula ventre habebit, & pariet filium, quemadmodum & Theodotion est interpretatus Ephesius, & Aquila Ponticus, utrique Judæi proselyti, quos sectati Ebionæi, ex Joseph generatum eum dicunt, tantam dispositionem Dei dissolventes quantum ad ipsos est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est Deus. Prophetatum est quidem priusquam in Babylonem fieret populi transmigratio, id est, antequam Medi & Persæ acciperent principatum. Interpretatum verò in Græco ab ipsis Judæis multum ante tempora adventus Domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne fortè morem nobis gerentes Judæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidem si cognovissent nos futuros & usuros his testimoniis, quæ sunt ex scripturis, nunquam dubitassent ipsi comburere scripturas, quæ & reliquas omnes manifestant participare vita, & eos qui gloriantur Dominum se esse Jacob, & po-

& populum & Israël exhæreditari ostendunt à gratia Dei. Prius enim quam Romam poßiderent, regnum suum, adhuc Macedonibus Asiam possidentibus, Ptolomaus Lagi filius cupiens eam bibliothecam, quæ à se fabricata esset in Alexandria, omnium hominum dignis conscriptionibus, petitas Hierosolymis in Græcum sermonem interpretatas habere eorum scripturas. Illi verò obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant perfectiores scripturarum intellectores, & utriusque loquelæ LXX. *seniores miserunt, Ptolomæo facturos quod ille voluisset. Ille autem experimentum eorum sumens, volens & metuens, ne fortè consentientes eam veritatem quæ esset in scripturis, absconderent per interpretationem, separans eos ab invicem, jußit omnes eandem interpretari scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Convenientibus autem ipsis in unum apud Ptolemæum & comparantibus suas interpretationes,*

Deus

Deus glorificatus est, & scripturæ verè divinæ creditæ sunt, omnibus eandem, & iisdem verbis, ac iisdem nominibus, recitantibus ab initio usque ad finem, uti præsentes gentes cognoscerent; quoniam per aspirationem Dei & interpretatæ sunt scripturæ, & non esse mirabile Deum hoc in eis operatum, quando in ea captivitate populi quæ facta est à Nabuchodonosor corruptis scripturis, & post septuaginta annos Judæis descendentibus in regionem suam, & post deinde temporibus Artaxerxis Persarum Regis inspiravit Esdræ sacerdoti tribus Levi prophetarum omnes rememorare sermones, & restituere populo eam legem, quæ data esset per Moysen. Ex quinto verò Irenæi libro duos nobis locos subministrat Euseb. lib. 3. histor. Ecclesiast. cap. 17. & lib. 5. cap. 8. quorum prior ita habet:

habet: Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ ἐν πᾶσι τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κειμένου, καὶ μαρτυρούντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ' ὄψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρακότων, καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου κτ τὴν τῶν Ἑλλήνων ψῆφον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων ἐμφαίνεται. Sic autem interpres transtulit: *His autem sic se habentibus & in omnibus antiquissimis & probatissimis & veteribus scripturis numero hoc posito, & testimonium perhibentibus his qui facie ad faciem Johannem viderunt, & rationem docentibus, quoniam numerus bestiæ secundum Græcorum computationem per literas quæ in eo sunt sexcentas habebit & sexaginta sex.* Alterius verò loci hæc verba ab Eusebio memorantur: Ἡμεῖς οὖν οὐκ ἀποκινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς. Εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοὔνομα αὐτοῦ, δι' ἐκείνου ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρακότος. οὐδὲ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομιτιανοῦ ἀρχῆς.

Quorum verborum loco Latina translatio ita ſcriptum habet : *Nos tamen non periclitabimur in eo, nec aſſeverantes pronunciabimus, hoc eum nomen habiturum, ſcientes quoniam ſi oporteret manifeſte præſenti tempore præconiari nomen ejus, per ipſum utique editum fuiſſet, qui & Apocalypſin viderat. Neque enim ante multum temporis viſum eſt, ſed penè ſub noſtro ſeculo ad finem Domitiani imperii.* Hactenus ille. Sed quid fragmenta conſector, & in laceris tabulis colligendis diutius immoror, cum bonam prioris, adverſus hæreſes Irenæi libri, partem transſcriptam apud Epiphanium in libro ejuſdem argumenti primo, tomo 2. habeamus? Ab ipſo enim procemio ad caput uſque ſextum, & eo plus libet primus Irenæi, Græcè, id eſt, nativo ſuo ſermone deſcriptus inde reſtitui poteſt. Reliqua verò ejus libri pars à capite nono ad decimum nonum, apud

apud eundum Epiphanium transscripta est libr. 1. tomo 3. quo Marciosorum hæresim oppugnat. Verùm quia hûc transferri commodè propter versuum multitudinem non possunt, quæcunque Epiphanius nobis suppeditat, digitum ad fontes intendisse contentus, describendi labore supersedebo. Tantum procemii initium unius literulæ detractione corruptum referam; quod inde deceptus Epiphanii interpres dici non potest quam longe à scopo aberraverit. Sic autem orsum fuisse Irenæum Epiphanius recitat: ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἀποπεμπόμενοί τινες. Quæ verba Cornarius ita malè interpretatus est, *quidam ad veritatem emißi.* Non dubito autem vocula ἐπὶ, cui ι deest, in fraudem inductum, sic in ipso, quod aiunt, limine impegisse. Legendum enim est ἐπεὶ; & hoc significat Irenæus. Quandoquidem veritatem quidam rejicientes vel amandantes & ablegantes. Nam eam

esse verbi, ἀποπίωπομαι, significationem, exemplis idoneisque testimoniis, quæ recenseri nihil attinet, demonstrat Budæus in Commentariis linguæ Græcæ. Ceterum ex Epiphanio non in elegans Homeri Cento restituetur, quem valde sinistro Apolline Interpres ille vetus convertit. Citatur & alius ab Irenæo lib. 1. cap. 5. versus: quem Homeri esse Erasmus quidem subolfecit, non tamen sedem ejus patefecit, quæ detegente me cuivis prodetur. Credo enim ex ea quam apud Homer. lib. 2. Iliad. Thersites habet, oratione ab Irenæo depromptum fuisse hoc carmen; Ὦ πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. ubi Eustathius vocabulum, πέπονες, quod integrum, uti invenerat interpres, fortasse vim ejus ac potestatem ignorans, retinuit, ἀνέκλυτοι interpretatur, id est, *dissoluti, molles, effœminati.* Posteriora verò verba tantumdem valere ait, quantum hæc, *Mulieres & non viri.* Jam verò illa

illa adjurationis clausula, qua veluti sanctione quadam suos περὶ τῆς ὀγδοάδος libros adversus librariorum injurias erratáque Irenæus munierat, Latine quidem à B. Hieronymo, cui in Latino sermone Græcè loqui non placebat, expressa est: ab auctore tamen hisce Græcis verbis scripta fuerat, quæ sunt ab Eusebio lib. v. hist. Eccles. cap. xx. prodita.

Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ ἣ ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς, καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ.

Sophronius tamen vestigiis verborum B. Hieronymi, quem vertendum susceperat, insistens, paulo aliter hanc obtestationem extulit: qui utique diligentior ac curiosior in ipsismet Irenæi investigandis verbis esse debuerat. Ex quibus nemini jam dubium relictum iri credo, quod probare instituerámus Irenæi libros Græco ser-

mone conſcriptos fuiſſe. Nec movere nos oportet quod procœmio libri primi orationis ornatum à ſe minus requirendum proteſtatur. Hujus enim rei cauſam in Græci ſui ſermonis diſſuetudinem, cujus uſum propter alienam ad peregrinam eorum, quibus cum in Galliis verſabatur, linguam, intermittere cogebatur, rejicit: ipſaque adeò præfatio Græcè ab Epiphanio relata, hoc quod adſtruimus, citra omnem dubitationem comprobat Inſcriptionem porrò eorum quinque librorum, qui nunc adverſus hæreſes prænotantur, fuiſſe hujuſmodi: Ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, βιβλία πέντε, Euſeb. lib. v. hiſt. Eccleſ. cap. vii. perſpicuè indicat. Unde conjicere poſſumus ſermonis compendio & brevitatis cauſa eis titulum, quem nunc præferunt, inditum fuiſſe. Verùm longior hæc & à propoſito alienior digreſſio, reprehenſionem invidorum vix effugiet. Ego tamen dum in com-

commune consulam, reique litterariæ prosim, delicatorum istorum morsus nauci non facio. Ut autem unde divertit, eô revocetur oratio, illam qua de agebamus ecclesiasticam observationem jam inde à Tertulliani temporibus invaluisse declarant ejus verba, quæ ex libro De corona militis subjungam: *Die*, ait, *Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare: Eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Niceni quoque concilii capite vicesimo firmatam hanc fuisse observationem, constat. Sic enim à patribus CCCXVIIJ. qui in eo concilio cõvenerunt, statutum fuisse accepimus: Ἐπειδή τινές εἰσιν ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καὶ ἐν πεντηκοστῇ ἡμέραις, ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ φυλάττεσθαι, ἑστῶτας ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ. id est: *Quoniam sunt in Dominica die quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes, propterea utique statutum est à sancta synodo, quoniam*

consona & conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes ad orationem vota Domino reddamus. Quod tamen caput à Rufino lib. I. Appendicis ad Euseb. cap. VI. in Nicenæ Synodi canonibus recensendis prætermissum est. Facere planè non possum, quin tota hac de re egregium Basilii Magni locum subjiciam, ad quem nos Photius Nomocanonis Tit. VII. cap. V. ad intelligendam hujus ritus rationem rejicit: Habetur autem in capite vicesimo septimo libri De Spiritu sancto ad Amphilochum, quo περὶ τῶν ἀγράφων Ecclesiæ νομίμων agens, ita scribit: Καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος, διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκομεν, ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκών· διὸ καὶ ἀρχὴ οὖσα ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωσεῖ, ἀλλὰ μία ὠνόμασται. Ἐγένετο γὰρ φησιν ἑσπέ-

ρα.

ρα, καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία, ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις. καὶ μία τοίνυν ἡ αὐτή. καὶ ὀγδόη τὴν μίαν ἐκείνην. καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην ἧς ὁ ψαλμῳδὸς ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνήσθη. δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἄληκτον ἐκεῖνον, καὶ ἀγήρω αἰῶνα. Ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως ἐστὶν ὑπόμνημα. ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ· ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη εἰς τὴν πρώτην καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. ἐν ᾗ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως, οἱονεὶ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα· καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν, ἔργῳ δεικνύομεν ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατερρύημεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν.

id est, secundum interpretis versionem: *Et erecti perficimus preces in una sabbati: Rationem autem non omnes novimus. Non enim solum ut qui resurreximus cum Christo, & qui superna quærere debeamus in resurrectionis die data nobis gratia per hoc quod stamus in precando nos ipsos commonefacimus: sed quod etiam venturi seculi is dies quodammodo imago esse videatur. Quapropter etiam cum principium sit dierum, non prima à Mose, sed una appellata est. Factum est enim, inquit, vespere & mane dies una, velut eadem sæpe revolvatur: una itaque eadem & octava unam illam revera ac veram octavam, cujus Psalmographus in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit, per seipsum demonstrans, statum videlicet post hoc tempus, diem non desituram, vesperam non habentem, & successionem non admittentem, ævum illud nunquam finiendum ac senii expers. Necessario igitur ecclesia erudit alumnos*

nos suos, ut stantes preces absolvant, quò per aßiduam commonefactionem vitæ non desituræ viaticorum ad illam transmigrationem parandorum non negligentes simus. Sed & totius quinquaginta dierum numerus Pentecoste appellata, resurrectionis, quam in illo seculo expectamus, monumentum. Una enim illa & prima dies septies septemplicata septem sacræ Pentecostes hebdomadas efficit. Ex prima enim initium sumens in principium desinit, per similes intermedios quinquagies evoluta; unde & ævum similitudine refert, velut in circulari motu ab iisdem signis initium sumens & in eadem desinens. In qua erectam figuram in adoratione præferre Ecclesiæ leges nos erudierunt, ex manifesto commonefactione velut transferentes mentem nostram à præsentibus ad futura. Quin & quoties genua flectimus & rursus erigimur, reipsa ostendimus quod propter peccatum in terram delapsi sumus & per benignitatem ejus, qui condidit nos, ad cælum

revocati sumus. Epiphanius etiam circa finem lib. III. contra hereses capite, quo compendiariam fidei catholicę doctrinam seorsim complexus est: Καὶ δι᾽ ὅλου, ait, μὲν τοῦ ἔτους ἡ νηστεία φυλάττεται ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, φημὶ δὲ τετράδι καὶ προσαββάτῳ, ἕως ὥρας ἐνάτης, διχαζομένης τῆς πεντηκοστῆς ὅλης τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν, ἐν αἷς οὔτε γονυκλισίαι γίνονται, οὔτε νηστεία προστέτακται. id est; *Et per totum quidem annum jejunium hoc servatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & sexta feria usque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque jejunium imperatum ordinatúmque est.* Beatus quoque Hieronymus in lib. adversus Luciferianos inter ea quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatémque sibi scriptæ legis usurpant, hoc quoq; commemorat, die Dominico & per totam Pentecostem de geniculis adorare, & jejunium solvere. Idemque in lib. adversus Montanum, à jejuniis tem-

tempus Quinquagesimæ excipit. Sed & B. Augustin. epist. cxix. ad Januar. de Pentecostes diebus tractans; *Ut autem* (inquit) *alleluia per illos solos dies quinquaginta in ecclesiis cantetur, non usquequaque observatur. Nam & in aliis diebus variè cantatur alibi atque alibi. Ipsis tamen diebus ubique. Ut autem stantes in illis diebus & omnibus Dominicis oremus, verum ubique servetur; ignoro.* Maximus Episcopus in Sermone de Pentecoste, qui inter Ambrosianos est sexagesimus primus: Christianis per quinquaginta dies, quorum intervallo Pascha à Pentecoste disjungitur, jugem ac continuatam fuisse festivitatem tradit, ita ut hoc toto tempore neque ad observandum jejunia indicerentur, neque ad exorandum Deum genibus succiderent, sed sicut Dominica solebat fieri, & erecti & feriati resurrectionem celebrarent: instar denique Dominicæ eorum dierum curricula celebrari & omnes eos dies velut Domi-

nicos deputari scribit, quod post resurrectionem tota quinquagesima Christus cum hominibus sit commoratus. Isidorus lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap 33. Idcirco autem totius Quinquagesimæ dies post Domini resurrectionem resoluta abstinentia in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis: ubi jam non labor, sed requies erit lætitiæ. Ideóque nec genua in orationibus flectuntur; quia sic ut quidam sapiens ait, Inflexio genuum pœnitentiæ & luctus indicium est. Unde etiam per omnia eandem in illis solemnitatem, quam die Dominico custodimus, in qua majores nostri nec jejunium agendum, nec genua esse flectenda ob reverentiam Dominicæ resurrectionis tradiderunt. Exceptis verò Dominicis & Pentecostes dieb. Christianos non nisi genibus pronis supplices Deo preces fudisse, nemini obscurum est: Eúmque fuisse nostris proprium ac peculiarem precandi mo-

rem

rem Eusebius lib. 5. histor. Eccle. cap. 5. de Christianis qui in legionibus Romanis suis M. Aurelio stipendia merebant agens, ita scribit: Ἐν τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ θέντας ἐπὶ τὴν γῆν κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῖν τῶν εὐχῶν ἔθος ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἱκεσίας τραπέσθαι. id est. *In procinctu in ipsaque acie genu flexo in terram usque (qui nostrarum precationum proprius mos est) ad supplicandum Deo esse conversos.*

QUANDIU CÆLESTIS LUMEN LAVACRI IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS LUCEM VESTIMENTA TESTANTUR] Ex hoc loco duo notanda sunt ad sacramentum baptismi pertinentia. Unum, est administrandi olim baptismi duo stata, ac solemnia tempora fuisse, Pascha scilicet & Pentecosten: extra quæ non nisi ægrotantes, vel infirmi, & qui mortis, ægritudinis, obsidionis, naufragii necessitate periculoque urgebantur, tingi consueverant: Quinimmo reliquis omni-

omnibus festivitatibus baptismi celebrationem interdictam fuisse, ex Gerundensis Concilii cap. 4. Compendiensis cap. 3. Wormaciensis cap. 10. Burchardus lib. 4. decret. cap. 6. & 7. Yvo Carnutensis primæ partis Decretorum, quibus Pannoniæ titulum præscripsit, cap. 60. Et Gratianus in cano. de catechumenis, de consecratio. Distinct. 4. docent. Idem etiam Siricii Papæ ad Himerum Taraconensem Episcopum, Leonis ad Episcopos Siculos, Gregorii ad Clerum & plebem Tarensem rescriptis fuisse prohibitum, referunt Burchardus ejusdem libri cap. 5. Yvo cap. 58. 59. & 63. Gratianus in cano. Non sine ratione, cano. Duo tempora, cano. Venerabilis, cano. baptizandi, de consecratio. distinctio. 4. Tertullianus in lib. de baptismo: *Diem*, ait, *solemniorem baptismo Pascha præstat cum & passio Domini, qua tingimur, adimpleta est.* Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est: quod

& Do-

& Dominica resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia Spiritus sancti dedicata, & spes adventus Domini subostensa. B. Ambros. in libello de mysteriis Paschæ: *Hæc, inquam, est illa cælestium mysteriorum gratia: Hoc Pascha donum: hæc optabilis anni festivitas: hæc exordia gignentium: hinc vitalis lavacri sacra Ecclesia editi puerperio infantes parvulorum simplicitate renati, barathro innocentiæ perstrepunt innocentia.* Hujus etiam observationis Ecclesiasticæ Niceph. hist. Ecclesiast. lib. 13. cap. 19. testis adduci potest. Sed & Matisconensis secundæ Synodi cap. 3. ita constitutum fuit: *Relatione quorundam fratrum nostrorum comperimus Christianos non observantes legitimum diem baptismi pene per singulos dies ac natales martyrum filios suos baptizare, ita ut vix duo vel tres reperiantur in sancto Pascha, qui per aquam & spiritum regenerentur. Idcirco censemus ut ex hoc tempore nullus eorum permittatur talia perpetrare præ-*

ter.

ter illos, quos infirmitas nimia, aut dies extremus compellit filios suos baptismum percipere. In Thessalia planè Paschæ duntaxat diebus baptismata fieri consuevisse, eóque evenisse ut plurimi absque baptismo morerentur, Socrates lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 19. auctor est. In reliquis verò penè omnibus orbis Christiani partibus baptismatis prærogativam Paschæ & Pentecostes celebritates, specialiter ac proprio jure sibi vindicasse, in Ecclesiaque longa seculorum successione morem hunc constanter retentum invenio. Nam & Gregorius Turonensis in usu id suis temporibus fuisse non uno loco indicat: Libro siquidem quinto hist. cap. 11. *Sacerdos*, ait, *orans, ut conversi ad Dominum velamen ab eis litteræ rumperetur, quidam ex his ad sanctum Pascha ut baptizaretur expetiit.* Rursus eodem cap. *Gavisus autem nuntio Pontifex nocte sancta Pentecostes vigiliis celebratis ad baptisterium extramuranum egressus est: ibique omnis*

nis multitudo populi coram eo prostrata baptismum flagitavit. Idem lib. 6. cap. 27. *Diésque Pascha cum multa jocunditate tenuit filiúmque suum baptismo tradidit.* Quod & Annonius Monachus, aut, ut quibusdam placet, *Aymoïnus*, lib. 5. de gestis Francor. cap. 49. referens, *Chilperico*, ait, *filius nascitur, quem sequente anno Parisiis in Paschali festo baptizari fecit.* Necnon Otho Phrisingensis lib. 6. hist. c. 1. *Northmanni*, inquit, *per mare Ligerin intrantes, civitatem Nannetas irrumpunt, ac in sancto sabbato Paschæ Episcopum ex more generali baptismum celebrantem cum clericis interficiunt.* Rupertus quoque Tuicensis more hoc paulatim propter auctam fidelium multitudinem abrogato, vestigia tamen ejus sua ætate vel in paucis, qui ad baptismum in Paschali festivitate offerrentur, usurpata lib. 4. de divinis officiis, cap. 18. ita scribit: *Moris quippe erat olim in sancta Ecclesia non alio tempore regenerationis hujus celebrari sacramentum,*

tum, nisi in his quibus fortè supervenientе infirmitate vel ægritudine mortis immineret periculum. Cuncta penè Ecclesiæ proles quam per annum verbo prædicationis novam gignere poterat, instante Paschali hac die sua nomina dabat & per sequentes dies usque ad Paschæ solemnitatem, audiens quisque regulam fidei (unde & catechumenus dicitur, catechumenus namque auditor interpretatur) *lactatus & grandescens tandem, in plenitudine temporis postquam luna plena est, plena fide in solemnitate sancti baptisterii symbolum reddens Christo commoriebatur, & conresurgebat. At postquam Christianitas crevit & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculosum erat tantam multitudinem differre propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multa sunt, propter turbam infantium ex Christianis parentibus succrescentium, quorum vita per sæpe levi occasione succiditur: Visum est sanctæ Ecclesiæ passim indulgentia baptizandi concessa,*

imò

imò oblata, cuncta antevenire pericula. Baptismi tamen solennitatem vel in paucis cum Dominica resurrectione cui similis est, celebrare. Hactenus ille. Ex quibus nemini jam obscurum erit, quod B. Ambrosius in epistola ad Ephesios, cap. 4. scribit, non quocunque die credentes tinctos nisi ægros. Quanquam in ipsis nascentis Ecclesiæ initiis definita distinctáque non fuisse baptizandi tempora ibidem notat, sed petentibus quibuslibet baptismum datum, quibuscunque diebus vel temporibus occasio se offerret. Causam verò cur hos potissimum dies baptismo olim Ecclesia dicaverit, præter eam quæ ex Tertulliani supra allegato loco colligitur, hanc Leo Pontifex in Epistola ad Siculos missa adsignat, quod B. Paulus, quicunque baptizati sunt in Christo, in morte ejus baptizatos esse tradat: consepultósque nos esse cum illo per baptismum in mortem, ut quo modo surrexit Christus à mortuis per gloriam, ita

ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Quandoquidem si complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simus & resurrectionis. Ex cujus doctrinæ spiritu regenerandis filiis hominum & in filios Dei adoptandis, illud tempus electum, in quo per similitudinem mysterii ea quæ geruntur in membris his, quæ in ipso capite gesta sunt congruerent, dum in baptismatis regula & mors intervenit, interfectione peccati, & sepulturam triduanam imitatur trina demersio,& ab aquis elevatio:resurgentis ad instar est de sepulchro: ipsaque operis qualitas docet celebrandæ generaliter eum esse legitimum diem, in quo orta est virtus muneris & species actionis. Subjicit addi huic observantiæ etiam Pentecostes ex adventu Spiritus sancti sacram solennitatem, quòd ea de Paschali festi pendeat articulo, & cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eundem qui resurrectione Domini in-

insignis est, occurrit, porrigens quodammodo auxilianti gratiæ manum; ut hi quos à die Paschæ aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit invitos, aut quibuslibet necessitatibus impeditos, desiderii sui effectum dono Spiritus sancti consequantur. Eumque receptum morem Apostolicæ auctoritatis exemplo niti docet, quando B. Petrus eo die quo omnem credentium numerum promissus Spiritus sancti replevit adventus, trium millium populum sua prædicatione conversum lavacro baptismatis consecravit. Unde generaliter definiens baptizandis in Ecclesia electis sola illa duo tempora esse legitima, Episcopos per Siciliam constitutos monet, ut nullos alios dies huic observantiæ misceant: non interdicta tamen licentia periclitantibus & his quorum vita in has duas sibimet cognatas & conjunctas festivitates differri non possit quocunque tempore

pore ſubveniendi. Totus autem hic Leonis locus integrior atque emendatior in Gratiani Decretis, quàm in vulgatis Epiſtolarum Leonis exemplaribus reperietur. Accedat & Baſilii Mag. auctoritas, qui in Homilia exhortatoria ad ſanctum baptiſma, ita ſcribit: Τί δ' ἂν γένοιτο τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα συγγενέστερον πρὸς τὸ βάπτισμα; ἡ μὲν γὰρ ἡμέρα μνημόσυνόν ἐστιν ἀναστάσεως· τὸ δὲ βάπτισμα δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν ἀνάστασιν. ἐν τοίνυν ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως τὴν χάριν ὑποδεξόμεθα. Διὰ τοῦτο πόῤῥωθεν ἡ ἐκκλησία ἑαυτῆς τροφίμους ὑψηλῷ κηρύγματι συγκαλεῖ, ἵν' οὓς πάλαι ὤδινεν, ἀποκυήσῃ τότε, καὶ ἀπογαλακτίσασα αὐτοὺς τῷ λόγῳ τῆς κατηχήσεως, γεύσῃ τῆς στερεᾶς τῶν δογμάτων τροφῆς. id eſt, ut interpres vertit: *Quid verò magis cognatum baptiſmati eſſe poſſit quam dies Paſchatis? Dies enim ipſa memoriale eſt reſurrectionis, Baptiſma verò potentia eſt ad reſurrectionem. Itaque in reſurrectionis die reſurrectionis gratiam ſuſcipiamus. Quapropter Eccleſia alumnos ſuos alto præconio*

evinius

minus convocat, ut quos olim par-
turiit, tunc pariat: & catechismi
stitutione prima velut lacte remotis
lidum dogmatum alimentum gustan-
um prabeat. Atque hæc prima
t, quæ ex his ad quæ pedetentim
rvenimus, constitutionis nostræ
rbis duci elicíque posse visa est ob-
vatio. Alterum quod ex hoc loco
lligitur, est, albatos & candidatos
sse eos qui baptismo initiabantur.
ac enim significant ea verba: CÆ-
ESTIS LUMEN LAVACRI
I. TANTIA NOVAM SAN-
TI BAPTISMATIS LUCEM
ESTIMENTA.
Quod ex Pontio Paulino, & For-
iato Beatum Rhenanum antiqui-
is ecclesiasticæ studiosum indaga-
em jam adnotasse scio in lib. Ter-
iani de Corona militis. Confirma-
erò sequentibus testimoniis potest
Ambros. lib singulari de his qui
steriis initiantur. *Accepisti post hac*
imenta candida, ut esset indicium

F qui

quod exueris involucrum peccatorum, induerit innocentiæ casta velamina. Greg. Turonensis lib 5. cap 11. *Renatúsque Deo per baptismi sacramentum cum albatis reliquis in albis & ipse procedit.* Et postea : *Flagrabant cerei lampades : albicabat tota civitas de grege candido.* Paulus Diaconus lib. 6. hist. Longobard. cap. 15. de Codrate Rege Anglosaxonum: *Is,* ait, *cum Romam pervenisset, à Sergio Papa baptizatus, Petrusque appellatus & adhuc in albis constitutus, ad regna cælestia migravit.* Idem & Nicephorus perspicuè docet lib. 7. hist. Eccles. cap. 33. Socrates etiam lib. 7. hist. Eccles. cap. 22. de Paulo Novatianorum Episcopo, à quo Judæus baptismum petiit : εὐτρεπίζει, ait, τὰ πρὸς βάπτισμα, ἐσθῆτά τε αὐτῷ λαμπρὰν ὠνησάμενος, καὶ τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτιστηρίου πληρωθῆναι κελεύσας ἦγεν ἐπ' αὐτὴν τὸν Ἰουδαῖον εἰς βάπτισιν αὐτόν, id est, *Quæ ad baptismum pertinent, parat, vestémque illi splendidam coëmit, ac fontem baptisterii impleri jubet & Iudæum*

lum tanquam illum jam baptizaturus adducit. Verùm enim verò, quoniam non quæsito, sed oblato ab ea, cujus interpretatione versamur, onstitutione, argumento, in baptismi uæstionem ingressi sumus, non erit propolito alienum, rituum in baptismo receptorum antiquitatem veterum scriptorum auctoritate, testimoniisque comprobare. Qua in re aliquis ordo teneatur, parvulos ósque qui à primis cunabulis tingentur ab iis qui adulta jam & provecta ætate ad religionem nostram accedebant, separandos duco. Parvulos quidem parentum manibus ut plurimum gestari, & ab iis baptismo offerri consuevisse, B. August. lib Hypognosticon 6. indicat, cum ait: *Novimus etiam parvulos quibus usus liberi arbitrii non est, ut de bonis aut malis eorum meritis judicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis portatos, & cum in uno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adim-*

 ple-

pleretur, alterum in parentum manibus factum exanimem. Hoc æquè apertè expreſſit idem auctor Epiſt. 23. ad Bonifac. *Sic enim*, inquiens, *ſcribens dicis, ut ſicut parentes fuerunt auctores ad eorum pœnam, per fidem parentum identidem juſtificentur, cum videas multos non offerri à parentibus, ſed etiam à quibuſlibet extraneis, ſicut à dominis ſervuli aliquando offeruntur. Et nonnunquam mortuis parentibus ſuis, parvuli baptizantur ab eis oblati, qui illis hujuſmodi miſericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes expoſuerunt, nutriendos à quibuſlibet, nonnunquam à ſacris virginibus colliguntur & ab eis offeruntur ad baptiſmum; quæ certè proprios filios non habuerunt ullos, nec habere diſponunt.* Baptiſmum planè eorum qui jam adulta ætate tingebantur, præcedebat κατήχησις, qua per aliquod tempus myſterio ſubſecuturo initiabantur, ut ejus fidei ac religionis, ad quam aditus eis per baptiſmum

mum dabatur, præceptis instituti atq; informati, in Ecclesiam rectius introducerentur. Socrates lib. 7. hist. Eccles. cap. 17. de Paulo Episcopo, ad quem Judæus baptismum expetens accessit: Ὁ δὲ, ait, ἀπεδέξατο μὲν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν· οὐ πρότερον δὲ ἔφη δώσειν τὸ βάπτισμα. εἰ μὴ κατηχηθείη τὸν περὶ πίστεως λόγον, καὶ ταῖς νηστείαις σχολάσαι ἡμέρας πολλάς. ὁ οὖν Ἰουδαῖος παρὰ γνώμην νηστεύειν ἀναγκαζόμενος σπουδαιότερος ἐγίνετο βαπτισθῆναι παρακαλῶν. id est: *Laudavit quidem ille Judæi propositum: verum baptisma illi se daturum negavit, nisi prius in doctrina fidei instructus esset ac complures dies jejuniis vacasset. Judæus itaque præter animi sententiam, jejunare coactus, diligentius urgebat obsecrans ut baptizaretur.* Sic Nicephorus de alio Judæo paralytico, quem baptismi cupiditate captum & incensum fuisse narrat: *Hoc ubi*, ait, *Attico Episcopo renunciatum est, de rebus sacris more nostro eum instituit & spem bonam in Christum habere per Euangelium rite docuit.* Ac tribus quidem appellatio-

 nibus

nibus distinctos fuisse eos qui ad fidem accedebant, Isido. lib. 2. de origine Ecclesiasticor. officior. cap. 20. tradit. Quorum gradus primus erat, Catechumenorum. Secundus, Competentium. Tertius, Baptizatorum. Catechumenos verò eos dictos ibidem docet qui primùm de gentilitate veniebant, ducti voluntate credendi in Christum, quos *audientes* appellatos à Latinis scribit. Unde Raban. Maur. lib. 1. De institutio cleric. cap. 26. Catechumenus autem dicitur pro eo quòd adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptismum accepit. Nam κατηχούμενος Græcè, Latine *auditor* interpretatur. Et ita sanè à Tertulliano in lib. de pœnitentia & Cypriano lib. 3. Epist. 17. & 22. Catechumeni *Audientes* vocantur, & à Beda *nova vita Auditores* in lib. 2. Commentarior. Esdræ. Solebant autem Catechumenis per totam quadragesimam præcipua fidei nostræ capita tractari atque exponi, ut

ita

ita lavacro futuro, cujus præstatio in Paschales ferias differebatur, præpararentur. Hoc indicat B. Hieronymus ad Pammachium adversus errores Johannis Hierosolymitani, cum ait: *Consuetudo apud nos hujusmodi est, ut iis qui baptizandi sunt per 40. dies publice tradamus sanctam & adorandam trinitatem.* Brancarensis utique Concilii secundi capite primo constitutum fuit, ut ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi, Catechumeni concurrerent, in quibus diebus omnino Symbolum fidei specialiter docerentur. Quod ab Burchardo lib. 4. cap. 8. & Yvone Carnut. lib. 1. Pannomiæ, cap. 75. & Gratiano in Cano. Placuit. 10. quæstion. refertur: rursúsque ab eodem Gratiano repetitum est in Cano. Ante, de consecratione, distinctione 4. ubi pro *specialiter*, *spiritualiter*, perperam, ut quidem existimo, scriptum est. Beda etiam in Commentariis Esdræ, lib. 2. *Nova*, ait, *vita auditori-*

bus symbolum fidei tradimus quòd per duodecim Apostolos ordinatum est & totidem sententiis comprehensum. Nec verò sola Catechumenis fides insinuabatur, sed & de moribus ad Christianam vitam pertinentibus monebantur. Itaque B. Augustinus lib. unico de fide & operibus, eos qui baptizandis fidei dumtaxat, non etiam morum præcepta tradenda ac docenda credebant, reprehendit. Et B. Ambrosius lib. 1. de his qui mysteriis initiantur, his qui ad sacri lavacri petitionem venerant, se de moralibus cottidianum sermonem habuisse profitetur: cum vel Patriarcharum gesta, vel proverbiorum legerentur præcepta: ut his informati assuescerent majorum ingredi vias, eorumque iter carpere, ac divinis obedire institutis: quò renovati per baptismum, ejus vitæ usum tenerent, quæ ablutos deceret. Sed & Beda in commentariis Esdræ lib. 2. *Pulchrè,* ait, *in Ecclesia hic salubris mos doctrina patrum ino-*

inolevit, ut iis qui catechisantur quatuor Euangeliorum sacramentum explanetur, ac recitentur exordia. Post Catechumenos secundus Competentium gradus erat. Competentes autem, ut Isidorus exponit lib. 2. de origine Ecclesiasticor. officior. cap. 21. dicebantur, qui jam post doctrinam fidei, post doctrinam vitæ ad gratiam Christi percipiendam festinabant. Ideoque appellabantur *Competentes*, id est, gratiam Christi petentes. Nam Catechumeni tantum audiebant, nec dum petebant. Erant enim quasi hospites & vicini fidelium, deforis audientes mysteria, audientes gratiam, sed adhuc non appellabantur fideles. Competentes autem jam petebant, jam accipiebant, jam Catechizabantur, id est, imbuebantur instructione sacramentorum. Istis enim salutare symbolum tradebatur, quasi communicatorium fidei & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscerent, quales jam

ad gratiam Christi exhibere se deberent. Quòd autem ait foris stetisse Catechumenos, ex eo confirmatur, quod auctor libri de Cælesti Hierarch. c. 3. tradit Catechumenis, Energumenis & pœnitentibus psalmorum quidem cantus & sacrarum scripturarum lectionem audire licuisse: Ad ea autem quæ deinde peragebantur mysteria, non fuisse admissos, sed exclusos. Isidori verò illa verba, ut ferme omnia transcripsit Rabanus Maurus in lib. 1. de institutione clericorum, cap. 26. Traditam verò ab utroque Catechumenorum & Competentium differentiam Augustini ex libro unico de fide & operibus, subjecta verba comprobant. *An usque adeò*, ait, *dissimulamus à sensibus nostris, ut vel nos ipsos non recordemur quàm fuerimus attenti atque soliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur: vel non intueamur alios*

alios qui per annos singulos ad lavacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur, quanta vigilantia conveniant, quo studio ferveant, qua cura pendeant. Et mox: *Quòd autem fit per omne tempus quod in Ecclesia salubriter constitutum est, ut ad nomen Christi accedentes Catechumenorum gradus accipiant: hoc fit multo diligentius & instantius his diebus quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum baptismum sua nomina jam dederunt.* Idem libro unico de cura pro mortuis gerenda: *Post ista convaluit, perrexit Hipponem Pascha jam appropinquabat, dedit nomen inter alios Competentes.* Ex quibus apparet baptizandos nomina dedisse: quemadmodum ex Carthaginensis quarti Concilii cap. 85. relato in Cano. Baptizandi, de Consecratio. distinctio. 4. & ex ejusdem Augustini Epist. 155. ad Martianum liquet, in qua ita est: *Tua mereri scripta*

desidero, *& te nomen dedisse inter Competentes*, *vel daturum esse jam jamque cognoscere.* Competentibus verò tenendam memoriter fidei & symboli contextionem datam fuisse idem auctor indicat lib. 1. Retractationum, cap. 17. Quod & Cyprianus, sive quis alius ejus libri auctor est, ostendit in Opusculo in symbolum Apostolorum in Ecclesia. Inquiens, tamen urbis Romæ hoc non invenitur factum, pro eo arbitror, quod neque hæresis ulla hinc sumpsit exordium, & mos ibi servatus antiquus apud eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt publicè, id est, fidelium populo audiente, symbolum reddere, & utique ad lectiones unius saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide non admittit auditus. Quinetiam Synodi Laodicenæ caput 46. Burchardus citat, quo eos qui ad baptisma veniebant fidem discere, & quinta feria septimanæ majoris Episcopo aut presbyteris reddere videbantur.

bantur. Quod caput Græcè sic habet: ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος, ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. Refertur autem & à Gratiano in Cano. Baptizandos, de consecratio. distinctio. 4. qui verbum ἑβδομάδος, non ut Burchardus *majoris*, sed *ultimæ septimanæ* vertit. Similiter & Agathensis Concilii cap. 12. Symbolum octo dies ante Dominicam resurrectionem publicè in Ecclesiæ Competentibus tradi decretum fuisse, Burchardus lib. 4. cap. 29. & Gratia. in Ca. Symbolum, de consecrat. distinctio. 4. memorant. Idemque sextæ Synodi quæ in Trullo habita est, cap. 79. postea renovatum est: in cujus interpretatione Balsamon institutoribus suis qui κατηχηταὶ dicebantur, reddidisse significat. Ceterum Catechumeni, ut Isidorus lib. 1. de orig. Ecclesiast. officior. capite 21. scribit, Exorcizabantur primum. Nam ut B. Augustinus libro unico de

Ecclesiast dogmatibus auctor est, in universis Ecclesiis uniformiter id observabatur, ut sive parvuli, sive juvenes ad baptismum venirent, non prius fontem vitæ adirent quàm exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigeretur. Exorcismum autem Isidorus definit sermonem increpationis contra immundum spiritum in energumenis sine Catechumenis factum: per quem ab illis nequissima diaboli virtus & inveterata malitia vel violenta incursio expulsa fugabatur. Quem ritum in baptismum inductum lunatici exemplo docet, quem increpavit Dominus & exivit ab illo dæmonium, ut habetur Matthæi 17 cap. Potestatem autem diaboli exorcizari & insufflari in Catechumenis idem scribit: ut ei renuncient atque eruti à potestate tenebrarum in regnum Domini sui per sacramentum baptismatis transferantur. Quod in parvulis, quia per se renuntiare non possunt, per corda & ora

gestan-

gestantium adimpletur. Optatus Milovitanus Episco. lib 4. *Neminem fugit quod omnis homo qui nascitur, quamvis de parentibus Christianis nascitur, sine spiritu immundo esse non poßit, quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi, & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur & fugatur.* Et postea: *Vos baptizando exorcizatis hominem fidelem, & dicitis, Maledicte exi foras.* Exufflatos plane & exorcizatos fuisse infantes, in eumque ritum omnes per totum orbem diffusas Ecclesias unanimiter consensisse B. Augustinus aliis insuper locis restatur. Libro quidem secundo De nuptiis & concupiscentia ad Valer. comit. *Ac sic*, inquit, *accusat Ecclesiam toti orbe diffusam: in qua utique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi ut ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa ira poßideantur, cum ex Adam nascuntur si in Christo non renascuntur.* Idem lib. 2. ad Cæle-

stium

stium de peccato originali: *Ipsa sancta ecclesia sacramenta satis indicant parvulos à partu etiam recentissimos per gratiam Christi de diaboli servitio liberari. Excepto enim quod in peccatorum remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiam prius exorcizatur in eis & exufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum à quibus portantur sese renuntiare respondent.* Idem lib. 3. contra Julian. Pelagian. *Lavantur, sed non abluuntur, exorcizantur & exufflantur, sed à potestate diaboli non eruuntur.* Et rursus lib. 6. contra eundem Julian. *Sed verum est tamen quod antiquitus veraci fide catholica prædicatur, & creditur per ecclesiam totam: quæ filios fidelium nec exorcizaret, nec exufflaret, si non eos de potestate tenebrarum & à principe mortis erueret.* Idem August. lib. 3. contra epist. Parmeniani ad fin. *Orbis terrarum baptismis exufflatur.* Idem l. 2. contra Cresconium, c. 3. *Quid exufflatis? quare rebaptizatis?* & c. 4. *Cum apud*

pud nos tam baptizatum nec cœpisse dicunt esse Christianum, eum tanquam paganum exsufflant, cum catechumenum faciunt. Et lib. 5. hypognostic. contra Pelagianos: *Falsum de parvulis conticesce, qui propterea catechizantur & exsufflantur ac baptizantur, ut princeps mundi hujus diabolus ex eis foras mittatur, aut si non in illis diabolus exsufflatur, cujus opere, id est, vitio peccati per Adam tenentur obnoxii, dicite, cur imagini Dei fit injuria? verum opinor quod eis baptismo vestro baptizandis minime exsuffletis, ne non imagini Dei, sed diabolo faciatis injuriam.* Idem Epist. 105. ad Sixtum: *Circumstipantur enim & divinarum auctoritate lectionum & antiquitus tradito & retento firmo Ecclesiæ ritu in baptismo parvulorum, ubi apertissimè demonstrantur infantes & cum exorcizantur, & cum per eos à quibus gestantur renuntiare respondeat, à diaboli dominatione liberari.* Et mox: *Quid ad hoc respondeant quod exorcizantur & exsufflantur infantes?*

tes? hoc enim proculdubio fallaciter fit, si diabolus in eis non dominetur. Huic exorcismorum muneri præerant olim in Ecclesia quos *Exorcistas* appellabant: quos Isidor. lib. 7. Etymologiarum cap. 12. Latine *adjurantes* verti posse ait, indéque nomen accepisse, quod super catechumenos vel super eos qui spiritu immundo torquerentur, nomen Domini nostri Jesu Christi invocarent, adjurantes per eum, ut egrederetur ab eis: Cujus verbi vim etiam B. Augustinus in lib. de beata vita, sic explicat. *Vel ille*, ait (de spiritu autem immundo loquitur) *qui extrinsecus invadit acumen, sensusque conturbat: & quendam hominibus infert furorem: cui excludendo qui præsunt manum imponere, vel exorcizare dicuntur, hoc est, per divina eum adjurando expellere.* Cyprianus epist. 7. lib. 4. *Quod hodie etiam geritur ut per exorcistas voce humana potestate divina flagelletur & uratur ut torqueatur diabolus.* Quod eorum officium Pontius Paulinus in carmine

carmine de Natali Felicis 1. his versibus declarat:
Inde gradum cepit cui munus voce fideli
Admirare malos & sacris pellere (sic enim emendo) *verbis*.

Unde idem auctor Epist. 5. ad Amandum ad fi. Exorcistam dæmoniis terribilem dicit. Cui rei Julius quoque Firmicus religionis licèt nostræ expers, testimonium dat lib. 2. Mathes. cap. 5. *Erunt*, inquiens, *omnibus dæmonibus terribiles, quorum adventum pravi dæmones fugiant: & qui sic laborantes homines non vi verborum, sed sola sui ostensione liberent, & quamvis sit violentus dæmon qui corpus hominum, animumque quatiat, sive ille aëreus sit, terrenus aut infernus, istius hominis jussione fugiet, quia præceptis cum quadam veneratione tenebitur. Hi sunt qui à vulgo Exorcistæ dicuntur.* Idem ejusdem lib. cap 9. *Faciet Exorcistas, & qui laborantes dæmonum incursione homines aptis remediis liberent.* Exorcismis ergo Catechumeni ab im-

immundi spiritus potestate liberabantur. Unde Beda in Commentariis Regum, lib. 4. *Recti, ait, ordinis est, ut doctores veritatis prius ab auditorum præcordiis omnem spiritum immundum exsufflando, & catechizando abigant: & sic eos qui fuerant castra dæmonum, sed facti jam possessio spiritualis Israel, societati sortis sanctorum, mysteriis salubribus imbuendo aggregent.* Sed & jejuniis Catechumenos purgari & ad baptismum præparari consuevisse, non Socratis modo à me supra ex lib. 7. histor. Eccles. prolatus locus, verum etiam Burchardus cum Gratiano indicat, qui ex Concilii Carthaginensis quarti, cap. 77. dogma proferunt, quo baptizandi nomen suum dare & diu sub abstinentia vini & carnium & manus impositionis crebra examinatione baptismum percipere jubebantur, ut refertur in Cano. baptizandi, de consecratione, distinct. 4. Hinc Tertullian. in lib. de baptismo: *Ingres-*

gressuros, ait, *baptismum orationibus crebris, jejuniis & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet & cum confessione omnium retro delictorum.* Idem etiam Balsamon in Commentariis ad cap. 45. Synodi Laodicenæ comprobat: Sal præterea in mysterio Catechumenis dari à patribus institutum, Isidorus lib. 2. de Ecclesiast. offic. cap. 20. testis est, ut ejus gustu condimentum sapientiæ perciperent, neque dissiparentur à sapore Christi, nec essent fatui & retro respicerent, sicut uxor Loth. Et ideo sale initiari solitos Catechumenos Beda in libros Regum scripsit, ut est à Gratiano relatum in Cano. Sal cælestis, de consecratio. distinct. 4. Aquam autem baptismatis adituri, sed & aliquanto prius, in ecclesia sub antistitis manu contestabantur se renuntiare diabolo, & pompæ & angelis ejus, quemadmodum Tertullianus in lib. De corona militis scribit: Ex quo idem in lib. De habitu muliebri:

Hi sunt, ait, *nimirum angeli quos judicaturi sumus. Hi sunt angeli quibus in lavacro renunciamus.* Idem in lib. de spectaculis: *Cum aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos diabolo & pompæ & angelis ejus ore nostro contestamur. Angelos enim quosdam à Deo ob liberum arbitrium profugos factos, quorum princeps est qui dicitur diabolus.* B. Augustinus in lib. de Corruptio. & grat. scribit, quibus utique in baptismo abrenuntiari consuevisse, Basilius Magnus in lib. de Spiritu sancto, c. 27. tradit his verbis: Ἀλλὰ δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα ἀποτασσόμεθα τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι: ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; Quorum verborum hujusmodi apud Gratian. in Cano. Ecclesiasticarum distin-

distinctio. 11. translatio reperitur. *Huc accedit quod ter immergimus* (sic enim legendum est) *quod baptizatos oleo ungimus, verbis abrenunciare Satanæ & angelis ejus informamur. Unde & hæc, & alia in hunc modum non pauca, nisi quia tacita ac mystica traditione à patribus Ecclesiastico more, reverentiori diligentia, sunt in mysteriis observata silentio, quam publicata scripto?* Hujus quoque ejerationis Origenes Homilia 8. in Exod. meminit. B. Ambros. Exaëmeri lib. 1. cap. 4. *Deserit*, inquit, *qui abluitur, intelligibilem illum Pharaonem principem istius mundi, dicens, Abrenuncio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis & imperiis tuis.* Idem Ambrosius in libro singulari de his qui mysteriis initiantur, cap. 1. *Ingressus es jam regenerationis sacrarium, repete quid interrogatus sis: recognosce quid responderis: renuntiasti diabolo, & operibus ejus, mundo, & luxuriæ ejus ac voluptatibus.* Et mox: *Ingressus igitur, ut adver-*

adversarium tuum cerneres cui renuntiandum mox putares, ad orientem converteris. Qui enim renuntiat diabolo, ad Christum convertitur, illum directo cernit obtutu. Ex quo colligitur post abrenuntiationem ab Occidente ad Orientem converti solitos baptizandos. Quod paulò copiosius Dionys. lib. de Ecclesiastica hierarchia, c. 1. exponit, cujus verba Latinè potius, ut sunt ab interprete reddita, quam Græcè, planioris intelligentiæ causa, referam: nec verebor ipsum penè integrum caput referre, quòd ad baptismalium ceremoniarum, de quibus agimus, tractatum apprimè pertineat. Sic autem habet: *Porrò qui tam sublimium ac tam cælestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oratque ut se ad Pontificem ducat, secuturum omnia quæ sibi tradentur penitus atque ex toto animo spondens: precaturque, tum ut se adducat, tum ut reliqua deinceps gerendæ vitæ suæ suscipiat curam.*

curam. Illum, & si salutis ejus sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanamque infirmitatem metientem, continuo horror & angustia difficultatis invadit. Postremo tamen facturum quod ille postulat, benignißime pollicetur: assumensque hominem ad Pontificem ducit: Ille magna cum lætitia (non secus quam ovem perditam) in humeris virum suscipiens, primum quidem secretius ex corde gratias agit, tum in orantis quoque habitum sternitur, adorátque supplex, atque veneratur summum illud beneficumque principium, à quo & vocanda vocantur, & salvanda salvantur: denique sacros omnes gradus ut sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant agantque divinæ clementiæ gratias, in sanctam Ecclesiam cogit: atque initio quidem hymnum aliquem sacris libris insertum simul cum omnibus Ecclesiæ ordinibus canit. Post hæc deosculatis sanctis altaribus ad virum astan-

tem proficiscitur, percontatúrque ab eo quidnam volens convenerit. Ille autem (juxta quod à susceptore suo fuerat doctus) impietatem & veri boni ignorantiam accusante, ac divinæ vitæ opere tamdiu se fuisse destitutum ingemiscente, atque orante ut ejus sacratissimo munere ac prece, Deo divinísque mysteriis frui mereatur, contestatur ei, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum per cuncta perfectum & immaculatum. Tum divinæ quoque conversationis ac vitæ illi explicans rationem, an ita velit deinceps vivere sciscitatur. Quod ubi ille pollicitus fuerit, imponit ejus capiti manum, consignánsque illum, sacerdotibus mandat, ut virum susceptorem describant. Postea verò quàm illi descripsere, sacram effundit precem, quam cum secum omnis Ecclesia terminaverit, discingit quidem ipsum, ac ministrorum manibus exuit. Deinde occidentem versus illum statuens, intendentem, manusque im-

pingentem ad eandem regionem conversas, insufflare illum ter Satanam jubet, ac praeterea abrenuntiationem profiteri. Et cum post trinam abrenuntiationis contestationem, tertiò se illa abrenuntiare professus fuerit, ad orientem illum traducit, aspicientemque in cælum, atque intendentem manus, Christo sacrisque omnibus divinitus traditis consentire jubet. Ad Orientem sane converti eos qui Deo preces fundunt, Ecclesiæ non scripta, sed ab Apostolis profecta traditione auctor libri Responsionum ad Orthodox. quæstio. 118. & Basil. Magnus, c. 27. de Spiritu sancto ad Amphiloch. memorant. Ut autem ad illam à qua divertimus, abrenuntiationem redeamus, Chrysostomus Homilia 21. ad populum Antiochenum qua baptizandos instruit; *Vocis*, ait, *recorderis quam cum sacris institueretis, emisisti, Abrenuntio tibi Satana & pompa & cultui tuo.* B. Augustinus lib. 1. de

 nuptiis

nuptiis & concupiscent. ad Valer. Comit. *Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est à potestate diaboli, & Angelorum ejus quisquis erui cum baptizantur, negaverit parvulos ipsorum, Ecclesiæ sacramentorum veritate convincitur.* Et mox: *In veritate itaque, non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in parvulis: eique renuntiant, quia per sua non possunt, per ora gestantium, ut eruti à potestate tenebrarum in regnum sui Domini transferantur.* Tractat & de hac in baptismo usurpata abrenuntiatione B. Bernardus in sermone de duplici baptismo. *Non tantum autem diabolo abrenuntiare, sed & fidei suæ professionem edere baptizandum jussum certissimum est.* Tertullian. in lib. de spectacul. *Cum aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profitemur.* Cyprianus Epist. 12. lib. 1. *Sed & ipsa interrogatio quæ fit in baptismo, testis est veritatis. Nam cum*

dici-

dicimus, Credis in vitam æternam, & remißionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remißionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Apud hæreticos autem ubi Ecclesia non sit, non posse peccata dimitti. Ambrosius lib. unico, de his qui mysteriis initiantur, cap. 4. *Tu autem baptizatus es in nomine trinitatis: confessus es patrem, recordare quid feceris, confessus es filium, confessus es Spiritum sanctum:* Et cap. 5. *Descendisti igitur, recordare quid responderis, quod credas in patrem, credas in filium, credas in Spiritum sanctum.* Proinde duabus in baptismo pactionibus fideles adstringi, Isidor lib. 2. de offic. Ecclesiast. cap. 24. notat. Una quidem pactione diabolo & pompis ejus renuntiari: Altera vero fidei in patrem & filium & Spiritum sanctum contestationem confessionémque fieri. Pro parvulis autem, parentes aut alios à quibus baptismo offerebantur, ad ejusmodi interrogata respondisse, ostendit B. Augustin. E-

pist.23.ad Bonifac. *Quando*,inquiens, *ad baptismum offeruntur*(de infantibus loquitur) *pro eis parentes tanquam fidei doctores respondent: & dicunt illos facere quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est. Interrogamus enim eos à quibus offeruntur, & dicimus, Credit in Deum: de illa ætate quæ utrum Deus sit, ignoret. Respondent, credit, & ad cætera sic respondetur, singula quæ geruntur.* Unde miror parentes in istis rebus tam fidenter pro parvulis respondere, ut dicant eum tanta bona facere, quæ ad horam qua baptizatur, baptizator interrogat. Ideóque eos qui parvulos offerrent & sponsores pro eis fierent, periculo ingeri Tertullianus dicit in lib. de baptismo, quòd proventu malæ indolis falli possent. Jam quò certius exploraretur an post Satanæ renuntiationem sacra verba datæ fidei radicitus corde Catechumeni defixissent, Scrutinia fieri olim solita Rhenanus ex Burchardo admonuit. Qua de re Ruperti Tuiciensis,

ensis, ex lib. 4. de divinis offic. cap. 17. subjungam, ex quibus verbi non ita triti ac pervulgati vis ac potestas innotescat *Scrutinia*, ait, *dicuntur à scrutando, videlicet quia per scrutandum erat in his qui accedebant, ne aliqua radix amaritudinis subesset, veluti fuit in Simone Mago, in hæreticis & hæresiarchis quamplurimis, ut sancta non illis darentur nisi prius Christiana fides in mentibus eorum radices altas fixisset.* Et cap. 21. *Juxta ordinem*, ait, *usque in sabbatum in vigilia Paschæ septem agebantur Scrutinia, ut dum septenario numero implerentur Catechumeni, daretur illis gratia septiformis Spiritus sancti. Quorum primum erat, tertia quadragesimæ hebdomada feria secunda, qua magnum quarta feria scrutinium sic erat ad Catechumenos pronuntiandum. Scrutinii diem dilectissimi fratres, quo electi nostri divinitus instruantur imminere cognoscite: ibidémque sollicita devotione sequenti quarta feria circa horam tertiam convenire dignemini, ut cæleste my-*

sterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, & janua regni cælestis aperitur inculpabili mysterio peragere valeamus. Item feria quarta finitis missarum solenniis annuntiabat presbyter, ut in ipsa hebdomada reverterentur ad Scrutinium, ita dicendo. Die sabbati veniente, colligite vos temporius ad ecclesiam illam. Iterum atque iterum annuntiabat presbyter qualem diem novisset, ita dicendo. Illa feria venientes colligite vos temporius ad Ecclesiam illam, donec septem (ut dictum est) scrutinia complerentur. Atque eo sensu scrutari Catechumenos B. August. dixit. Enimvero in Paschali festivitate Catechumenos contenta voce citari atque ad baptismum convocari moris fuisse Basilius Magnus homilia de baptismo significare videtur. Quinetiam eos cervice inclinata, in humilitate pedum cum cilicio in Ecclesiæ conspectum singillatim productos, B. Augustin. lib. 2. de symbolo, cap. 1. significat, cum ait: *Hac nocte circa nos actum est, quod cete-*

ris

ris noctibus actum non est, quod ex locis secretis singuli produceremini in conspectu totius Ecclesiæ: ibique cervice humiliata, quæ malè fuerat ante exaltata, in humilitate pedum, cilicio substrato, in vobis celebraretur examen, atque ex vobis extirparetur diabolus superbus, dum super vos invocatus est humiliter altissimus Christus. Idem lib. 4 de symbolo: *Omnia,* ait, *sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium servorum Dei exorcismis, orationibus & canticis, spiritualibus insufflationibus, cilicio, inclinatione cervicum, humilitate pedum, pavor iste securitatem appetentibus. Hæc omnia, ut dixi, escæ sunt quæ vos reficiunt in utero, ut renatos in baptismo hilares vos mater exhibeat Christo.* Ita catechumenos priusquam ad baptismi gratiam admitterentur, deprimendos humiliandosque veteres censuerunt: quos & à fidelibus separatos nec ecclesiæ precationum participes factos Chrysostomus Homilia septuagesima no-

na tomi quinti, & homilia vicesima quarta in caput Johannis tertium docet. Laodicenæ utique Synodi cap. 19. μετὰ τὰς ἐπισκόπων ὁμιλίας ἰδίᾳ τὴν τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι constitutum fuit: id est. *Post Episcoporum homilias catechumenorum precationes separatim fieri: deinde Ecclesia eos abigi.* Merito autem μετὰ τὰς ὁμιλίας: quoniam Episcopos verbum veritatis tractantes Catechumeni audiebant, ut ex B. Augustini lib. 6. confession. cap. 3. liquet. Arausicani insuper Concilii cap. 18. & 19. & 20. catechumenis Euangelia non legi: abaptisterii quoque aditu eos repelli & segregatos præceptis fidei informari; signandósque ac benedicendos seorsim à fidelibus offerri, præceptum est. Quinetiam ab altari penitus exclusos, & dum sacris operarentur Ecclesiæ ministri, procul ire eos Levitarum voce jussos, indéque Missæ vocabulum fluxisse, Isidorus l. 6. Etymologiarum, cap. 16. tradit. *Missa, inquiens, tempore sacrificii est*

quando

quando catechumeni foras mittuntur: clamante Levita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: & inde missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt qui nondum regeneratinoscuntur. Quod & Dionys.l.de Ecclesiast.Hierarch. testatur, qui post psalmorum cantus, & sacræ scripturæ lectionem ἔξω γίγνεσθαι τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοὺς κατηχουμένους scribit, ut & Arreptitios ac Pœnitentes: remansisséque duntaxat τοὺς τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀξίους. Cruce planè signatos fuisse catechumenos B. Ambrosius testatur lib.unico de his qui mysteriis initiantur, cap. 4. B. Augustinus lib. 5. de catechizandis rudibus: *His dictis interrogandus est an hæc credat atque observare desiderat.* Quod cum responderit, solemniter utique signandus est, & Ecclesiæ more tractandus. Idem lib. 2. de Symbolo Catechumenos alloquens: *Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renati estis: sed per crucis signum in utero sanctæ matris Ecclesiæ jam concepti*

estu. Et iterum l. 3. de Symbolo: *Dum per sacratissimum crucis signum vos suscepit sancta mater Ecclesia: quæ sicut & fratres vestros cum summa lætitia spiritualiter parit: nova proles futura tantæ matris, quousque per lavacrum sanctum regeneratos mox luci restituat.* Theodoritus quoque idem signaculum (quòd δεσποτικὴν σφραγῖδα vocat, & Dionysius σταυροειδῆ σφραγῖδα. l. Eccles. hierarch. c. 5.) his qui gratiam Christi accepturi erant, imponi solitum ostendit lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 18. Dextre verò id signaculum imprimi in Ecclesia receptum admonet auctor libri Responsion. ad Orthodox. in responsio. ad quæstio. 108. Quando autem de catechismi solemnibus hactenus sparsim ac promiscue egimus, ut ejus tota ratio lectoribus constet, Rabani Mauri verba, quibus catechismi formam sua ætate (vixit autem annum usque D. CCCLV.) observatam describit, subjicere, & quatenus antiquorum patrum traditionibus con-

consentiant, quæ ab eo traduntur, excutere non pigebit. Hunc verò ille lib. 1. de institutione clericorum, cap. 27. catechizandi ordinem fuisse scribit, ut primum interrogaretur paganus an abrenuntiaret diabolo, & omnibus damnosis ejus operibus atque fallacibus pompis. Deinde Apostolicæ fidei Symbolum ei ostensum: quæsitúmque ab eo, an crederet in Deum patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum, unum Deum trinitate & unitate, an confiteretur unam esse Ecclesiam catholicam, & an crederet remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Posteaquam verò ita se per confessionem veræ fidei in alterius commendasset dominium, & per abrenuntiationem prioris possessoris se alienasset servitio, exsufflatam tùm ab eo fuisse sævam potestatem, ut per pium sacerdotis mysterium Spiritui

ſancto cederet fugiens ſpiritus maliignus. Signatum mox ſignaculo ſanctę crucis tàm in fronte , quam in corde, ut ipſe diabolus in vaſe ſuo priſtino in teremptionis ſuæ, cognoſcens ſignum jam ſibi deinceps ſciret illud eſſe alienum. Exinde dictas ſuper eum orationes ut fieret Catechumenus. Tunc datum eſſe ei ſal benedictùm in os, ut per ſal typicum ſapientiæ ſale condîtus fœtore careret iniquitatis , & nec à vermibus peccatorum ultra putrefieret : ſed magis illæſus ſervaretur ad majorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatum fuiſſe diabolum, ut ſuam nequitiam agnoſcens & juſtum judicium Dei timens, recederet ab eo , nec jam contenderet eum arte ſua ſubvertere. Poſtea tactas ei nares & aures cum ſaliva , dictúmque ei illud verbum Euangelicum quòd Jeſus quando ſurdum & mutum ſanavit, tangens cum ſputo linguam ejus , & mittens digitos ſuos in auriculas ejus, dixit, Epheta, quod eſt, adaperire. Ni-

mirum, ut per salivam typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus divina salutem ejusdem Catechumeni operaretur, ut aperirentur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei. & aures ad audienda mandata Dei, sensuque intimo cordis reponenda. Deinde benedictione sacerdotali munitum, ut ad sacrum baptismum cum fide accepta custodiretur: unctum illius tunc pectus de oleo sanctificato cum invocatione sanctæ trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentes inimici in eo residerent: sed in fide sanctæ trinitatis mens ejus confortaretur. Unctum & inter scapulas oleo fuisse refert, ut undique muniretur & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboraretur. Quas omnes cerimonias fontis consecrationem præcessisse narrat. Sed an ejusdemum ævo ritus isti in baptismum inducti sint, an vero vetustiorem originem habeant, videamus. De abrenuntiatione quidem & ejeratione diaboli, satis multa priscorum & melioris

nota:

notæ auctorum testimonia supra protulimus. Quibus addi interpretationis loco velim quæ B. Augustinus lib. 3. de Symbolo, c. 1. scribit. Initiatos vero fidei nostre rudimentis, primísque instructionum sacramentis imbutos, nomina sua dedisse ut per baptismum regenerarentur, Competentésque exinde vocatos, jam ante diximus: & B. Augustinus l. 8. Confessionum, c. 2 & lib. 9. cap. 6. planum facit. His fidei Christianæ summam certis ac conceptis symboli verbis comprehensam, traditam fuisse quam memoriæ mandarent, mandatamque postea redderent, idem B. August: innumerabilibus prope locis, maximéque quatuor suis de Symbolo libris testatum reliquit. Et quidem Dominica in ramis Palmarum (ut vocant) Symbolum competentibus traditum, propter confinem Paschæ solennitatem, ut qui jam ad Dei gratiam festinabant, quam confiterentur, fidem cognoscerent, Isidorus lib. 6. Etymologiarum, cap. 18.

& lib.

& l. 1. de Ecclesiast. offic. c. 27. tradit. Itaque inter Beati Augustini opera Sermo refertur eo Palmarum die habitus, cujus hujusmodi est exordium: *Symbolum quod vobis tradituri sumus* (fratres charissimi) *comprehensio est fidei nostræ, atque perfectio: simplex, breve, plenum, ut simplicitas consulat audientium rusticitati, brevitas memoriæ, plenitudo doctrinæ. Quod enim Græce Symbolum dicitur, Latine collatio nominatur. Collatio ideo quia collata in unum totius catholicæ legis fides symboli colligitur brevitate, cujus textum vobis Deo annuente dicemus.* Alius etiam ad Competentes inscriptus sermo eodem die prolatus legitur, cum tali proœmio: *Hodie fratres charissimi specialiter ad Competentes humilitatis nostræ sermo dirigitur. Et quamvis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio nostra conveniat, & unusquisque qui de anima sua salute sollicitudinem gerit, unde proficere possit, credimus quod in ista humili suggestione nostra reperiat,*

periat, peculiariter tamen eos qui nunc baptismi sacramenta desiderant, volumus adornare. Primum ergo Competentes isti quare hoc nomine vocentur, agnoscant. Competentes dicuntur, simul petentes: quomodo consedentes nihil est nisi simul sedentes, & colloquentes nihil aliud nisi simul loquentes, concurrentes sine dubio non intelliguntur nisi simul currentes, ita & Competentes non possunt aliud intelligi nisi simul petentes. Sic autem traditum Competentibus Dominica palmarum Symbolum, eis per ultimam quadragesimæ hebdomadam ediscendum altáque mente reponendum relinquebatur. Exigebatur verò ab eis sabbato Paschali, quo die Competentes symbolum reddidisse, ex sermonibus à B. August. eo die habitis, patet. Nec non ex Homilia 42. de commendatio orationis Dominicæ, in qua ita eos alloquitur: *Quicunque autem vestrum non bene symbolum reddiderunt, habent spatium, teneant, quia die sabbati audientibus omnibus qui aderunt, reddituri estis,*

die

die sabbati novißimo, quo die baptizandi estis. Romæ autem competentes fidem suam ex loco æditiori in conspectu populi fidelis profiteri consuevisse auctor est B. August lib. 8. Confessio. cap. 2. quo de Victorino rhetore in hunc modum scribit: *Denique ut ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis, conceptis, retentísque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet, ab eis qui accessuri sunt ad gratiam, tum oblatum esse dicebant Victorino à presbyteris ut secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat: Illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri.* Quam etiam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem Cypriani ex l. de symbolo, à me supra prolatus locus testatur: Post redditam vero à Competentibus fidei regulam eodem sabbato Paschali protinus orationem Dominicam, quam ad octo dies redderent, eis traditam fuisse, indicat sermo

quar-

na tomi quinti, & homilia vicesima quarta in caput Johannis tertium docet. Laodicenæ utique Synodi cap. 19. μετὰ τὰς ἐπισκόπων ὁμιλίας ἰδίᾳ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι constitutum fuit: id est. *Post Episcoporum homilias catechumenorum precationes separatim fieri: deinde Ecclesia eos abigi.* Merito autem μετὰ τὰς ὁμιλίας: quoniam Episcopos verbum veritatis tractantes Catechumeni audiebant, ut ex B. Augustini lib. 6. confession. cap. 3. liquet. Arausicani insuper Concilii cap. 18. & 19. & 20. catechumenis Euangelia non legi: abaptisterii quoque aditu eos repelli & segregatos præceptis fidei informari; signandósque ac benedicendos seorsim à fidelibus offerri, præceptum est. Quinetiam ab altari penitus exclusos, & dum sacris operarentur Ecclesiæ ministri, procul ire eos Levitarum voce jussos, indéque Missæ vocabulum fluxisse, Isidorus l. 6. Etymologiarum, cap. 16. tradit. *Missa,* inquiens, *tempore sacrificii est*

quando

quando catechumeni foras mittuntur: clamante Levita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: & inde missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt qui nondum regeneratinoscuntur. Quod & Dionys.l.de Ecclesiast.Hierarch. testatur, qui post psalmorum cantus, & sacræ scripturæ lectionem ἔξω γίγνεσθαι τῶν ἱερῶν περιοχῆς τοὺς κατηχουμένους scribit, ut & Arreptitios ac Pœnitentes: remansisséque duntaxat τοὺς τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀξίους. Cruce planè signatos fuisse catechumenos B. Ambrosius testatur lib.unico de his qui mysteriis initiantur, cap. 4. B. Augustinus lib. 5. de catechizandis rudibus: *His dictis interrogandus est an hac credat atque observare desiderat.* Quod cum responderit, solemniter utique signandus est, & Ecclesiæ more tractandus. Idem lib. 2. de Symbolo Catechumenos alloquens: *Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renati estis: sed per crucis signum in utero sanctæ matris Ecclesiæ jam concepti*

 estis.

ctus. Et iterum l. 3. de Symbolo: *Dum per sacratissimum crucis signum vos suscepit sancta mater Ecclesia: quæ sicut & fratres vestros cum summa lætitia spiritualiter pariet: nova proles futura tantæ matris, quousque per lavacrum sanctum regeneratos mox luci restituat.* Theodoritus quoque idem signaculum (quòd δεσποτικὴν σφραγῖδα vocat, & Dionysius ςαυροειδῆ σφραγῖδα. l. Eccles. hierarch. c. 5.) his qui gratiam Christi accepturi erant, imponi solitum ostendit lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 18. Dextre verò id signaculum imprimi in Ecclesia receptum admonet auctor libri Responsion. ad Orthodox. in responsio. ad quæstio. 108. Quando autem de catechismi solemnibus hactenus sparsim ac promiscue egimus, ut ejus tota ratio lectoribus constet, Rabani Mauri verba, quibus catechismi formam sua ætate (vixit autem annum usque D. CCCLV.) observatam describit, subjicere, & quatenus antiquorum patrum traditionibus con-

consentiant, quæ ab eo traduntur, excutere non pigebit. Hunc verò ille lib. 1. de institutione clericorum, cap. 27. catechizandi ordinem fuisse scribit, ut primum interrogaretur paganus an abrenuntiaret diabolo, & omnibus damnosis ejus operibus atque fallacibus pompis. Deinde Apostolicæ fidei Symbolum ei ostensum: quæsitúmque ab eo, an crederet in Deum patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum, unum Deum trinitate & unitate, an confiteretur unam esse Ecclesiam catholicam, & an crederet remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Postea quam verò ita se per confessionem veræ fidei in alterius commendasset dominium, & per abrenuntiationem prioris possessoris se alienasset servitio, exsufflatam tùm ab eo fuisse sævam potestatem, ut per pium sacerdotis mysterium Spiritui

ſancto cederet fugiens ſpiritus maligNus. Signatum mox ſignaculo ſanctæ crucis tàm in fronte, quam in corde, ut ipſe diabolus in vaſe ſuo priſtino interemptionis ſuæ, cognoſcens ſignum jam ſibi deinceps ſciret illud eſſe alienum. Exinde dictas ſuper eum orationes ut fieret Catechumenus. Tunc datum eſſe ei ſal benedictùm in os, ut per ſal typicum ſapientiæ ſale condîtus fœtore careret iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum ultra putrefieret: ſed magis illæſus ſervaretur ad majorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatum fuiſſe diabolum, ut ſuam nequitiam agnoſcens & juſtum judicium Dei timens, recederet ab eo, nec jam contenderet eum arte ſua ſubvertere. Poſtea tactas ei nares & aures cum ſaliva, dictúmque ei illud verbum Euangelicum quòd Jeſus quando ſurdum & mutum ſanavit, tangens cum ſputo linguam ejus, & mittens digitos ſuos in auriculas ejus, dixit, Epheta, quod eſt, adaperire. Ni-

mirum, ut per salivam typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus divina salutem ejusdem Catechumeni operaretur, ut aperirentur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei. & aures ad audienda mandata Dei, sensuque intimo cordis reponenda. Deinde benedictione sacerdotali munitum, ut ad sacrum baptismum cum fide accepta custodiretur: unctum illius tunc pectus de oleo sanctificato cum invocatione sanctæ trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentes inimici in eo residerent: sed in fide sanctæ trinitatis mens ejus confortaretur. Unctum & inter scapulas oleo fuisse refert, ut undique muniretur & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboraretur. Quas omnes cerimonias fontis consecrationem præcessisse narrat. Sed an ejus demum ævo ritus isti in baptismum inducti sint, an vero vetustiorem originem habeant, videamus. De abrenuntiatione quidem & ejeratione diaboli, satis multa priscorum & melioris

nota-

notæ auctorum testimonia supra protulimus. Quibus addi interpretationis loco velim quæ B. Augustinus lib. 3. de Symbolo, c.1. scribit. Initiatos vero fidei nostrę rudimentis, primísque instructionum sacramentis imbutos, nomina sua dedisse ut per baptismum regenerarentur, Competentésque exinde vocatos, jam ante diximus: & B. Augustinus l. 8. Confessionum, c 2 & lib. 9. cap. 6. planum facit. His fidei Christianæ summam certis ac conceptis symboli verbis comprehensam, traditam fuisse quam memoriæ mandarent, mandatamque postea redderent, idem B. August: innumerabilibus prope locis, maximéque quatuor suis de Symbolo libris testatum reliquit. Et quidem Dominica in ramis Palmarum (ut vocant) Symbolum competentibus traditum, propter confinem Paschæ solennitatem, ut qui jam ad Dei gratiam festinabant, quam confiterentur, fidem cognoscerent, Isidorus lib. 6. Etymologiarum, cap. 18.

& l. 1. de Ecclesiast. offic. c. 27. tradit. Itaque inter Beati Augustini opera Sermo refertur eo Palmarum die habitus, cujus hujusmodi est exordium: *Symbolum quod vobis tradituri sumus* (fratres charissimi) *comprehensio est fidei nostræ, atque perfectio: simplex, breve, plenum, ut simplicitas consulat audientium rusticitati, brevitas memoriæ, plenitudo doctrinæ. Quod enim Græce Symbolum dicitur, Latine collatio nominatur. Collatio ideo quia collata in unum totius catholicæ legis fides symboli colligitur brevitate, cujus textum vobis Deo annuente dicemus.* Alius etiam ad Competentes inscriptus sermo eodem die prolatus legitur, cum tali procœmio: *Hodie fratres charissimi specialiter ad Competentes humilitatis nostræ sermo dirigitur. Et quamvis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio nostra conveniat, & unusquisque qui de anima sua salute sollicitudinem gerit, unde proficere possit, credimus quod in ista humili suggestione nostra reperiat,*

periat, peculiariter tamen eos qui nunc baptismi sacramenta desiderant, volumus adornare. Primum ergo Competentes isti quare hoc nomine vocentur, agnoscant. Competentes dicuntur, simul petentes: quomodo consedentes nihil est nisi simul sedentes, & colloquentes nihil aliud nisi simul loquentes, concurrentes sine dubio non intelliguntur nisi simul currentes, ita & Competentes non possunt aliud intelligi nisi simul petentes. Sic autem traditum Competentibus Dominica palmarum Symbolum, eis per ultimam quadragesimæ hebdomadam ediscendum altéque mente reponendum relinquebatur. Exigebatur verò ab eis sabbato Paschali, quo die Competentes symbolum reddidisse, ex sermonibus à B. August. eo die habitis, patet. Nec non ex Homilia 42. de commendatio orationis Dominicæ, in qua ita eos alloquitur: *Quicunque autem vestrum non bene symbolum reddiderunt, habent spatium, teneant, quia die sabbati audientibus omnibus qui aderunt, reddituri estis,*

die

die sabbati novissimo, quo die baptizandi estis. Romæ autem competentes fidem suam ex loco æditiori in conspectu populi fidelis profiteri consuevisse auctor est B. August lib. 8. Confessio. cap. 2. quo de Victorino rhetore in hunc modum scribit: *Denique ut ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis, conceptis, retentísque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet, ab eis qui accessuri sunt ad gratiam, tum oblatum esse dicebant Victorino à presbyteris ut secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat: Illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri.* Quam etiam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem Cypriani ex l. de symbolo, à me supra prolatus locus testatur: Post redditam vero à Competentibus fidei regulam eodem sabbato Paschali protinus orationem Dominicam, quam ad octo dies redderent, eis traditam fuisse, indicat sermo

quar-

quartus, ſabbato Paſchæ ab eodem Auguſt. de expoſitione orationis Dominicæ, poſt redditum ſymbolum habitus. Indicat. & ejuſdem homilia 42 de commendatione orationis Dominicæ. Jam ſignaculi Dominici impoſitionem, quam Rabanus exſufflationi ſubnectit, ipſis Ambroſii & Auguſtini temporibus obſervatam, uſitatamque fuiſſe ſuprà probavimus: De ſalis verò in os ingeſtione haud ſcio (nec enim temerè quicquam adfirmare auſim, ac ne ſi auſim, velim quidem) an certa aliqua poſſit ex vetuſtiorum monumentis auctoritas proferri: Sale quidem certè initiatos Catechumenos Iſidorus qui circiter annum D.cxxx. floruit, & Beda qui uſque ad annum D cccxxx I I. vixit, docent, ut teſtimonia à me ex eorum ſcriptis ſupra prolata comprobant. Eóque forte (non enim ſatis liquet) pertinet concilii Carthaginenſis tertii Cæſario & Attico viris clariſſimis Coſſ. id eſt, juxta Mariani Scoti ſup-
puta-

putationem, anno Christi cccxcviii, Syricii Pontificis temporibus gesti, caput quintum in quo ita est: *Item placuit ut per sollennissimos Paschales dies sacramentum Catechumenis non detur, nisi solitum sal: quia si fideles per illos dies Sacramenta non mutant, nec catechumenis oportet mutari.* Eôdem etiam videntur referenda B. Augustini ex l. 1. Confessionum, cap. 11. verba. *Audieram enim ego adhuc puer de vita æterna nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri descendentis ad superbiam nostram. & signabar jam signo crucis ejus, & condiebar ejus sale.* Quod verò ad narium atque aurium contrectationem attinet, ejus ritus sine ulla tamen sputi adhibiti mentione, Ambrosius non uno loco meminit, veluti lib. 1. de Sacramentis, cap. 1. *Ergo*, ait, *quid egimus sabbato? Nempe apertionem. Quæ mysteria celebrata sunt? Apertionis, quando aures tibi tetigit sacerdos & nares: Quod & significat Dominus noster Jesus Christus in Euangelio: cui*

cum

cum oblatus esset surdus & mutus, tetigit aures ejus & os ejus. Aures, quia surdus erat: Os, quia mutus & ait, Ephpheta, quod Hebraicum verbum est quod Latine dicitur, Adaperire. Ideo ergo sacerdos aures tibi tetigit, ut aperiantur aures tuæ ad sermonem, & eloquium sacerdotis: Fit & hujus apertionis rursus mentiõ apud eundem l. uuico, de his qui mysteriis initiantur, cap. 1. in quo ita est: *Aperite igitur aures & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere sacramentorum carpite: Quod vobis significavimus cum apertionis celebrantes mysterium, diceremus,* Effata, *quod est, Adaperire, ut venturus unusquisque ad gratiam, quid interrogaretur cognosceret, quid responderet, meminisse deberet: hoc mysterium celebravit* Christus *in Evangelio, sicut legimus cum mutum curaret & surdum. Sed illi os tetigit, quia & mutum curabat & virum In altero, ut os ejus infusæ sonum vocis aperiret: in altero, quia tactus iste virum decebat, fœminam non decebat:* At Beda, ut ex

ejus

ejus l. 1. Homil. 19. Yvo Carnut. refert morem in Ecclesia inolevisse scriptum reliquit, ut sacerdotes illius, his quos percipiendis baptismi sacramentis prępararent, prius inter cetera consecrationis exordia, de saliva oris sui nares tangerent & aures, dicentes Ephata. Per salivam quidem oris sui gustum quo initiandi sunt supernæ sapientiæ designantes. Per tactum verò narium, ut abjectis delectationibus noxiis, solum Christi semper amplectantur odorem. Sequitur de Catechumenorum unctione oleíque illitu dicere; de cujus ritus probatione non laboraremus, si de Epistola quæ Beati Clementis nomine circumfertur, inter omnes conveniret. Sic enim illic, prout Clementem Latine loquentem nobis Ruffinus reliquit, scriptum est: *Baptizetur unusquisque in aquis perennibus nomine trinæ beatitudinis invocato super se: perunctus primo oleo per orationem sanctificato, ut ita demum post hæc consecratus possit percipere locum*

cum

cum sanctis. Similiter Dionysius, cui vel stylus ipse orationísque gravitas magnum vetustatis specimen præbet, libro de Ecclesiastica hierarchia, Antistites oleo baptizandos inunxisse, unctioneque inchoata eum qui baptizabatur toto corpore inungendum sacerdotibus tradidisse scribit. Basilius Magnus de S.S. ad Amphiloch. c. 27. Εὐλογοῦμεν, ait, τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; τί δὲ αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρῖσιν, τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; id est, *Benedicimus aquam baptismatis, & oleum unctionis, insuperque eum qui baptizatur, ex quibus scriptis? nonne à tacita & arcana traditione? Ipsam verò olei illitionem qua doctrina scripta docuit?* Nicephorus de Constantini Imperatoris baptismo tractans, lib. 7. cap. 33. *Et jam*, ait, *oleo unctus, lavacrum ille ingreditur, atque more recepto sanctissima trinitatis fit invocatio.* Sed & B. Augustini ex Homilia ad Neophytos verba, Yvo Carnutensis

primæ

primæ decretorum partis cap. 193 & Gratianus in Cano. Prima igitur, de consecratio. distinctio. 4. longam verborum seriem citant, ex qua baptizatorum, priusquam ad fontem sanctum venirent, aures & nares oleo benedictionis oblitas, unctásque fuisse secundum Ecclesiasticam traditionem, quæ tunc temporis ab omnibus catholicis sacerdotibus observaretur, apparet. Quod ea nimirum ratione factum exponitur; quia introitus totius sanctæ doctrinę ad animum per aures admittitur & de auditu intellectus exoritur. Adhibita ergo auribus unctio, hoc significabat, ut omnes extra disciplinam sermones quasi doctrinæ Christi obloquentes aversarentur ac fugerent, & ad solius Dei verba audienda aures suas eloquiis Christi consecratas accommodarent. Nares vero eodem modo unctas, ut qui ad baptismum veniebant, admonerentur tanti mysterii sacramentum usque ad mortem inviolatum & integrum custodire: ut

quamdiu ſpiritum naribus traherent, à Chriſti cultu non recederent. Ad hæc illius olei quod in Chriſti nomine & virtute benedictum eſſet, odorem baptizandos ad odoratum provocaſſe ſpiritalem, ut ad corporei ſenſus ſimilitudinem mentis ſenſibus Chriſti ſuavitatem odorarentur, ac perciperent. His igitur præviis ceremoniis baptizandus ad fontem accedebat: quem auctor lib. Reſponſion. ad Orthodox. quæſtio. 137. & Socrates lib. 7. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 17. & Zonaras in Leone Iſauro, & alii κολυμβήθραν vocant. Dionyſius allegoricè, μητέρα τῆς υἱοθεσίας in lib. De cæleſti hierarchia. Fons porrò in Baſilicis proprio & baptiſmi officio ſpecialiter dicato loco concludebatur: cujus appellationem Latini verborum inopes, à Græcis mendicantes, locum eum *baptiſterium* nuncupant: Græci ſuum illud Latinis commodatum verbum intempeſtivè repetere nolentes, φωτιστήριον dicunt: Ambroſ. *regenerationis ſacrarium* appellat.

pellat lib. un. de his qui myster. initiant, cap. 11. Extat Paulini ad Severum Epistola, qua duas ab eo factas basilicas, baptisterio, quod utriusque pariter usibus deserviret, interposito, narrat. Quam in dispositionem ac structuram ludit his versibus:

Iste duas inter diversi culminis aulas,
Turrito fontem tegmine constituit.
Læta novos geminis partus Ecclesia mater
Excipiet finibus, quos aqua protulerit.
Aula duplex tectis, Ecclesia testamentis,
Una sed ambobus gratia fontis adest.

Alios præterea de ipso baptisterio à se conditos versus, idem Paulinus memorat, quos itidem adscribam:

Hic reparandarum generator fons animarum,
Vivum divino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cælo descendit spiritus amnem:
Cælestique sacras fonte maritat aquas.
Concipit unda Deum, sanctamque liquoribus almis
Edit ab æterno semine progeniem.

Mira Dei pietas, peccator mergitur undis,
Mox eadem emergit justificatus aqua.

Id vero baptiſterium Severus aliquot picturis virorum ſanctitate præſtantium exornarat, ut emergentibus è ſacro fonte ſequenda, imitandáque eorum facta ob oculos proponerentur. Fons autem hic, ubi tingendorum Competentium dies ceſſerat, aqua replebatur, ut Socrates lib. hiſt. Eccleſiaſt. 7. cap. 17. Et Paſchaſius Epiſcopus apud Marian. Scot. l. 2. Chronic. oſtendunt. Planè priuſquam in fontē deſcenderent, orationibus ac benedictionibus ſacerdotum conſecrari ſanctificaríque aqua conſueverat. Teſtis eſt Dionyſius lib. Eccleſiaſt. hierarch. cap. 1. ὕδωρ inquiens, ταῖς ἁγίαις ἐπικλήσεσι καθαγιάσας. Et Baſilius Magnus, c. 27. de Spiritu S. ad Amphiloch. εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος. Ambroſius l. 1. de Sacramentis, c. 5. *Quare prior Christus deſcendit, poſtea Spiritus, cum forma baptiſmatis & uſus hoc habeat, ut ante fons conſecretur & tunc*

tunc descendat qui baptizandus est. Nã ubi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit: Secundò super creaturam aquæ invocationem: Postea precem defert ut sanctificetur fons & adsit præsentia trinitatis æternæ. Idem lib. uni. de his qui mysteriis init. c. 3. Aquam baptismatis salutari crucis mysterio consecrari dicit. Quinetiam infusum in aquam fuisse unguentum Dionysius l. de Ecclesiast. hierarchia c. 2, indicat: Similiterque oleum aquæ miscuisse in baptismo quosdam Valentiniani sectatores Irenæus libr. 1. adversus hæreses, capite 18. narrat. In fonte autem, baptizandi interrogabantur: An in Patrem, Filium & Spiritum sanctum crederent. Ad quæ interrogata singulatim respondebant: tum mergebantur: ut ex Augustini verbis patet, quæ ex ejus homiliis ad Neophyt. ab Yvone Carnutensi & Gratiano referuntur, in hunc modum: *In hoc ergo fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus, Credis in Deum, patrem*

omnipotentem? Respondistis: Credo. Rursum interrogavimus, Credis & in Jesum Christum filium ejus, qui natus est de S. sancto ex Maria virgine? Respondistis: singuli, Credo Iterum interrogavimus, Et in S. sanctum? Respondistis similiter, credo. Subjicit etiam interrogatos, An in Ecclesiam & remissionem peccatorum crederent. Cujus interrogationis meminit Cyprianus epist. 12 l.1. Et hoc est quod Tertullianus in lib. De spectaculis, aquam ingressos Christianam fidem in suæ legis verba professos ait. Hinc & B. Hier. epist. 1. *Recordare*, ait, *Tyrocinii tui diem, quo Christo in baptismate consepultus es, in sacramenti ejus verba jurasti.* Eodémque pertinet à B. Augustino lib. 1. De adultis conjug. ad Pollent. cap. 26. proposita quæstio, *An Catechumenis in hujus vita ultimo constitutis, si morbo, seu casu aliquo sic oppressi sint, ut quamvis adhuc vivant, petere sibi tamen baptismum vel ad interrogata respondere non possint: prosit eis quorum in fide Christia-*

na

na jam nota voluntas est, ut eo modo baptizetur, quomodo baptizantur infantes, quorum voluntas adhuc nulla patuit. Ex illis autem August. ab Yvone Carnut. relatis verbis patet in fontem penitus demitti ac mergi, totoque corpore tingi consuevisse eos qui baptizantur: Quod & Tertul. in l. De baptismo subindicat, cum ait; *Quoniam tanta simplicitate sine pompa, sine apparatu novo aliquo, denique sine sumptu homo in aquam demissus, & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior resurgit.* Indicio est etiam quod Laurentius homilia de pœnitentia scribit. Aut forte quærere debeo dexteram sacerdotis, quæ me mergat in fontem, & inde iterum purificet: Et hac de causa baptizandum vestibus exutum apud Dionysium l. de Eccles. hierarch. c. 1. & Nicephorum l. 3. histor. Ecclesiast. c. 38. legimus. Quanquam idem Dionysius capite sequenti baptizandum γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον. idcirco coram Episcopo sisti, omnia ad mysticam rati-

onem referens, ait, quò vitam se priorem exuere testetur. Eáque una fuit olim disputandi causa, an qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequerentur, habendi essent legitimi Christiani: Qua de re dubitatum, dubitationémque movisse, quód aqua salutari non essent loti, sed persusi, Cypr. Epist. 7. l. 4. ostendit. In eoque infirmitatis articulo baptizatos Clinic, appellatos esse idem indicat: utpote ἐν τῇ κλίνῃ ᾗ διὰ νόσον ἔκειτο περιχυθέντας· quemadmodum apud Eusebium lib. 6 histor. eccles. cap. 43. Cornelius Papa loquitur, id est, *aqua regenerationis in lecto, in quo ægri decumbebant & jacebant, perfusos.* Quo ex genere Clinicorum fuisse Novatum ex eodem Eusebii loco patet. Eunomiani utique (quemadmodum à Theodorito l. 4. compendii hæreseôn proditum est, baptizantes ad pectus usque duntaxat aqua madefaciebant, reliquis autem partibus corporis tanquam abominandis, aquam adhibere prohibebant. Qua de

causâ

causa quando in solio quidem baptizabant, quum hominem extra id statuissent, ejus caput usque ad pectus semel in aquam deprimebant: Cum verò capite ad solium impacto sauciari quempiam contigisset, excogitarunt aliud genus baptismatis. In aliquo enim subsellio pronum hominem, extra id autem caput sublime erigentes, effundebant aquam, quę nullam aliam partem attingebat. Alii ex his alium quoque modum baptismatis invenerunt. Maximam enim vitam componebant, eámque consecrabant, & ea hominem ad ungues usque involvebant, à pectore incipientes, deinde sic aquam infundebant. Cæterum non semel, sed iterum, ac tertiò, ad singula Trinitatis nomina & in singulas personas olim mergebantur: sicut Tertullianus lib. adversus Praxeam docet. Idem in l. De corona militis: *Dehinc, ait, ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Evangelio determinavit.* Dionysius in l. De Ec-

clesiast. hierarchia· *τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει ταῖς τρισὶ τῶν πλουμένων καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ἐπίκλησιν.* id est: *Ter illum Episcopus mergit, hac trina illius mersione & emersione, tres beatitudinis divinæ personas inclamans.* Basil. Magnus de S. sancto ad Amphiloch. cap. 27. *τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι πόθεν;* id est. *At ter immergi hominem unde?* Trinam etiam mersionem in baptismo factam Canon Apostolorum 49. comprobat, in quo ita est: *Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσει, ἀλλ' ἓν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον καθαιρείσθω· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίζετε· ἀλλὰ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.* id est: *Si quis Episcopus aut presbyter non tres unius initiationis aspersiones fecerit, sed unam quæ fiat in mortem Domini, deponatur. Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate, sed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & filii & S. sancti.*

Beatus

Beatus Hieronymus adversus Luciferian. *Nam & multa alia quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt: Velut in lavacro ter caput mergitare.* Ambr. lib. 2. de sacrament. cap. 62. *Interrogatus es, Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem ejus? Dixisti, Credo, & mersisti, ideo & Christo es sepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertiò interrogatus es, Credis & in S. sanctum? Dixisti, Credo: & tertiò mersisti ut multiplicem lapsum superioris ætatis absolveret trina confessio.* Leo quoqve Pontifex Epist. ad Episcopos per Siciliam constitutos: *Dum*, inquit, *in baptismatis regula & mors intervenit, interfectione peccati & sepulturam triduanam imitatur trina demersio & ab aquis elevatio resurgentis instar est de sepulchro.* B. Bernardus in sermone de Cæna D[illegible]: *Deni-*

que ipse baptismus initium sacramentorum omnium, in quo complantamur similitudini mortis ejus, unde & trina mersio tridui, quod nunc celebrandum est, figuram gerit. Rabanus Maurus l. 1. de institutione cleric. cap. 28. *Post hæc igitur consecratur fons, & ad ipsum baptismum Catechumenus accedit & sic in nomine sanctæ trinitatis trina submersione baptizatur. Et recte homo qui ad imaginem sanctæ trinitatis conditus est, per invocationem sanctæ trinitatis ad eandem renovatur imaginem, ut qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertio elevatus de fonte per gratiam resurgat ad vitam. Potest & hæc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare, maxime cum dicat Apostolus, Quicunque baptizati sumus in Christo Jesu in morte ejus baptizati sumus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati sumus similitudini*

tudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cum invocatione sanctæ trinitatis sub trina mersione baptismum confici, ut secundum personarum differentiam mysterium baptismi celebretur, & secundum unitatem substantiæ unum baptisma fiat. Atque ob triduanæ Christi sepulturæ imaginem, trinam illam in baptismo mersionem instituta, Dionysius capite 2. de Ecclesiastica hierarchia credit, „τρισὶ ἐν τῷ ὕδατι καταδύσεσι, τὴν θεαρχικὴν τῆς τριημερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ μιμεῖται θάνατον,„ dicens. Quam hujus ritus rationem Gregorius Pontifex Epist. 41. lib. 1. sequitur. Beatus verò Hierony. in Commentariis Epistol. ad Ephes. cap. 4. Ter mergi eos qui baptizantur, propter trinitatis mysterium opinatur. Quod ex eo notat Gratian. in Cano. Eodem modo, de consecrat. distinctio. 4. Utramque verò probat & copulat B. Augusti. homilia 4. in qua duplici mysterii significatione tertio in fonte

capita eorum qui baptizantur demergi ait: Recte enim tertiò mergi, ut qui baptizentur in nomine trinitatis; & qui baptismum accipiant in nomine Jesu Christi, qui tertia die resurrexit à mortuis. Illam enim tertiò repetitam demersionem typum gerere dominicæ sepulturæ, per quam Christo consepulti in baptismo, & cum eo surgimus in fide. At hunc ritum unanimi totius Ecclesiæ consensione tum receptum, cujus etiam testimonium exemplúmque ex Nicephoro lib. 3. historiar. Ecclesiast. cap. 37. peti potest, subvertere primus Eunomius enisus esse dicitur, ter immergi debere negans eum qui baptizaretur, nec trinitatem invocari, sed semel duntaxat in mortem Christi tingendum esse adferens, ut à Theodorito refertur lib. 4 compendii hæreseωn. Quod & Sozomenus lib. 6. hist. Eccl. c. 26. narrat his verbis: φασὶ δέ τινες πρῶτον τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν

πᾶσι

πᾶσι φυλαττομένην παράδοσιν. Et postea, de Eunomianis agens: καὶ περὶ τὴν θείαν βάπτισιν ἐνεωτέρισαν, οὐκ εἰς τριάδα, ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον βαπτίζεσθαι εἰσηγησάμενοι. id est; *Primum hunc Eunomium introducere ausum ferunt, una & simpla mersione sacrum baptismum celebrare & adulterare ab Apostolis ad hæc nostra usque tempora, ubique servatam consuetudinem.* Et post: *Innovarunt*, ait, *Eunomiani aliqua circa baptismum, non id trinitatis nomen, sed in Christi mortem tingere introducentes.* Tandem tamen concilii Toletani quarti, c. 5. simplam teneri baptismatis mersionem placuit ut à Gratiano refertur in Canon. Propter vitandum, de consecratio. dist. 4. Id quod Concilii quoque Wormaciensis, capite quinto ad probatum invenio. Nocte planè Paschali lavacri mysteria peracta fuisse ostendit Epistola Paschasini apud Marianum Scot. l. 2. Chronicor. Quod & B. Augustin. conjiciendum relinquit lib. de Symbolo, cum ait, *Nocte Catechumenos in aspectum Ecclesiæ prolatos ac productos.*

Nec

Nec obſcurè hoc idem deſignat in concione ad Catechumenos contra Judæos, Paganos & Arrianos, cujus ipſamet verba promam: *Exigit enim (ait) à nobis ratio hujus tantæ congregationis, & noctis tranſactæ, vobis reddere rationem, & iſtius diei de tanto ſacramento percepto veram ſempiternámque demonſtrare ſalutem. Si enim, dilectiſſimi, opera tenebrarum tranſactæ noctis conſideremus, & quid egerimus Domino donante explicare valuerimus, inveniemus nos in nocte, non opera noctis, ſed diei peregiſſe. Neque enim delectatione ſomni ſopitos ſenſus noſtros agnovimus, nec vanis phantaſmatibus animas noſtras illuſas, nec ipſa corpora noſtra ſtramentorum calore depreſſa in alto ſopore requies inclinavit: ſed vigilando, orando, pſallendo, contra adverſarium diabolum dimicando, & lucem infuſam cordibus noſtris ſenſimus, & in nocte opera Dei peregimus. Quid enim egimus in hac nocte? Captivatorem captivavimus. Quid egimus in hac nocte? Tenebras diabolicas*

bolicas à cordibus vestris excußimus, lumen verum hauriendum esse demonstravimus. Quid enim actum est in hac nocte? Veniens vera fortitudo alligavit fortem, & vasa domus ejus diripuit. Quid actum est in hac nocte? Extirpata *est superbia, introducta est humilitas. Quid actum est in hac nocte? Princeps omnium vitiorum expulsus est, fons omnium bonorum susceptus est. Videtis, dilectißimi, quæ bona habeatis præparata, & ex quo onere, vel ex quibus sarcinis peccatorum relevamini ab isto qui vos vocat, ut suscipiatis jugum ejus suave, & sarcinam ejus levem.* Deponentes *itaque opera tenebrarum, induite vos arma lucis. Quid sit hoc ex verbis symboli quod modo accepistis, vobis expositum esse cognoscitur. Quid est deponere opera tenebrarum, nisi renunciare diaboli pompis & angelis ejus?* Et, *quid est, induite vos arma lucis, nisi credite in Deum patrem omnipotentem?* Ac ne solis conjecturis niti videamur, aperte hoc ipsum nos docet Rabanus Maurus:

rus:

tus, lib. 11. De instit. cleric. cap. 38. quo de sabbato sancto Paschæ ita scribit: *Hac autem die inclinante ad vesperam, statuta celebratio noctis dominicæ in ecclesia incipitur, & primum secundum institutionem Zosimi Papæ, Archidiacono Cereum benedicente, aptè quidem fit ut in consecratione luminis Paschalis celebratio incipiat, qua æternæ lucis nobis contulit claritatem. Deinde lectionum veteris testamenti & orationum ordo peragitur, ut innotescat quanta expectatione à primordio mundi per Patriarchas & Prophetas salus nostra præsagiebatur, quæ in salvatoris nostri passione & resurrectione completa est. Deinde litaniæ aguntur, ut communicatio & memoria & oratio sanctorum nos ad ventura gaudia consequenda adjuvet: quas sequitur baptismi sacramentum: & ascendit grex dealbatorum de lavacro.* Et mox: *Notandum verò quod apud Hieronymum legimus quod in Orientalibus mos sit in hac nocte, ante mediam noctem fideles ab Ecclesia non recedere, horam* illam

illam expectantes in sacris vigiliis, de qua scriptum est: Media nocte clamor factus est,& reliqua. Rupertus Tuiciensis lib. 6. de divinis offic. cap. 24. de eadem nocte tractans: *Quis enim dies nocte hac insignior? Qua alia nostra est neomenia, nisi illa qua hac nocte in Christo per baptismum renascitur nova Ecclesia?* Et cap. 25. *Dicitur autem sabbatum hoc* (de Paschali agit) *sanctum, tum propter alia plura, tum maximè propter hoc quod ad suscipiendam tantam luminis claritatem nova Ecclesia sacri baptismi fonte sanctificatur. Hac enim die solenne est juxta veram & Euangelicam patrum traditionem fontes benedici, & praeparata per fidem tam corporum, quàm animorum credentium vasa regeneratione nova sanctificari.* Hanc verò noctem pervigilio transactam, cereisque & funalibus accensis ita illustratam, ut splendore ipso cum die certaret, suprà docuimus. Quod & hi quos auctarii loco subjiciam, Prudentii atque Drepanii vatum Christianorum versus indicant.

dicant. Prudentius namque in carmine De ſabbati Paſchalis luminibus, hujus noctis talem facit mentionem:

Nos feſtu trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, votaque proſpera.
Certatim vigili congerimus prece,
Extructôque agimus liba ſacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia,
Et de languidulu fota natalibus
Lucem perſpicuo flamma jacit vitro.

Drepanii verò hi ſunt de eodem argumento verſus:

Aſpice conſtructam tanta in myſteria plebem,
Unumque trino celebrat ſub nomine numen,
Non ſic Idæu ſimulantur Didyma Gallu,
Attica nec Graiu nuribus vigilatur Eleuſis,
Orgia Thebanus vel agit nocturna Cithæron,
Nil hab t inſanum ſtrepitu, nil thure vaporũ
Sanguine nil madidum, nil curſibus immoderatum.

Et poſt:

Hunc (de Chriſto autem ſentit) *ut per totam poſſimus dicere noctem*

Inſe-

Inferimus claros sanctis altaribus ignes,
Vestibus innumeris tereti circumflua gyro
Æquoream cohibet fœ matrix cera papy-
rum,
Cera domus mellis jam cætera turba colen-
tum
Nigrantes tenuat vario splendore tenebras,
Ubertat stuppas, fervet discordia concors,
Ut dum sacra pio peraguntur mystica ritu,
Æmula sidereis vigilent funalia flammis.
Hæc tibi Christe (sic enim emendo) *tui*
patris indiscreta propago
Multa luce micans, terra nox splendet in o-
Nox claro mage clara die: (*mni*

Unde & eam festivitatem τὴν ἁγίαν τῶν φώτων ἡμέραν, id est, *sanctam luminarium diem* à Gregorio Nazian. in oratione de sancto baptismate vocari existimo, ut & à Nicephoro ἐπιλύχνιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, lib. 8. hist ecclesiast. cap. 37. Nam quod illic Nicephorus narrat ex Sozomeni lib. 12. histor. Ecclesiast. cap. 11. hausit: apud quem edictum Saporis propositum dicitur κατὰ τὴν ἡμέραν ἣ τοῦ μὲν πάθους τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνάμνησις, (ita quippe legendum esse,

esse, non tantum sensus exposcit, sed & Cassiodori versio lib 3 histor.tripart. cap. 2. docet) ἐπιτελεῖτο . τῇ δ' ἐν τεσσάρων ἀναμείναντες ἡ πανήγυρις προσεδέχετο. Quo verborum ambitu septimam diem majoris sive ultimæ quadragesimalis hebdomadæ ab eo significari credo. Meminit & hujus festivitatis Alcimus Avitus, Homilia de prima festi Rogationum institutione ad populum Viennensem, his verbis: *Tracta sunt hæc inter timores publicos & rumores privatos, usque ad imminentem vigiliarum solemnium noctem, qua celebrari festum Dominicæ resurrectionis, annua consuetudo poscebat. Siquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium securitatem, communibus animis operiebantur. Adfuit igitur nox illa venerabilis, quæ ad spem publicæ absolutionis votivum solemne patefaceret.* Illa verò nocte Israëliticæ gentis per mare rubrum transitus historiam legi solitam, indicat idem Avitus lib. 5. sui poëmatis, cum ait;

In-

Inclytus egregium solemni carmine ductor
Describit factum, toto quod psallitur ævo,
Cum purgata sacris deletur culpa fluentis:
Emittitque novam parientis lympha lavacri
Prolem, post veteres quos edidit Eva reatus.

Per illum siquidem maris rubri transitum typum baptismatis præfiguratum Ambrosius lib. 1. De sacramentis, cap ult. & lib unico de his qui initiantur, cap 3. Et Augustinus tractatu in Joannis 11 cap. interpretantur. Egressi porrò de lavacro, ipsamet etenim Tertulliani verba ponam: Perungebantur benedicta unctione, de prisca disciplina, qua ungi oleo de cornu in sacerdotio solebant. Itaque Synodi Laodicenæ c. 48. constitutum legimus: ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Quæ verba hoc significant, oportere illuminandos & baptisandos post lavacrum ungi unguento super cælesti, & participes esse regni Christi. Cyprianus epist. 12. lib. 1. Ungi quoque necesse

necesse eum qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, unctione, unctus esse Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autem Eucharistia & unde baptizati unguntur oleum, in altari sanctificatur. Quæ non unius Cypriani, sed 84. Episcoporum qui Carthagini Decio imperante convenerunt, verba sunt: quemadmodum Græca epistola, quæ huic concilio, (cui non interfuit modo, sed præfuit Cyprianus) præponitur in lib. conciliorum à Balsamone compilatorum, ostendit, quæ de Latina Cypriani Græcà facta videtur. Ac proinde commodius non potuisse quàm Cypriani illius modò prolatæ epistolæ transcriptione verti. Ad Jovianum autem scripta dicitur, nisi in nomine error sit, & in *Iubaiani* locum *Jovianus* irrepserit. Nam de hæreticorum baptismo Jubaianum per literas coëpiscopos consuluisse, ex multis Cypriani locis liquet. Quærit autem auctor lib. Responsionum ad Orthodoxos, cum ante sepul-

sepulturam Christus à Maria unguento delibutus sit, nos autem in baptismo passionis Christi & resurrectionis signa celebremus: cur tandem, primum quidem oleo ungimur, deinde his quæ in fonte peraguntur impletis chrismate postea consignamur. B. Augustinus lib. 15. De trinitate donum gratiæ visibili significari unguento dicit, quo baptizatos ungit Ecclesia. Et Laurentius presbyter homilia de pœnitentia: *Ex illa die, illáque hora qua egressus es de lavacro, ipse tibi es fons jugis & diuturna remissio. Non opus habes doctore, non dextra sacerdotis. Mox ascendisti de sacro fonte, vestitus es veste alba, & unctus unguento mystico, facta est super te invocatio, & venit super te trina virtus quæ novum vas hac perfudit nova doctrina.* Et aliâs: *Atque in his tribus speciebus immunda mulier in lachrymis & capillis, & unguento quasi fontem baptismi de pedibus Christi extraxit. Nam in fonte baptismi, quid aliud fit, quam aqua, & chrisma, & vestis alba?*

huic mulieri pro aqua fletus fuit, pro chrismate oleum, pro veste capilli. Baptismati quoque chrismatis unctio adjici præcipitur Concilii Arausicani primi, cap. 1. Unctum planè fuisse baptizatorum caput, docet Ambrosius lib. unico, de his qui myster. initiantur, cap. 6. Et lib. 3 De sacramentis cap. 1. *Hesterno die*, ait, *de fonte disputavimus, cujus species veluti quædam sepulchri forma est, in quem credentes in Patrem & Filium & Spiritum sanctum recipimur, demergimur, & resurgimus, hoc est, resuscitamur. Accipe autem mysterium, hoc est, unguentum supra caput. quare supra caput? quia sensus sapientiæ in capite est*, ait Salomon. Et ideò, credo Isidori temporibus in Hispania infantium capita lavari invaluerat, ne quadragesimæ observatione sordidati ad unctionem accederent, quem diem inde *Capitilavii* vulgare nomen accepisse, scribit l. 6. Etymologiar. c. 18. & l. 1. De origine offic. Ecclesiast. c. 27. De hac etiam lavacro copulata Chris-

matis

matis unctione aliquot ex veteri quodam carmine de Bebiano versus, quorum incertus est auctor, subjiciam :

Credidit oranti & sitientem flumina vitæ
Præcinctus puro perfudit Episcopus amni.
Quo peragente pios solito mox ordine ritus
Et divale sacrum libans & chrismate fragrans
Attonitum mira se majestate fatetur.
Sed qui odor quærit, quem sentiat in sua labi
Pectora prędulci medicantem nectare fibras.
Sedula tunc conjunx omen de nomine Christi
Unguentum spirare docet.

Gregorius Turonensis l. 5. histor. cap. 11. *Ibique omnis multitudo populi coram eo prostrata baptismum flagitavit. At ille præ gaudio lacrymans, chrismate liniens, in sinum matris Ecclesiæ congregavit, tractat & de chrismate in baptismo unctione.* Rabanus l. 1. de instit. clericor. c. 28. ubi & illud ex gestis Pontificum memorat, Sylvestrum papam in ecclesia Romana constituisse, ut sicut Episcopo soli chrismatis conficiendi & baptisati per manus impositionem cum ipso baptismate consignan-

di poteſtas data eſt, ita preſbyteris liceret, eodem chriſmate linire baptizatum levatum ex aqua propter occaſionem tranſitus mortis. Quod & Rupertus Tuicienſis l. 5. de divinis officiis, cap. 16. narrat in hæc verba: *Legitur autem in geſtis pontificalibus quòd Sylveſter papa conſtituit, ut baptizatum liniat preſbyter chriſmate levatum de aqua, propter occaſiones tranſitus mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eum conſequendi, ſine manus impoſitione baptizati migrent.* Presbyteris itaque baptizatos chriſmate ungere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontem, (quod ſolis debetur Epiſcopis) ſed verticem. Ex his [illegible]monendi ſumus, duplicem in baptiſmo unctionem interveniſſe. Quarum una lavacrum antecedebat, altera ſequebatur. Illam Græci auctores ἐλαίῳ ἐπιχρίσει, hanc ἁγίῳ μύρῳ σφραγισμένην factam dicunt. Hac enim nominum differentia utramque unctionem auctor libri Reſponſio. ad orthodoxos,

doxos, quæstio 37 distinguit. Verba ejus quæ nos hoc docent, hæc sunt: Πρῶτον μὲν ἐλαίῳ χριόμεθα, ἔπειτα δὲ τὸ προλειχθέντα ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, πληροῦντες σύμβολα, τῷ μύρῳ σφραγιζόμεθα. Idem in responsione eidem quæstioni subjecta: χριόμεθα δὲ τῷ παλαιῷ μύρῳ ἵνα γινώμεθα Χριστοὶ, τῷ δὲ μύρῳ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς τοῦ χρίσεως τοῦ μύρου ἐνταφιασμὸν ἑαυτοῦ λογιζόμενοι. Ubi χρίσιν ἐλαίου καὶ μύρου separari videmus. Quod autem Latini auctores *unguentum*, & Græco verbo, quo tamen jam consuetudo pro Latino utitur, *chrisma* dicunt, id ἅγιον μύρον ab illo auctore dici patet ex Quæstio.14. quo loci baptisma ad hæreticis datum, τῇ ἐπιχρίσει τοῦ ἁγίου μύρου διορθοῦσθαι scribit, id est (ut Isidorus lib.2. de Ecclesiast. offic. cap. 24. scribit) *chrismate purgari*. Similiter Dionysius lib. De cælesti hierarch. τοῦ ἐλαίου καὶ μύρου χρίσιν, in baptismi ritibus recensendis diverso ordine collocat. Nec verò dubium est, quin chrisma balsami atque aromatum mixturam jam olim habuerit, ut ex Ruperto Tuiciensi lib. de divinis

offic.5. c.16. & Concilii Cabilonensis 2. cap.16. & Tribunensis cap.22. intelligimus. Unde chrisma arte myropolica compositum fuisse unguentum dicitur l.2. Recognitionum Clementis. Et in l.de Eccles.hierar. c.4. ἡ τοῦ μύρου σύνθεσις dicitur esse συναγωγή, τις εὐπνοῶν ὕλων ἐν ἑαυτῇ περιουσίας ἔχουσα ποιότητας εὐόσμους, ἧς οἱ μεταχόντες εὐωδιάζονται; id est, *chrismatis compositio dicitur esse collectio quadam odorum & suavem fragantium materiarum, abundanter continens qualitates odoriferas, cujus qui participes fiunt, odoris suavitate replentur*. Unde in illis de Bebiano paulo ante à me prolatis versibus chrismatis odor prædicatur. A mystica autem Judæorum unctione ad nos Chrismatis usum manasse B. Augustinus l.1. de consensu Euangelistarum, cap. 13. & Isidorus lib.7. Etymologiar. cap.2. docent Cœnæque dominicæ die etiamnum sua ætate confici solitum Chrisma, idem Isidor. auctor est lib.6. Etymologiar. cap 18. Eductos verò de lavacro veste candida statim amictos fuisse

fuisse Dionysius l. de Eccles. hierarch. c. 1. significat. Hoc enim est quod ait, περιβάλλοντες ἐσθῆτα τῷ τετελεσμένῳ κατάλληλον. Quod planius expressit cap. 2. ejusdem libri. cum ait, ἑξῆς δὲ φωτοειδεῖς ἐσθῆτας περιβάλλοντες τῷ τετελεσμένῳ: id est, *Baptizato autem confestim candore lucidas vestes injiciunt.* Albatos enim recens baptizatos fuisse jam supra monuimus. Inde est quod Laurentius presbyter Homilia de pœnitentia, vestem albam inter baptismi externos ritus ponit. Qua de re qui plura scire desiderat, legat Rabanum Maurum ejus ritus causas pertractantem l. 1. De institutio. clericorum, cap. 29. & Rupertum Tuiciensem lib. 7. de divinis offic. cap. 9. Addit Rabanus rectum post sacram unctionem baptizati caput mystico velamine fuisse, ut intelligeret se diadematis regalis & sacerdotalis dignitatis (sicut loquitur) portitorem. Cujus cerimoniæ suo tempore observatæ Nicephorus l. 3. hist. Ecclesiast. c. ult. meminit, qui cereum

quoque baptizatorum dextræ ſua ætate inſeri ſolitum docet. Cerei planè Paſchalis benedictionem à Sozimio Eccleſ. Rom. 39. ut ille ait, ut vero Marian. Scotus 41. Pontifice inſtitutam, Rupertus Tuicienſis l. 6. de divinis offic. cap 28. auctor eſt. Quod & ante eum Rabanus lib. 2. de inſtitutio. clericorum, cap. 32. prodiderat. Enimvero poſt egreſſum de lavacro lactis & mellis concordiam prægustaſſe baptizatos, ad infantiæ ſignificationem Tertullian. in libro De corona militis, & B. Hieronymus adverſus Luciferian. tradunt. Alia inſuper baptiſmi ſolemnia Gregorius Nazianzen. perſtringit Oratione de ſancto baptiſmate, ad finem: Ἡ στάσις, inquiens, ἣν αὐτίκα στήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸ τοῦ μεγάλου βήματος, τῆς ἐκεῖθεν δόξης ἐστὶ προχάραγμα. ἡ ψαλμῳδία μεθ᾽ ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον· αἱ λαμπάδες ἅσπερ ἀνάψεις, τῆς ἐκεῖ φωταγωγίας μυστήριον, μεθ᾽ ἧς ἀπαντήσομεν τῷ νυμφίῳ φαιδροὶ καὶ παρθένοι ψυχαὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῆς πίστεως. id eſt, *Statio, in quam poſt baptiſma an-*

te magnum altare constitueris, venturæ gloriæ est præludium: Psalmodia cum qua susciperis, laudis venturæ est anteambulatrix. Lampades quas accendimus venturæ sunt illuminationis mysterium cum qua obviabimus sponso, splendidæ & virginales animæ splendidis lampadibus fidei. Ad extremum ait Rabanus lib. 1. de instit. cler. c. 29, corpore & sanguine dominico baptismi sacramentum confirmatum, ut baptizatus Deum haberet in se habitatorem. Nam qui tincti fuerant & regenerationis lavacro renovati, protinus ad Cœnam quoque Dominicam vocabantur, ut ostendit Diony. lib. de Eccl. hier. his verbis: Ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱερωτάτην εὐχαριστίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον καὶ τῆς τῶν τελεστικῶν μυστηρίων αὐτῷ μεταδίδωσι κοινωνίας: i. *Tandem autem Episcopus initiatum baptismo ad sacratissimo Eucharistiam vocat, participémque facit sacrorum mysteriorum.* Quod & B. Ambros. claro expressit l. unic. de his qui myst. init. c. 8. *Hæc*, ait, *abluta*

plebs insignibus ad Christi contendit altaria, dicens: Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutē meam. Depositis inveterati erroris exuviis renovata in aquila juventutem cæleste illud festinat adire convivium. Venit igitur & videns sacro sanctum altare compositum, exclamans, ait, Parasti in conspectu meo mensam. Hanc sacramentorum conjunctionem etiam apertè Pontius Paulinus his versibus describit:

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos,
Infantes niveos corpore, corde, habitu.
Circumdansque rudes festis altaribus agnos,
Pura salutiferis imbuit ora cibis.

Inde Ambrosius l. 4. De sacramentis cap. 2. post antecedentia baptismi solennia exposita; *Sequitur,* ait, *ut, venias ad altare.* Et cap. 3. *Venisti ad altare, vidisti Sacramenta posita super altare.* Itaque cap. ultim. De his qui mysteriis initian. ita concludit: *His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animi firmatur substantia.*

Hinc

Hinc & B. Hieronymus adversus Luciferianos: *Hilarius, ait, cum diaconus de Ecclesia recesserit, solúsque, ut putat, incola mundi sit, neque Eucharistiam conficere potest Episcopos, & presbyteros non habens: neque baptisma sine Eucharistia tradere.* Sed & B. Augustinus l. 5. hypognosticωn: *Quòmodo igitur vitam æternam promittis non renatis ex aqua, & Spiritu sancto, non cibatis carne, atque potatis sanguine Christi, qui fusus est in remißionem peccatorum.* Nec verò dubium est quin vel infantibus ipsis ad salutem necessariam Eucharistiæ cum baptismate sumptionem veteribus nonnullis persuasum fuerit. Unde in Legum Francicarum capitulis ab Ansegilo Abbate collectis libro 1. c. 155 ita constitutum legitur: *Ut presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.* Quin etiam Mediolani post baptismum, unguentique mystici tactum, Evangeli-

um lectum, quo Apostolis pedes lavisse Christus narratur, exindéque succinctum sacerdotem pedes baptizatis lavisse B. Ambros. l. 3. de sacramentis, cap. 1. & lib unic. de his qui mysteriis initiant. cap. 6. indicat: Quam tamen consuetudinem Romanam Ecclesiam non habuisse dicit: Idque adeò Elibertini Concilii cap. 48. prohibitum fuisse videtur. *Novissime autem*, inquit Rabanus libro primo, de institutione clericorum, cap. 9. *à summo sacerdote per impositionem manus baptizato tradebatur Spiritus sanctus, ut roboraretur per Spiritum sanctum, ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismo consecutus erat, per gratiam vitæ donatus æterna. Signabatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pontificem verò in fronte, ut priori unctione significaretur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam; in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus sancti septiformis gratia cum o-*

mni

mni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis venire in hominem declararetur. Et postea: *Nec mirum*, ait, *si homo bis eodem chrismate ad accipiendum Spiritum sanctum ungatur, cum idem spiritus bis ipsis Apostolis datus fuerit*, id est, *in terra semel, quando post resurrectionem suam Dominus insufflaverit in eos & dixerit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt: Et de cœlis semel, quando post ascensionem Domini in die Pentecostes in linguis igneis super Apostoles venit, & omnium gentium linguis eloqui concesserit.* Hoc verò antiquiorum auctorum testimoniis nunc comprobandum atque confirmandum est. Tertullianus in lib. de baptismo: *Dehinc manus imponitur per benedictionem advocans & invitans Spiritum sanctum.* Cyprianus in lib. de hæreticis baptizandis: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, per præ-*

positos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem S. sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur. Idem in l ad Pompeium contra epist. Stephani: *Aut si effectum baptismi majestati nominis tribuunt, ut qui in nomine Christi Jesu ubicunque & quomodocunque baptizantur, invocati & sanctificati judicentur, cur in ejusdem Christi nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum S. sanctum?* Eusebius Emisenus homilia de Pentecoste: *Quod nunc in Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc S. sancti descensio in credentium populo, donavit universis.* Quò loci de manus impositione & confirmatione gratiæ quam regeneratis per baptismum inde conferri dicit, copiosè tractat beatus Hieronymus, Epistola adversus Luciferianos: *An nescis etiam hunc Ecclesiarum esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus sanctus?* B. Ambrosius lib. 3. de sacra. c. ult. *Sequitur spiritale*

ritale signaculum quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris, septem quasi virtutes spiritus. Isidorus etiam l. 2. de Ecclesiast. offic. cap. ult. post baptismum per Episcopos dari Spiritum sanctum cum manuum impositione scribit. Chrismate utique in fronte signatos fuisse baptizatos perspicuè tradit Syntagma Caroli Magni auspiciis, adversus Synodum in Græcia pro adorandis imaginibus gestam, compositum: in quo lib. 1 cap. 23, ita est: *Et non in materialibus imaginibus est accipiendum, quæ utique sicut & cæteris dignitatibus lumine carent: sed in vexillo crucis, quod accepto baptismatis sacramento per sacrosanctum unguinis liquorem nostris frontibus imprimitur; & per id sancto Spiritui: qui est lumen inenarrabile, qui etiam super discipulos in igne*

apparuit, ad nos veniendi aditus aperitur. In crucis enim impreßione lumen est vultus Dei, id est, spiritus qui à patre filióque procedit, quia semper in eis creditur radiare, qui suam innocentiam, vel sanctitatem pravis operibus non patiuntur violare. Ut ergo ejus in nobis habitaculum non violemus, admonet nos Apostolus dicens: Nolite contristare S. sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Et iterum l.2.c.17. *Signati itaque sumus in eo, quando secundum Apostolum in morte ejus baptizati sacrosancti unguinis liquore delibuti sumus, & accepimus Christiani nominis prærogativam.* Unde Laurentius presbyter Homilia de pœnitentia: *Violavi*, inquit, *Symbolum meum. corrupi pactum in ipso vestibulo frontis conscriptum.* Pari de causa Prudentius in Hymno ad omnes horas;

Dic, ait, triumphalem crucem (bus.
Pange vexillum notatis quod refulget fronti-

Quò pertinent & sequentes versus ex ejus Hymno ante somnum prompti:

Cultor

Cultor Dei memento
Rorem subisse sanctum
Te chrismate innovatum.

Idem in Psychomachia:

Post inscripta olei fronti signacula: per quæ
Unguentum regale datum est & chrisma perenne.

Ex quo perspicuum est, Prudentii temporibus, qui sub Gratiano Imperatore floruit, baptizatorum frontes chrismate consignare moris fuisse: Sed & hunc consignationis morem jam ante ea tempora in Ecclesia receptum testatur Epistola Cornelii Papæ apud Eusebium l.6. histor. Ecclesiast. c.43. Quo loci de Novato, quem in lecto tinctum narrat, ita scribit: Οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; Quæ verba ita Ruffinus convertit: *Addit autem etiam hoc, quod ipse Novatus in juventute spiritu immundo vexatus sit, & cum tempus aliquantum consumpsisset apud Exorcistas, ægritudinem incurrerit gravem,*

ita ut desperaretur, & quod jacens in lecto, pro necessitate perfusus sit, nec reliqua in eo quæ baptismum subsequi solent, solemniter adimpleta sunt, nec signaculo chrismatis consummatus sit, unde nec Spiritum sanctum unquam potuerit promereri. Hujusmodi porrò consignationis jus potestatémque sibi soli Episcopi vindicarunt atque adrogarunt: presbyteris verò idem jus denegatum est. Isidor. lib. 7. Etymolog. c. 10. *Presbyteri*, ait, *licet sint sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent, quia nec chrismate frontem signant: nec Spiritum sanctum dant*: Quod solis Episcopis deberi lectio Actuum Apostolorum indicat: Necnon Beda in c. 8. Actuum Apostolorum, Presbyteris concedi ait, sive extra, sive præsente Episcopo chrismate, quod tamen ab Episcopo fuerit consecratum, ungere: non tamen frontes ex eodem oleo signare: quod solis Episcopis competere scribit, cum tradunt Spiritum sanctum baptizatis. Idem ex Decretis Inno-

centii

centii Papæ refertur in Cano. Presbyteros, de consecratio. distinct. 4. Cui & Gregorii Pontificis suffragium ex lib. 3. registri Epistol. ad Januar. accedat. Ceterum solos ab initio Episcopos baptismi dandi jus habuisse, Presbyteris verò & Diaconis postea id concessum, ea tamen lege ut his qui ab illis baptizati essent ab Episcopis postea manus imponerentur, Tertul. cum B. Hieronymo ostendit. Ille quidem lib. de baptismo sic ait: *Superest ad concludendam materiolam de observatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc presbyteri & diaconi: non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem: quo salvo salva pax est.* Et ita baptismi munere fungi apud Dionys: de Cælesti hierarch: non alius narratur, præter τ̃ ἱεράρχην: qua appellatione secundum Tertulliani interpretationem, Episcopus exaudiendus est. Quod & Theodoritus l. 2. hist.

hist. Eccles. c. 27. comprobat: quo loci pretiosæ cujusdam stolæ mentionem facit, quam Constantius, Hierosolymitanam Ecclesiam honorans, ejus Episcopo dono dederat, ut ea indutus baptismatis munia obiret. B. verò Hieronymi adversus Luciferianos verba hæc sunt: *Non quidem abnuo banc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos qui longè in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem Spiritus sancti manum impositurus excurrat.* Isidor. l. 2. de ecclesiast. offic. c. ult. *Spiritum autem sanctum accipere possumus, darè autem non possumus, sed ut detur, Deum invocamus.* Hoc autem quod post baptisma fiat, quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit, subjiciam. Dicit enim non ab alio, quam ab Episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, ut vel consignent, vel ut pare-

paracletum Spiritum sanctum tradant, non solùm ecclesiastica consuetudo demonstrat, verùm & illa lectio Apostolorum, quæ asserit Petrum & Joannem esse directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Itaque Wormaciensis concilii capite 8, ita constitutum memoratur: *Similiter presbyteris non liceat per impositionem manus paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare.* Hæc enim omnia illicita esse presbyteris cognoscuntur, quia pontificalem apicem non habent. Enimverò in baptismo dando certis ac conceptis verbis Episcopos usus fuisse, ex eo intelligimus, quod Ambrosius in commentario Epistol. ad Corinth. cap. 1. ait: *Non omnem qui baptizat idoneum esse & evangelizare: propterea quod verba solemnia sunt, quæ dicuntur in baptismate.* Idemque in unctione facienda hæc effatum sacerdotem lib. 2. De sacramentis;

cis, cap. ult. dicit. *Deus pater omnipotens qui te regeneravit ex aqua & Spiritu sancto concessitque tibi peccata tua, ipse te ungat ad vitam æternam.* Atque hæc sunt baptismi solennia, quæ quidem veterum scripta non incuriosè legendo observare potui, ferè omnia: quorum bonam partem Cyprianus in libro de baptismo Christi, hujusmodi verborum compendio complexus est. Verborum solemnitas, & sacri invocatio nominis & signa institutionibus Apostolicis sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant Sacramentum: Rem verò ipsam Spiritus sanctus format & efficit & consecrationibus invisibilibus invisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ unctionis divinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat & perficit. Eaque sunt τὰ νόμιμα, quæ Eusebius in Constantini baptismo ab Episcopis peracta, libro ipsius vitæ quarto scribit.

Re-

Recens autem baptizati, à Græcis νεόφυτοι & νεοφώτιστοι vocantur. B. Augustinus Neophytum recentem dixit lib. 2. Confession. cap. 3. cum de utroque parente agens, ita scribit: *Nam ille adhuc Catechumenus, & hac recens erat. Ex ea verò die, qua baptizati erant, lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstinebant*, ut Tertullian. in lib. de Corona milit. auctor est. Et ideo B. Augustin. Sermone in die dominica Palmarum 3. baptizatis non modica post baptismum tempore voluptatibus abstinendum monet.

Aiunt deinde Imperatores, OMNI THEATRORUM ATQUE CIRCENSIUM VOLUPTATE PER UNIVERSAS URBES EARUNDEM POPULIS DENEGATA, TOTÆ CHRISTIANORUM AC FIDELIUM MENTES DEI CULTIBUS OCCUPENTUR.] Vetant ergo Imperatores festis, de quibus suprà egimus, diebus theatrales ac Circenses ludos edi.

Ejus-

Ejuſmodi namque ludorum celebrationem ab eorum dierum religione alienam meritò exiſtimarunt. Scenica certè ſpectacula, ut irritamenta vitiorum & ad corrumpendos animos potentiſſimè valentia, cautè ac ſtudiosè fugienda divinæ legis interpretes ſemper admonuêre: longéque ab his primos Chriſtianos animo & voluntate abhorruiſſe, Tertullianus cap. 38. Apologetici indicat: *Æque*, inquiens, *ſpectaculis veſtris in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum: quas ſcimus de ſuperſtitione conceptas cum ipſis rebus, de quibus exiguntur, prœterimus. Nihil eſt nobis dictu, viſu, auditu, cum inſania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum xyſti vanitate.* Fœditatem quoque eorum, quæ in theatris ad ſcena de Gentilium diis repræſentabantur ridet cap. 15. ejuſdem libri. Omniaque adeò ſpectacula proprio libro, quem de ſpectaculis inſcripſit, acerrimè exagitat Cyprianus quoque, epiſt. 2. lib.

2. lib. 2. *Converte*, ait, *hinc vultus ad diversi spectaculi non minus pœnitenda contagia. In theatris quoque conspicies, quod tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est Tragicus prisca facinora carmine recensere, de parricidiis & incestu horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne seculis transeuntibus exolescat quod aliquando commissum est. Admonetur omnis ætas auditu fieri posse, quod aliquando factum est. Nunquam ævi senio delicta moriuntur, nunquam crimen temporibus obruitur, nunquam scelus oblivione sepelitur. Exempla fiunt quæ jam esse facinora desiiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinum magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire. Adulterium discitur cum videtur, & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo revertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, histrionicis gesti-*

 bus

bus inquinari? videre contra fœdus, jusque nascendi patientiam incestæ turpitudinis elaboratam? *Evirantur* (sic enim lego) *mares, omnis honor & vigor sexus enervati corporis dedecore emollitur, plusque illic placet quisquis virum in feminam magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, & eo peritior, quo turpior judicatur. Spectatur sic prob nephas, & libenter.* Arnobius etiam l. 4. adversus gentes, ipsismet paganis velut pudendum objicit, quod theatra non dissolverent, in quibus infamiæ numinum propudiosis cottidiè publicarentur in fabulis. Effundit & eloquentiæ suæ flumen in theatris insectandis Lactant. l. 6. Divin. inst. c. 20. *In scenis*, ait, *quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & Comicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur & amoribus meretricum; & quò magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eò magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati:*
Item

Item Tragicæ historiæ subjiciunt oculis parricidia, & incesta regum malorum, & cothurnata scelera demonstrant. Histrionum quoque *impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent, & instigant? quorum enervata corpora, & in muliebrem incessum habitúmque mollita impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes aut virgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat: probantque illa dum rident, & adhærentibus vitiis, corruptores ad cubicula revertuntur: nec pueri modo, quos prœmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare jam non decet, in talem vitiorum semitam dilabuntur.* Et mox: *Vitanda ergo spectacula omnia non*

ſolùm ne quid vitiorum pectoribus inſideat, quæ ſedata & pacifica eſſe debent, ſed ne cujus nos voluptatis conſuetudo deliniat, & à Deo, atque à bonis operibus avertat. Nam ludorum celebrationes, deorum feſta ſunt. Siquidem ob natales eorum, vel templorum novorum dedicationes ſunt conſtituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera Saturno attributa ſunt, ludi autem ſcenici Libero, Circenſes Neptuno. Paulatim verò & cæteris diis idem honos tribui cœpit, ſinguliſque ludi numinibus eorum conſecrati ſunt, ſicut Siſinnius Capito in libris ſpectaculorum docet. Si quis igitur ſpectaculis intereſt, ad quæ religionis gratia convenitur, diſceſſit à Dei cultu, & ad Deos ſe contulit, quorum natales & feſta celebravit. Idem Lactantius c. 6. Epitomes: *Quid ſcena, num ſanctior? in qua Comœdia de ſtupris & amoribus: Tragœdia de inceſtis & parricidis fabulatur. Hiſtrionici etiam impudici geſtus, quibus infames feminas imitantur, libidines, quas ſaltando exprimunt, docent: an non mi-*

minus corruptela disciplinarum est? in quo fiunt per imaginem, quæ non sunt, ut fiant sine pudore quæ vera sunt. Spectant hæc adolescentes: quorum lubrica ætas, quæ frenari, aut regi debet, ad vitia & peccata his imaginibus eruditur. Et mox: *Fugienda igitur omnia spectacula ut tranquillum mentis statum tenere possimus, renuntiandum noxiis voluptatibus; ne deliniti suavitate, pestifera in mortis laqueos incidamus.* Et B. Augustinus lib. 2. de Symbolo, cap. 2. *Alius fortaßis theatri amator admonendus sit, quid fugiat, & quo delectetur, ac si voluntatem spectandi non perdat, sed mutet; in theatris labes morum discere turpia, audire inhonesta, videre perniciosa. Sed ut adjuvante Domino ea ex cordibus nostris fortiter repellamus, singula singulis comparemus. Illic intuentur spectatores propositum nescio quem confictum Deum Iovem, & adulterantem & tonantem.* Et paulò post: *Chorus illic ac cantio Pantomimi elicit auditum, sed expugnat sanctum aspectum.* Idem tragicorum spe-

ctaculorum vanitatem ridet l. 3. confessionc. 2. Sed non est quisquam qui acrius acerbiúsque theatra insectetur, quàm B. Chrysostomus, cujus vix ulla homilia hujusmodi spectaculorum reprehensione vacat. Nam & homilia 29. in c. 6. Matthæi, *Scenices ludos civitatis pestem vocat*, & homilia 69. in c. 21. ejusdem Matthæi, *Theatralem chorum malarum omnium fontem, scaturiginem ac fomitem*, & homilia 8. de pœnitentia, homiliáque 62. ad populum Antiochenum, *Theatra pestilentiæ cathedram incontinentiæ gymnasium, luxuriæ officinam, impudicitiæ orchestram, Babylonicam fornacem* vocat. Idem à Theatris abstinendum districtè præcipit, spectatoresque Scenicorum ludorum graviter objurgat & increpat: sed & theatrorum ingressum Christianis interdicit, Homilia in psalmum quinquagesimum, & homilia in Psal. 118. & homilia 1. in verba Esaiæ, Vidi Dominum, & homilia secunda & 6. in caput 2. Matthæi & homilia 3 1.

in

in caput 4. Johannis & homilia quadragesima secunda in c. 19. Actor. Apostol. & hom. 13. ad populum Antiochenum, & in oratione de ecclesia Dei. Epiphanius quoque ad fin. librorum, quos contra hæreses scripsit, Ecclesiam catholicam spectacula, ut equestria certamina vituperare ac damnare scribit. Et B. Augustinus Theatra, caveas turpitudinum & publicas professiones flagitiorum vocat l. 1. de consensu Euangelistar. c. 33. Nec verò Christianorum duntaxat ista fuit de spectaculorum corruptela opinio. Prisci namque Massilienses, quorum disciplinam atque gravitatem, non solùm Græciæ, sed & cunctis gentibus anteponere, Cicero in oratione pro Flacco non dubitat, antequam fando ad eorum aures nomen Christi pervenisset, Mimis, quorum argumenta majore ex parte stuprorum continebant actus, nullum in scenam aditum dabant, ne (quemadmodum eleganter Valer. Maxim. l. 2. cap. 1. scribit) talia

ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumeret. *Vitiis enim noſtris,* ut præclarè Quintilianus declamatio. 1. ait, *in animum per oculos via eſt*, &, ut Chryſoſtom. homilia 1. in Pſal. quinquageſimum loquitur, *Oculi noſtri tanquam feneſtræ ſunt animæ.* Promptiſſimè ergo celerriméque animos irritant & accendunt quæ oculis objiciuntur: Ac vel ſolo tabularum pictarum aſpectu ad talia admittenda perpetrandáque hominum mentes inflammari certum eſt, qualia ſunt quæ ſpectantur. Hinc enim ſe libidine incenſum, audacioremque ad eam explendam factum, apud Terentium Eunuch. Chærea ſic narrat:

Virgo, ait, *in conclavi ſedet*
Suſpectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat
Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi

Deum

Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum, per impluvium: fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui templa cæli summa concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? Ego illud verò ita feci ac lubens.

Quod exemplum etiam à B. Augustino in eandem sententiam adducitur lib. 1. Confession. c. 11. Meritò ergo secularibus spectaculis Christiani interdicti sunt Synodi Carthaginensis 1. cap 15. & aliis plurimis conciliis, quorum aliquot in Nomocanonum libro capita citantur. Nec verò Circensibus minus, quam Scenicis spectaculis veteres Theologos infestos fuisse comperio. Lactantius namque l. 6. divinar. institution. cap. 20. ita in Circi insaniam invehitur: *Circensium quoque ludorum ratio, quid aliud habet, nisi vanitatem, novitatem, insaniam? Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur: ut*

jam plus spectaculi exhibeant, qui spectandi gratia veniunt, cùm clamore efferri & exilire cœperint. Idem rursus Epitomes c. 6. *Circus non innocentior æstimatur: sed major hic furor est. Siquidem mentes spectantium feruntur insania, ut non modò in convitia, sed etiam in rixas, necnon & in prælia & contentiones sæpe consurgant.* B. Augustinus l. 2. de Symbolo, cap. 2. *Amator es quispiam Circi? Quid delectat in Circo? Aurigas videre certantes, populos insana furia anhelantes, quemlibet celerem præcedentem, adversarii sui equum frangentem. Ista est omnis delectatio, clamare, quia vicit, quem diabolus vicit, exultare & insultare quòd adversa pars perdiderit equum, cum is qui tali spectaculo delectatur, jam perdiderit animum.* Et mox: *Sed si te pompa illa & figura, equorum compositio, curruum ornatus, & aurigæ superstantis equos regentis, vincere cupientis: si te hæc, ut dixi, pompa delectat, nec hanc tibi denegarit, qui pompis diaboli renuntiare*

præcipit: habemus & nos spiritalem nostrum aurigam, sanctum, prophetam Heliam. Idem etiam libro 6. Confessionum, c. 7. Circensium subsannat insaniam. Accedat Isidorus l. 18. Etymologiar. cap. 27. *Ludi*, ait, *Circenses sacrorum causa deorum, ac gentilium celebrationibus instituti sunt. Unde & qui eos spectant, dæmonum cultibus inservire videntur. Nam res Equestris antea simplex, & utique communis, usus hujus reatus non erat. Sed cum ad ludos coactus est naturalis usus, ad dæmoniorum cultum translatus est. Itaque Castori & Polluci deputantur hæ species, quibus equos à Mercurio distributos historiæ docent. Sed & Neptuni Equestris ludus est, quem Græci Ἵππιον vocant. Sed & Marti & Iovi in ludis equi sunt consecrati, & ipsi quadrigis præsunt.* De Circensium autem ludorum pompa totóque apparatu, alius, spero, dabitur aliquando commodior dicendi locus. Jam verò gladiatorios ludos (ut omnia gentilium spectacula comprehendam) sum-

ma verborum atrocitate. Cyprianus prosequitur, lib. 2. Epistol. 2. *Paratur*, inquit; *gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibis fortioribus corpus, & aruina aßidui nidoris membrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in pœnam, carius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem: & ut quis poßit occidere, peritia est, usus est, ars est. Scelus non tantùm geritur, sed docetur. Quid potest inhumanius, quid acerbius dici? Disciplina est, ut perimere quis poßit, & gloria est quod peremit.* Lactantius lib. 6. divinar. institution. c. 20. *Nam qui hominem quamvis obmerita damnatum in conspectu suo jugulari pro voluptate computat, conscientiam suam polluit: tam scilicet, quàm si homicidii quod fit occultè, spectator & particeps fiat. Hos tamen ludos vocant, in quibus humanus sanguis effunditur. Adeo longè ab hominibus secessit humanitas, ut cum animas hominum interficiunt, ludere se opinentur; nocentiores iis*

omnis

omnibus, quorum sanguinem voluptati habet. Quaero nunc, an possint pii & justi homines esse, qui constitutos sub ictu mortis, ac misericordiam deprecantes, non tantùm patiuntur occidi, sed efflagitant, nec vulneribus satiati, nec cruore contenti. Quin etiam percussos jacentésque repeti jubent, & cadavera ictibus dissipari, ne quis illos simulata morte deludat. Irascuntur etiam pugnantibus, nisi celeriter è duobus alter occisus est, & tanquam humanum sanguinem sitiant, oderunt moras: Alios illis compares dari poscunt recentiores, ut quam-primum oculos suos satiant. Hac consuetudine imbuti humanitatem perdiderunt. Itaque non parcunt etiam innocentibus, sed exercent in omnes, quod in malorum trucidatione didicerunt. Hujus igitur publici homicidii socios & participes esse non convenit eos qui justitiæ viam tenere nituntur. Idem divinarum instit. Epitomes, cap. 6. *Quid tam horribile, tam tetrum, quam hominis trucidatio? Ideo severissimis legi-*

bus vita nostra mulctatur: ideo bella execrabilia sunt, inventa tamen consuetudo quatenus homicidium sine bello ac sine legibus faciant. & hoc ut scelus vindicent. Quod si interesse homicidio sceleris conscientia est, & eodem facinore spectator obstrictus est quo & admissor; ergo & his gladiatorum sceleribus non minus cruore perfunditur qui spectat, quam ille qui facit: nec potest esse immunis à sanguine qui voluit effundi: aut videri non interfecisse qui interfectori & favet, & præmium postulavit. Itaque munerum editiones, gladiatoriáque spectacula Constantinus postquam ad fidem nostram conversus est, sustulit: quemadmodum Eusebius lib. 4. de ipsius vita scribit: Ἔνθεν ait εἰκότως ἐπὶ πᾶσι τοῖς νόμοις καὶ διατάξεσι τοῖς πᾶσι διεκελεύετο μὴ θύειν εἰδώλοις, μὴ μονομάχων μιαιφονίαις μολύνειν τὰς πόλεις. i. *Unde reciprocis legibus & constitutionibus omnibus inhibuit idolis sacrificare, & gladiatorum inter se commissionibus polluere atque inquinare civitates.* Sozomen. lib. 1. hist. Ecclesiast. c. 8. περὶ δὲ Γερμανοὺς

γεν-

τέτα πρῶτον ἡ τῶν μονομάχων ἐλείφθη θέα. ubi vulgo malè legitur μοναχῶν, ut & ἐν κεφαλαίοις quarti lib. Eusebii de vita Constantini, μοναχῶν, pro μονομαχιῶν. Hac de re extat in *l. un. de gladiatoribus, lib. 11. Cod.* Constantini ad Maximum Præfectum Prætorio, constitutio, proposita Kal. octob. Paulino & Juliano Coss. in hæc verba: *Cruenta spectacula in otio civili & domestica quiete non placent. Quapropter omninò gladiatores esse prohibemus.* Cujus constitutionis reliqua quæ in Justiniani Codice desunt, ex Theodosiano suppleri possunt. Quamquam autem simul cum sacrificiis gladiatoria spectacula interdicta fuisse Eusebius innuere videatur, tamen prius ea, quàm cruenta spectacula prohibita fuisse sciendum est. Nam constitutio ad Valerium Maximum præfectum urbis (sic enim *l. 1. de paganis in Codice Theod.* restituenda est) Crispo 2. & Constantino 2. Coss. data jam ante prohibita fuisse sacrificia domestica demonstrat. At quadriennio

de-

demum (ut ex ferie Coff. liquet) poft eam conftitutionem data illa eft, qua gladiatorii ludi tolluntur. Poft Conftantini tamen obitum in ufum revocata gladiatoria fpectacula fuiffe, indicio eft Conftantii A. & Juliani Cęfar. ad Orfitum urbis præfectum, relata in *l. 2. de gladiatoribus, C. Theodofii conftitutio*: qua Munerarios prohibent, auctoratos militiæ vel palatina præditos dignitate in ludum producere, multa propofita iis qui contra tentaverint. Ex quo colligitur ad gladiatorum ludum alias perfonas impunè licitóque jure vocatas fuiffe. Quod & aliud Conftantii refcriptum ad Catullinum prefectum urbis, relatum in *l. Quanquam, de paganis in Codice Theodof.* indicat. Habemus verò certum & indubitatum teftimonium ex B. Auguftini lib. 6. Confeffionum, cap. 8. quo fua ætate gladiatorios ludos exhibitos Romæ docet. Sic enim de Alypio agens, qui Romam juris difcendi caufa venerat, fcribit: *Et ibi gladiatorii fpectaculi inhi-*

ctu incredibiliter abreptus est. Cum enim aversaretur & detestaretur talia, quidam ejus amici & condiscipuli, cum forte de prandio redeuntibus obvius esset, recusantem vehementer & resistentem, familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funestorum ludorum diebus hac dicentem: Si corpus meum in illum locum trahitis & ibi constituitis, nunquid & animum & oculos meos in illa spectacula potestis intendere? Adero itaque absens & sic, & vos, & illa superabo. Quibus auditis, illi nihilo secius eum adduxerunt secum, id ipsum explorare cupientes, utrum posset efficere. Quo ubi ventum est & sedibus, quibus potuerunt locati sunt, fervebant omnia immanissimis voluptatibus. Ille clausis foribus oculorum interdixit animo ne in tanta mala procederet, atque utinam & aures obturasset. Nam quodam pugnæ casu, cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus & quasi paratus quicquid illud esset, etiam visum contemnere & vincere, ape-

aperuit oculos. Et percussus est graviore vulnere in anima, quàm ille in corpore, quem cernere concupivit: ceciditque miserabilius, quàm ille, quo cadente, factus est clamor. Denique Prudentius ad ea abroganda & ex omni memoria evellenda spectacula ita Honorium cohortatur, l. 2, contra Symmachum, ad fin.

Arripe dilatam tua dux in tempora famam,
Quodque patri superest, laudis successor habeto.
Ille urbem vetuit taurorum sanguine tingi:
Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.
Nullus in urbe cadat, cujus sit pœna voluptas:
Nec sua virginitas oblectet cædibus ora.
Jam solis contenta feris infamis harena.
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit devota Deo, sit tanto principe digna,
Et virtute potens, & criminis inscia Roma.
Quemque ducem belli sequitur, pietate sequatur.

Atque adeo alia tandem ratione motus Honorius ludum gladiatorium sustulit, quemadmodum à Theodorito lib. 5. histor. Ecclesiast. c. 26. proditum

ditum est. Cujus verba Cassiodorus lib. 10. Tripart. histor. ca 2. ita Latine reddidit: *Honorius itaque suscipiens Occidentis imperium, ludum gladiatorium, qui dudum Romæ celebrabatur hujusmodi causa removit. Quidam Tilemachus conversatione monastica, pro hac causa ab oriente venit ad Romam. Dumque nephandum illud spectaculum ageretur, & ipse intravit in stadium & descendens nitebatur pugnantes adversum se gladiis separare. Cumque spectatores adversum eum sævirent: & in effusione sanguinis grassarentur, provisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis imperator, illum quidem inter victores martyres numeravit: nephandum verò spectaculum penitus abscidit.* Sola verò cruenta spectacula Christiani principes legibus suis prohibuere: at ludicras artes, reclamarent licèt Antistites, in civitatibus exerceri atque agitari, ne ex nimia earum restrictione tristitia generaretur, Impp. Arcadius & Honorius permisere: Majumæ dumtaxat

(cu-

(cujus vocis interpretatio ex Suida petenda est) fœdo atque obsceno spectaculo interdicto, ut ex *l. ult. de Maiuma, in Cod. Theod.* apparet. Quia constitutione revocata est Maiumæ celebrandæ licentia, quam aliquot antè annos iidem principes provincialibus indulserant. Atque ita ea constitutio, illam eorumdem Imperatorum constitutionem abrogat, quæ sola à Triboniano in Justinianeo Cod. relata est. Id quòd utriusque legis inscriptio planum facit. Nam quæ in Justiniani Codice extat, ea quidem data est Arcadio 4. & Honorio 3. A A. Coss. ac proinde anno Christi tricesimo nonagesimo sexto, secundum Mariani supputationem. Altera verò qua Maiuma interdicitur tribus post annis, nimirum Theodoro Viro Clarissimo Consule, data est: Theodorus autem is cum Eutropio Eunucho eodemque Arcadii cubiculario Consulatum unà gessit. Verùm Eutropio capitali pœna affecto, ac memoria ejus

dam-

damnata, nomineque ex Consulum fastis expuncto, nec quoquam in ejus locum suffecto, solius collegæ nomen remansit. Testis est Socrates l. 6. Hist. Ecclesiast. c. 5. cujus verba ipsa errati cujusdam emendandi causa, simul & quòd scitu dignam historiam continent, adscribam. Sic autem habent: Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, καὶ τὴν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀξίαν πρῶτος εὐνούχων παρὰ βασιλέως λαβών. ubi pro ὑπ' αὐτοῦ, ὑπάτου proculdubio legendum est. Significat enim primum ex Eunuchis Consulem Eutropium factum. Quod Sozomenus ita dilucidè scribit, lib. 8. histor. Ecclesiast. cap. 7. οὗτος, ait, (de Eutropio autem verba facit) μείζων ἂν τῆς βασιλείας εὐνούχων, μόνος καὶ πρῶτος ὧν ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν ὑπάτου, καὶ πατρὸς βασιλέως ἀξίας ἐτιμήθη. Id est, *Eunuchorum Imperatoris major, primus & solus ex his, quos unquam vidimus aut audivimus, Consulari & patricia dignitate ornatus est.* Similiter Marcellinus Comes,

mes, in Chronico: *Hic Eutropius*, ait, *omnium spadonum primus atque ultimus Consul fuit*. de quo Claudianus poëta ait:

Omnia cesserunt Eunucho consule monstra.

Eum autem sacri palatii cubicularium fuisse, idem Marcellinus alio loco scribit: Sequitur apud Socratem: Ἀμύνασθαί τινας προσχωρήσαντας τῇ ἐκκλησίᾳ βουλόμενος, σπουδὴν πεποίηται νόμον τεθῆναι τὸν ἀπαγορεύοντα προσιέναι, κελεύοντα μηδένα προσφεύγειν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ τοὺς ἤδη προσφυγόντας ἐξέλκεσθαι. δίκη δὲ αὐτὸν ἐπηκολούθησε. προὔκειτο γὰρ ὁ νόμος, καὶ μετ' οὐ πολὺ προσκρούσας τῷ βασιλεῖ ὁ Εὐτρόπιος, ἐν τοῖς προσφυξίμοις· ὁ οὖν ἐπίσκοπος τοῦ Εὐτροπίου ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου καὶ ἐκπεπληγότος ὑπὸ τοῦ φόβου, καθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄμβωνος, ὅθεν εἰώθει καὶ πρότερον ὁμιλεῖν, χάριν τοῦ ἐξακούεσθαι, λόγον ἐλεγκτικὸν ἐξέτεινε κατ' αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ πλέον ἔδοξε προσκρούειν τισίν, ὅτι τὸν ἀτυχοῦντα οὐ μόνον οὐκ ἠλέει, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἤλεγχεν. Εὐτροπίου μὲν οὖν τὴν ὕπατον ἀξίαν ἐγχειρίζοντος, διά τινα πλημμελήματα ὁ βασιλεὺς τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσεν· ἐκ δὲ τῶν καταλόγων τῶν ὑπάτων περιῃρέθη τὸ ὄνομα, καὶ μόνον τὸ συνυπατεύσαντος Θεοδώρου ἐγέγραπτο. Quæ verba Cassiodor. l. 10. hist. trip.

c. 4. ita in Latinum convertit: *Eutropius. n. Eunuchus præpositus cubiculi* (hoc. n. vocabulum addendum esse patet) *Imperatoris, & habens Cos. dignitatem, volens in quibusdam refugientibus ad ecclesiam vindicare, studuit ab Imperatoribus legem poni, jubentem ut nullus ad ecclesiam confugeret: Imo qui dudum refugerent, traherentur. Sed Dei secutum est repente judicium. Erat ergo præposita lex: Post paucos verò dies cùm ille Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam: Episcopus verò Eutropio sub altare jacente, nimioque repercusso timore residens super ambonem, ubi solebat prius facere consultè sermonem, homiliam increpatoriam fecit adversus eum. Unde magis plurimos offendebat, eò quòd homine in infelicitate posito, non solùm miseratus non est, sed etiam nec objurgare desisteret. Igitur Eutropii tunc Consulatus dignitatem habentis propter quædam vitia caput Imperator jussit auferri, & ex ordine* Con-

Consulum ejus nomen penitus abrogari. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomen adscriptum est. Quam eandem historiam Sozomenus lib. 8. histor. Ecclesiastic. c. 7. refert: additque legem illam auctore Eutropio latam, abrogatam, & ex tabulis, actísque publicis deletam, & obliteratam fuisse: ut proinde frustra sit eam quis in Theodosii vel Justiniani Codice requisiturus: Eadem de Eutropio narrantur à Suida in verbo Εὐτρόπιος. Marianus quoque Scotus in Chronic. *Anno*, ait, *Christi tricesimo nonagesimo nono, & imperii Arcadii 4. Manlius Theodorus*, (sic enim lego, inducta particula, &, qua duo hæc nomina velut diversa malè disjunguntur) *cum hoc consulatum inierat Eutropius Eunuchus qui mox & honore & vita dejectus est.* Sed ut ad ludos revertar, eorum festivitati interesse & eorum editione favorem populi demereri, Honorius & Theodosius magistratibus concessere, ut ex *l. ult. de*
expen-

expensis ludor. in Cod. Theodos. patet. Ad gymnici quoque agonis spectacula populum cohortari se profitentur Imperatores Valens, Gratianus, & Valentinianus in l. non invidemus, de scenicis, in eod. Cod. aurigarumque adeo, agitatorúmque factionibus multos tumultus esse Constantinopoli concitatos, ex historiis notum est. Verùm hanc scenicorum & Circensium spectaculorum libertatem, imo exceptione, quæ nostra constitutione continetur. Imperatores temperandam censuerunt, dies festos de quibus egimus, ejusmodi spectaculis impendi vetantes. Data est autem hæc constitutio Theodos. 11. & Valentiniano Cæs. Coss. Id est, anno Christi quadringentesimo vicesimo sexto, secundum Marian. Scoti supputationem. At jam ante Gratianus, Valentinianus, & Theodosius senior, die Dominico spectacula edi prohibuerant. Ad finem namque eorum constitutionis, quæ in l. 2. de

spectaculis in Cod. Theodosii refertur, hæc verba subdita sunt: *Illud etiam præmonemus, ne quis in legem nostram, quàm dudum tulimus, committat. Nullum Solis die spectaculum præbeat, nec divinam venerationem confecta solemnitate confundat.* Quæ constitutio data est Honorio N. P. & Evodio V. C. Coss. quorum consulatus anno Christi 384. secundum Mariani chronologiam gestus est. Notæ autem hæ *N. P. nobili puero* significant. Ex quarum vitiosa interpretatione fœdum apud Prospe-rum mendum commissum animadverti, quòd utrum librariis, an ipsi auctori adscribi debeat, addubito. Nam illic duabus vocibus in unam ineptè conflatis, *Nepote*, pro, *Nobili puero*, scriptum est. Idcirco autem, *Nobilis pueri* epithetōn Honorio additum est, quod tum vix dum trimus esset, annumque, ad summum, tertium ageret. Utique enim *Richomere* (non ut perperam

apud

apud Prosperum *Nicomede*) & Clearcho Coss editus fuit, quemadmodum cum Marcellino Comite, Cassiodorus in catalogo Coss & Marianus Scot. in lib. 2. Chronicor. consentiunt: Qui consulatus juxta ejusdem Scoti supputationem, incidit in annum Christi 384. Eodémque modo hæ notæ interpretandæ sunt in subscriptione *l. Nemo martyres, C. de sacro sanct. Eccles. l. un. C. de his quì ad statuas confug. l. un. C. si de momentan. possessio. fuer. appellat. l. Solis die, de exactionibus in C. Th.* quæ omnes hoc quoque Honorii & Evodii Consulatu datæ sunt. Igitur ut constitutiones supradictæ ad veram temporum rationem revocentur, constitutio illa, quæ & aliam dudum antè de ea re latam memorat, quadraginta, & quod excurrit, annis antè hanc quàm interpretamur, data est. Qua constitutione insuper magistratibus interdictum est, Theatralibus ludis, aut

Circensium certaminibus, aut ferarum cursibus vacare, nisi illis tantum diebus quibus in lucem editi Principes, vel imperii erant sceptra sortiti: & hoc amplius antè meridiem duntaxat ad solemnitatem illam conveniri: post epulas verò ad spectaculum redire vetitum fuit. Postea simili modo Zeno, die Dominico ita laxari otia concessit, ut tamen non pateretur privatis quemquam voluptatibus detineri. Itaque licentiam aliquam sibi eo die vindicare scenam Theatralem, aut Circensę certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula, pœna statuta in eos qui præceptum hoc transgrederentur, constituit, ut ex *l. ult. Cod. de feriis*, plenius cognoscetur. Sed & cap. 66. Synodi in Trullo habitæ Circense vel aliquod aliud spectaculum publicum Paschali hebdomada edi nominatim prohibitum fuit. Reliqua constitutionis nostræ verba, quia per se clara sunt, nec interpretatione nostra planiora fieri possunt.

omit-

omittam: Aliam verò ei ad finem, propter argumenti conjunctionem constitutionem adjungam. *Ad l. omnes C. de feriis*:

IMPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. A. A. A. ALBINO P. V.

Omnes dies jubemus esse juridicos, illos tantum manere feriarum dies fas erit quos geminis mensibus ad requiem laboris indulgentior annus excepit: æstivos quidem dies fervoribus mitigandis, per autumnos fructibus decerpendis. Kalendarum quoque Januarium consuetos dies otio mancipamus. His adjicimus natalitios dies urbium maximarum, Romæ atque Constantinopolis. In quibus debent jura differri, quia & ab his ipsis nata sunt. Sacros quoque Paschæ dies qui septeno numero, vel præcedunt, vel sequuntur: dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum Christi; & quo tempore commemoratio apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ à cunctis jure celebratur; in quibus etiam prædictis

ſanctiſſimis diebus neque ſpectaculo-rum copiam reſeramus, in eadem obſervatione numeramus. Et dies Solis, quos dominicos rite dixere majores, qui repetito in ſeſe calculo revolvuntur, in quibus parem neceſſe eſt habere reverentiam; ut nec apud ipſos arbitros, vel à Judicibus flagitatos vel ſponte electos, ulla ſit cognitio jurgiorum. Noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia vel ortus imperii protulerunt. In quindecim autem Paſchalibus diebus compulſio annonariæ functionis & omnium publicorum privatorúmque debitorum differatur exactio. Dat. 2. Id. Auguſt. Romæ Timaſio & Promoto Coſſ.
Ut ſemel definiret Tribonianus, quinam eſſent feriati; & à ſtrepitu forenſi, judiciariiſque cognitionibus vacui dies, tres Impp. conſtitutiones in unam contulit. Eſt enim caput hoc ex tribus, quæ in Cod. Theod. diſtinctim ſeorſimque referuntur, compoſitum, atque coagmentatum, ut ex *l.* 2.
de.

de feriis, & *l. Solis*, *de exactionibus*, & *l. ult. de spectac.* conjunctione liquet. Generaliter autem, omnes esse tales & sessionum dies pronuntiant Impp. præter eos quos specialiter excipiunt. Quorum paucitatem, nec abs re mirabitur, qui vel cum nostris, vel paganorum feriis eos contulerit: Nam in Romana Republica, antequam falsorum deorum cultus religio nostra evertisset, innumerabiles prope fuisse ferias privatas & publicas, veterum auctorum scripta testantur: de quibus alius erit dicendi locus. Nunc quosnam, Christiani principes, qui unà cum paganorum sacrificiis eorum plerasque ferias aboleverunt, feriis adscribi dies voluerint, discutiamus. Ac primum aiunt;

ILLOS TANTUM FERIARUM MANERE DIES FAS ERIT, QUOS GEMINIS MENSIBUS AD REQUIEM LABORIS INDULGENTIOR

AMNUS EXCEPIT, ÆSTIVOS QUIDEM DIES FERVORIBUS MITIGANDIS, PER AUTUMNOS FRUCTIBUS DECERPENDIS]

Quorum verborum involucris, feriæ messium vindemiarumque causa indulgeri solitæ significantur: quarum originem Ulpianus ab Oratione divi Marci repetere videtur. Sic enim in *l. 1. ff. de feriis*, scribit: *Ne quis messium vindemiarumque tempore adversarium cogat ad judicium venire, Oratione divi Marci exprimitur: quia occupati circa rem rusticam, in forum compellendi non sunt.* Sed vel ante divi Marci tempora eas ferias observatas & usu receptas fuisse, Statius Papinius, quem constat Domitiani temporibus floruisse, ostendit lib 4. Sylvar. in carmine ad Marcellum, quo cujusmodi ferias ita scitè describit:

Certe, jam Latiæ non miscent jurgia leges
Et pacem piger annus habet, messesque reversas

Di-

Dimisere forum: nec jam tibi turba reorum
Vestibulo, querulique rogant exire clientes:
Cessat centeni moderatrix judicis hasta.

Atque ad has messium ferias referendum est quod Plin. Epist. ad Arrianum lib. 8. Julio mense lites maxime interquiescere scribit. Idem quod Gellius lib. 9. cap. 15. per feriarum tempus æstivarum, Neapolin se concessisse narrat profectum: Vindemialium verò feriarum meminit B. Aug. lib. 9. confes. c. 2. De quibus etiam creditur mentio fieri apud eundem Gellium, lib. 16. c. 4. cum ait; *Deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, his additis exceptionibus nisi harunce qua causa erit, funus familiare, feria vindemiales* Sed ille locus corruptus est. Emendandum namque est, *feriave denicales* Quam ut ita loquar, sexagenariam vocem, ponte temere dejecit Ægidius Masserius, expunctaque ea vulgatiorem aliam constituit: Rectius Mosellanus veterem, & quidem probam

 le-

lectionem retinuit. *Denicales* namque appellatas *ferias*, quibus mortui hominis causa, familia purgabatur, Cicero lib. 2. De legibus & Sext. Pomp. lib. 4. & Columella lib. 2. de re rust. cap. ult. ostendunt. Curandum ergo cuique est, in antiquam ut possessionem, à qua pulsa est, vox ista posthac restituatur. Verum quot dies olim hæ feriæ occuparent, non satis liquet. Paulus quidem præsides provinciarum ex consuetudine cujuslibet loci, solitos messis vindemiarumque causa tempus statuere scribit, in *l. præsides, D. de feriis.* At Imp. Theodosius certis finibus, temporumque intervallis eas ferias circumscripsit. Nam à die octavo Cal. Julii usque in Calend. Aug. messis ferias à decimo vero Kalendarum Septembris usque in Idus Octobris vindemiales ferias concedi constituit, in *l. ut in die Dominico, C. de feriis.* Quanquam eam legem legitimam & genuinam esse præstare non ausim, ut quæ nec in

Cod.

Cod. Theod. nec in vetustis aliquot Justiniani Codicis libris extet. In geminos utique menses has ferias sese extendisse declarant Imperatores, non in hoc modo capite; sed in *l. publicas, C. eodem tit.* Ab hoc verò feriarum otio certæ causæ excipiuntur, de quibus etiam messis vindemiarumque tempore jus dici poterat: quæ ab Ulpiano in *l. 1. & 2. & l. Solet, D de feriis, & Impp. in d. l. publicas.* enumerantur.

KALENDARUM QUOQUE JANUARIARUM CONSUETOS DIES OTIO MANCIPAMUS.]

Dat ergo Kalendis Januariis à forensibus negotiis vacationem. Quam suis etiamnum temporibus eis indultam testatur Ovidius Fastorum lib. 1. de hoc die agens, his versibus:

Prospera lux oritur, linguisque animisque favete,

Nunc dicenda bono sunt bona verba die,
Lite vacent aures insanaque protinus absint
Jurgia: differ opus livida turba tuum.
Cernis odoratis ut luceat ignibus æther,
Et sonet accensis spica Cilissa foris?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præeunt fasces, nova purpura fulget:
Et nova conspicuum pondera sensit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Phalisca suis.
Iupiter arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum quod tueatur habet!
Salve festa dies meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.

Constat autem hoc die magistratum iniisse Consules, sicuti vel unus Suetonius, ut alios missos faciam, indicat in Augusto, c. 26. Ex quo Martialis jocus in eam quæ à marito prætore designato Calendis Januariis divertebat, quò sumptus qui in purpuram novi

ei magistratus impendendi erant, vitaret. Vota quoque eo die nuncupabantur. Itaque Ælium Verum è provincia reversum, cum Kalendis Januariis per somnum periisset, votorum causa ab Adriano lugeri vetitum, Spartianus in Adriano, & Ælio Vero refert. Eum quoque diem lætis precationibus faustum sibi invicem Romanos ominatos Plin. lib. 8. hist. Natur. c. 2. auctor est. Et strenas eo die ultrò citrò missitatas nemini est ignotum. Et ita Augusto absenti Calendis Januariis strenam jactam Tranquillus memorat in Augusto, c. 57. Alexandrum quoque Severum Ælius Lampridius Calendis Januariis lautius ac sumptuosius solito, ut & festis aliis præcipuis diebus, cænasse narrat. Sed nec pridie eas Calendas magistratus jus dicere vel sui potestatem facere consueverant, quemadmodum Ulpianus scribit in *l. pridie, D. de feriis*. Extat verò in sermonibus Ambrosianis aspera, & acerba eorum increpa-

tio, qui cum gentilibus Calendas Januarias celebrabant. Ac plane Synodi Turon. secundæ cap. 23. Kalendarum Januariarum cultus nominatim prohibitus fuit. Sequitur in constitutione:

HIS ADJICIMUS DIES NATALITIOS URBIUM MAXIMARUM, ROMÆ ATQUE CONSTANTINOPOLIS.)

Natalitios dies urbium accipe, quibus eæ conditæ sunt: quo genere loquendi Capitolinus in Pertinace utitur. Sanè, inquiens, nullum ex his quos Commodus rebus agendis imposuerat, mutavit, exspectans urbis natalem: quòd eum diem rerum principium volebat esse. Græci similiter γενεθλίους ἡμέρας dicunt. Sozomen. lib. 5. histor. Ecclesiast. c. 17. ἐπεὶ γὰρ κατ' ἔθος πάτριον βασιλέα δωρεῖσθαι στρατιώταις, γίνεται δὲ τοῦτο ὡς ἐπίπαν ἐν ταῖς Ῥωμαίων ἑορτασίμοις, καὶ βασιλείων καὶ βασιλίδων πόλεων ἐν γενεθλίοις ἡμέραις. Quæ sic Cassiodorus

ſiodorus hiſt. tripartit. lib. 6. cap. 30. convertit. *Cum veniſſet enim tempus quo imperialia milites ſolent dona accipere. Hoc enim agitur pleruмque die Kalendarum Januariarum, & natali principum & urbium regiarum.* Mamertinus in Panegyrico Maximini: *Tibi potiſſimum Imperator invicte laudes canimus, & gratias agimus, quem ſimilitudo ipſa ſtirpis tuæ, ac vis tacita naturæ ad honorandum natalem Romæ diem tam liberalem facit, ut urbem illam colas conditam, quaſi ipſe condideris.* Sic & natalem annum urbis Romæ dixit Oroſius l. 7. c. 13. Quis autem fuerit utriuſque Romæ veteris & novæ natalis dies, explicemus. Romam quidem certè Palilibus conditam fuiſſe non eſt ignotum. Varro l. 2. De re ruſtica, cap. 1, de Remo & Romulo agens. Nam ipſos quoque, ait fuiſſe paſtores obtinebit, quod Palilibus potiſſimum condidere urbem. Cicero l. 2. De divinatione. Lucius quidem Tarutius Romanus familiaris noſter, in

primis

primis Chaldaicis literis eruditus, urbis etiam nostræ natalem diem repetebat ab iis Palilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus: Romámque, cum esset in jugo Luna, natam esse dicebat, nec ejus fata canere dubitabat. O vim maximam erroris! Etiamne urbis natalis ad vim stellarum & lunæ pertinebat? Ovidius lib. 4. Fastorum:

Apta dies legitur, qua mœnia signat aratro:
Sacra Pales aderat: inde movetur opus.

Vellejus Paterculus in fragmentis hist. *Sexta Olympiade post duos & viginti annos quàm prima constituta fuerat, Romulus Martis filius ultus injurias avi, Romam urbem Palilibus à Palatio condidit.* Propertius lib. 4. Elegiar.

Urbi festus erat, dixere Palilia patres,
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

Eusebius quoque in Chronicis Palilibus urbem Romam conditam scribit. Quo autem die Roma sit condita, liquidius ita Plutarch. in Romulo exponit, [illegible]

ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων ὁμολογεῖται, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Quem locum sic interpres reddidit. Urbem igitur ad 11. Cal. Maii condi cœptam esse opinione omnium satis constat, eúmque diem festum Romani agunt, natalem patriæ nuncupantes. Ex quo apparet Romæ natalem diem fuisse 11. Kalend Maij. Quod & idem auctor in Numa tradit, his verbis: ἡμέρᾳ δὲ γεγόνει ὡς κατὰ δή τινα θείαν τύχην ἐν ᾗ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ Ῥωμύλον· αὕτη δέ ἐστι πρὸ δεκαμιᾶς καλανδῶν Μαΐων. ubi male interpres urbem Romam 14. Kalend. Maias conditam vertit. Natalem siquidem ejus diem fuisse 11. Calend. Maias Latini auctores testantur, Plinius l. 18. natur. hist. c. 26. Assyriæ autem 12. Calendas. Hoc est vulgo *Sydus Palilicium:* quoniam 11. Calend. Maij urbis Romæ natalis. Solinus Polyhistor. c. 2. *ibi*, ait, *Romulus mansitavit, qui auspicata murorum fundamenta jecit, duodeviginti natus annis, 11. Calend. Maias hora jam secunda ante tertiam.*

niam. Eutropius lib. 1. *Is cum inter pastores latrocinaretur decimo octavo anno nativitatis suæ, urbem exiguam in Palatino monte constituit 11. Calendas Maii, Olympiadis sextæ anno tertio.* Zonaras tomo 2. Annalium: ὁ δ᾽ ἀνισμὸς τῆς πόλεως πάντως ἤρξατο τελεῖσθαι περὶ ἑνδεκάτην καλανδῶν Μαΐων, ἣ δὲ ἐστὶν εἰκοστὴ Ἀπριλλίου· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλια τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Idest, *Urbis ædificatio 11. Kalendas Maii, hoc est, vicesimo Aprilis est absoluta: qui dies Romanis festus est & patriæ natalis appellatur.* Constantinopolis verò natalem V. Id. Maias fuisse, Zonaras nos docet tom. 3. Annalium, de Constantino agens: τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομεῖ Κωνσταντῖνος, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καλεῖ, καὶ ἀνατίθησιν αὐτὴν τῇ Παρθένῳ καὶ Θεομήτορι· τέλει δ᾽ ἀπαρτισθείσης τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τοῦ Μαΐου μηνὸς, τελεῖ ταύτης γενέθλια ἢ ἐγκαίνια, ἑορτὴν ἐπισημοτάτην ποιησάμενος· ἐνιαυσιαίως ταύτην προστάξας ἄγεσθαι. *Urbem studiose condit, à se Constantinopolim vocat, & matri Dei consecrat. Urbe ad 11. Maii absoluta, natalem ejus seu dedicationem celebrat* anno

anno ab orbe condito quinquies millesimo octogentesimo tricesimo octavo. Est autem Constantinopolis Pacatiano & Hilariano Coss. condita auctore Cassiodoro in Consulum catalogo. Ceterum plura de Constantinopolis constructione scire desideranti, legendi sunt Socrates lib. 1. hist. Eccl. cap. 16. & Sozomen. lib. 2. cap. 3. Indeque petenda est ejus interpretatio, quod Justinianus eam Deo propitio, melioribus quam veterem Romam auguriis conditam scribit in *l. 1. Cod. de vetere jure enucleando.* Nimirum quia non ut illa vulturum auspiciis, sed divino oraculo, ut & Zonar. notat, condita est. Nisi eò allusisse Justinianus existimandus est, quod idem Zonaras scribit Chalcedone opere inchoato aquilas devolasse, fabrorumque funiculos raptos freto superato juxta Byzantium dejecisse. Fit deinde in nostra constitutione earum festivitarum mentio, de quibus satis superque supra diximus. Itaque omissa

pro-

proxime sequentium verborum interpretatione, ad eum locum veniam, quo in feriatis diebus ponunt Impp. eos quibus in lucem editi, vel ad imperii fastigium evecti erant, his verbis:
NOSTRIS ETIAM DIEBUS QUI VEL LUCIS AUSPICIA VEL ORTUS IMPERII PROTULERUNT.] Natales planè suos dies præcipua quadam religione ac lætitia privatim quisque olim prosequebatur. Cujus moris infinita propè possunt ex veterum libris testimonia proferri, quæ nos in aliam jam mente conceptam scriptionem differimus. Itaque minimum nemini videri debet principum natales in feriatorum dierum ordinem ac numerum referri. Natalis quidem certe Augusti, cum is in Apollinares ludos incidisset, celebrationem in sequentem diem Senatum rejecisse Dio l 48 hist scribit, propterea quòd Sibyllinis versibus alii Deo quàm Apollini eam diem festam esse interdi-
ctum

ctum esset. Idem Dio lib. 55. refert Natalem Augusti diem Julium Antonii F. Prætorem equestri certamine & venatione celebrasse, & ex Senatusconsulto epulum Augusto & Senatoribus in Capitolio præbuisse. Natalitiis namque principum epulum cum ludis populo datum indicio est, quòd apud eundem Dionem lib. 54. in gratiam Augusti concessum legimus, ut Natalitiis ejus cælibes inter alios spectare, epulisque interesse possent. Natalem etiam Caii ludis & certaminibus celebratum idem narrat l. 59. Natalem tamen suum Claudius honorari minimè passus est, ut idem auctor est lib. 59. Sed & hi dies quibus principatum adepti erant Imperatores hilaritate summa publicóque adeo gaudio transmitti consueverant. Inde Plinius ad Traianum lib. 12. Epistolar. *Diem, ait, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes imperii tui aucto-*

ribus

vibus & vota publica, & gaudia. Cũ Epiſtolæ ita Traianus reſpondet: *Diem imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus & provincialibus præeunte te celebratum, libenter mi Secunde chariſſime cognovi literis tuis.* Atque ad has quæ in principum gratiam publicè agitabantur feſtivitates, referendum videtur quod Tertullianus Apologetici cap. 35. in hæc verba ſcribit: Propterea igitur publici hoſtes Chriſtiani, quia Imperatoribus neque vanos neque mentientes, neque temerarios honores dicant; quia veræ religionis homines etiam ſolemnia eorum conſcientia potius quàm laſcivia celebrant. Grande ſcilicet officium focos & choros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu adoleſcere, vino lutum cogere, catervatim curſitare ad iniurias, ad impudentias, libidinum illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? haeccine ſolenneis dies

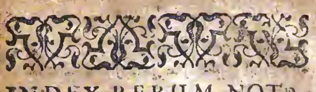
prin-

principum decent quæ alios dies non decent? Verùm apertius usitatam in principum natalibus lætitiam exprimit Maximus Episcopus Sermone qui inter Ambrosianos est decimus quartus. *Lætitia*, ait, *quanta sit, quantúsque concursus cum Imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, bene nostis: quemadmodum duces ejus & principes omnes etiam militantes accuratè sericis vestibus accincti, operosis cingulis auro fulgente pretiosis ambiant solito nitidius in conspectu regis intedere. Credunt enim majus esse Imperatoris gaudium, si viderit majorem suæ apparitionis ornatum, tantoque illum lætum futurum, quantò ipsi fuerint in ejus festivitate devoti: et quia Imperator tanquam homo corde non conspicit, affectum eorum circa se probet vel habitum contuendo. Ita fit ut splendidius se accuret, quisquis regem fidelius diligit. Deinde, quia in die Natalis suæ sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel iis*

qui

qui in domo ejus abjecti putantur & viles, tanta prius theſauros ejus replere divitiarum varietate feſtinant, ut in quantum prorogare voluerit, in tantum prorogatio copioſa non deſinat; & antè voluntas donandi deficiat, quàm ſubſtantia largiendi. Ad horum etiam dierum feſtivitatem pertinet, quod in *l. 1. de ſpectacul. in* C. Th. Impp præcipiunt, nullum omnino judicium aut Theatralibus ludis, aut Circenſium certaminibus vacare; niſi illis tantum diebus, quibus vel in lucem editi, vel imperii eſſent ſceptra ſortiti. In honorem quoque principum ferias extra ordinem nonnunquam indictas Ulpianus teſtatur in *l. Sed & ſi, §. Si feriæ. D. Ex quibus cauſis majores.*

F I N I S.

INDEX RERUM NOTABILIUM, QUÆ IN HOC opusculo continentur.

A.

B.

M Bap-

INDEX.

Collatio

Exor-

Pa-

Prosperi

Sig-

FINIS.

CATALOGUS LIBRORUM

Qui in Officina.

LUCÆ KLOPPENBURG

Præcipui venales prostant.

IN FOLIO.

Roma subterranea novissima in qua post antonium bosium antesignanum jo: Severanum, Congreg. Oratorii presbyterum, & celebres alios scriptores antiqua Christianorum & præcipue martyrum Cœmeteria, Tituli, monimenta, epitophia, inscriptiones, ac nobiliora sanctorum sepulchra sex libris distincta: illustrantur & quamplurimæ Res ecclesiasticæ iconibus graphice describuntur, ac multiplici sacra, tum profana eruditione declarantur. Opera & studio pauli Ariochi Romani Congreg. ejusdem presbyteri cum duplici indice, capitum & Rerum locupletissimo.

Opera Samnelis Przipcovii.

——— Idem chartæ major.

Pentateuchus sive Mosis Prophetiæ libri quinque ex translatione Johannes Clerici.

H: de Groot Nederlantsche Jaarboeken en Historien, met Fig:

IN QUARTO.

Philippi à Limborg de Veritate Religionis Christianæ Amica Collatio cum erudito Judæo.

De Hollantsche Mercurius van den Jare 1650. tot het Jaer 1690. 40 deelen compleet.
De Europische Mercurius van den Jare 1690. tot nu toe compleet.
Petrus vander Hagen over de Philippensen.
----- Verborgentheyt der Godzaligheyt of Feest Predikatie.
----- Predikatie over verscheyde Texte by een versamelt.
----- Over de Heydelbergse Catechismus.
----- Boet-Predikatie.
Johannis Frederici Gronovii pecunia vetus.
Alle de Werken van Michiel de Montaigne.
't Leven en Bedrijf van Willem de 3 Koning van Engelant &c &c &c. 2. deelen met fig.
----- Cornelis Tromp Lieutenant Admiraal Generaal, met Fig:
Vervolginge der Hongarische Leeraren, Fig:
Momma Huyshoudinge Gods. 2. deelen.
Kruls papiere Wereldt. vol Fig:
Du Toit Hollants Heyl en Ramp ...
Clark over 't Nieuwe Testament 2 deelen.
Paulus leven door J: Bra dt 2 druk.
Historie van de Barbarische Zeé Rovers, Fig:
Episcopius Leven en alle sijn Predikatien.
----- Leven en 7 Predikatien apart
De bekentmakinge van het eeuwige Testament aan Adam en Evah, of Gods Eeuwigh Raad-besluyt, in eeden geopend en waarheden daar in opgeslooten.
Vertoog door Johannes Lilliens.
Do: Johannes Collerus Lijk predikatie over de Doodt van Do: Clemens van Byleveld.
Do: Henricus Vos Lijk predikatie over de Doodt van Do: Johan Georg: Hunstar.

IN OCTAVO.

Johannes Verwey Nova via docendi Græca.

------ Medulla Vossii Bilinguis.
------ Nomenclator Latinus Græc: Belg:
Kort Begryp der voornaamste geschillen tusschen de waare Gereformeerde ende de huydendaagsche Roomsche Kerke, vervat in verscheyde Vraagstukken naa de ordere der Leere van onsen Christelijken Catechismus, door Georgius de Mey.
Amsterdamse Pronosticatie ofte voorspeldinge van Cupidoos Ambaght.
Alle de Wercken van Aernout van Overbeek.
Konst-spiegel der Wereldtlijcke vermaecken, met Fig:
Bloem krans van verscheyde Gedichten.
H. Sweerts Ziel toghten en vermeerderde Zeede zangen.
J: v: Vondel en tonneel des Menschen Levens Praus en deyts, vol plaaten.
Het Heydens Christendom door Ruffing.
Drelincourt vriendelijke besoekinge.
De gantsche plight eens Christen.
't Leven en Sterven Jesu Christi, met Fig:
't Welvaaren van de Catholijcke Godsdienst in de vereenighde Nederlanden; bestaande in twee deelen, waar van het eerste bevat de pligt der Leeken s en het Reght der Geestelijcke, het tweede de plight der Geestelijke en 't Regt der Leekens, door Johannes Huwé.

IN DUODECIMO.

Sardi venales Satyra Menippea, in hujus seculi homines plerosque inepté eruditos, Petrus Cunæus scripsit.
Eenvoudige en korte verklaringe over 't vierde Gebodt, door Johannes Leeffens.
Laurentii pignorii Patavini de servis, cum Fig:
P: Scriverii beschryvinge der Graven van

Holland &c 2. deelen met Fig:
Cleopatra 6. deelen compleet.
De Practijck der Dieven.
De Oudheyd en Afkomſt der Dieven.
Den Politijcken Dief.
Chriſtelijcke bedenkingen voor een Geloovige Ziele. Item den Ladder Jacobs of Regten weg na den Hemel, door G: Udemans
Eraſmus Handt-boekje van de Chriſtelijcke Ridder.
Thomas à Kempis navolginge Chriſti, met Fig:
Lauweren ſtrijdt tuſſchen Catarina Queſtier en Cornelia vander Veere.
Alle de ſoet vloeyende Poëtiſche Wercken van Johan de Dans.
De Nymweegſche Vreedehandeling.
Den Perſiaanſe Boogaard.
Eraſmus Lof der Sotheyd.
S: de Vries ſeldſaamheede der Liefden.
Coenraed Hop over het Avondmaal.
------ Over den Doop.
Mollerum Geeſtlijk dank-Altaar.
Hunieus Kort Begryp, &c.
Kort Begryp der Chriſtelijke Religie voor die geene die haar willen begeven tot des Heeren H: Avondmaal, door Georgius de Mey.

FINIS.

